

خوهنن وه زووان دا لكره ق و ما ف خودمانه

2012 / 02 / 21

پوڤژ جيهانى زووان دا لگى
International Mother Tongue Day

پوڤژى جيهانى زمانى داىك
روز جهانى زبان مادرى

Fuad

ناميلكهى تايبهت به بونهى رۆژى جيهانى زمانى زگماكى

فئورييهى 2012

ناماده كردنى : رحمان نهقشى

رەشەمەى 2711

هیزب ، ریکخراو ، کۆمه‌له ، نه‌نجومه‌ن و راگه‌یه‌نه‌کان :

1	به‌ره‌ی یه‌کگرتووی به‌لووچستان
2	هیزبی خه‌لکی به‌لووچستان
3	ناوه‌ندی توێژینه‌وه‌کانی به‌لووچستان
4	هیزبی دیموکراتی کوردستان
5	کۆمه‌له‌ی زه‌حه‌ه‌تیشانی کوردستان
6	پارتی ئازادی کوردستان
7	یه‌کیتی دیموکراتی کوردستان (ئێران)
8	سازمانی خه‌باتی کوردستانی ئێران
9	ریکخراوی خه‌لکی کورمانج (کوردانی باکووری خوراسان)
10	کۆمارخوێنی ئێران له‌ نه‌نه‌من (ئینگیلیستان)
11	جێش فدرال دموکرات آذربایجان (بزووتنه‌وه‌ی فیدراسی دیموکراتی نازهربایجان)
12	نه‌نجومه‌نی فه‌رهبه‌نگی کۆمه‌له‌ی یارسان له‌ ده‌روه‌ی ولات
13	ده‌سته‌ی نووسه‌رانی سایتی نازهربایجان - بلاوکراوه‌ی نه‌تێریتیی دیموکراته‌کانی نازهربایجانی ئێران
14	مائپه‌ری " کوردستان و کورد "
15	رۆژنامه‌ی " کوردستان "
16	که‌ناڵی فه‌زایی ئاسۆسات
17	ته‌له‌فیزیۆنی کوردکانال
18	ریکخراوی مافی مروقی کوردستان
19	بزووتنه‌وه‌ی دیموکراتیکی یارسان
20	پارتی سه‌ربه‌ستی کوردستان
21	ناوه‌ندی پێشه‌وا بۆ لیکۆئینه‌وه - نۆروێژ
22	خوێندکارانی ناسیۆنالیستی کورد
23	ریکخراوی یاری کورد
24	یه‌کیتی ژنانی دیموکراتی کوردستان
25	مائپه‌ری سه‌رده‌شت
26	مائپه‌ری گیاره‌نگ
27	مائپه‌ری " خه‌بات "
28	کۆمیته‌ی خوێندکاری به‌رگری له‌ زیندانیانی سیاسی
29	به‌ره‌ی خه‌لکی به‌لووچستان
30	کۆمه‌له‌ی مافی مروقی کورد
31	رۆژنامه‌ی " هه‌یوای ئوی "
32	پارتی ئازادی و دیموکراسی کوردستان (پادک)
33	Nåraskâne kultur gruppen
34	ناوه‌ندی لاوانی پێشه‌رو
35	ده‌سته‌ی نووسه‌رانی تورکمان سحرا گلوبال
36	turkmensahraglobal.wordpress.com
37	مائپه‌ری به‌یانی
38	مه‌ته‌به‌ندی هونه‌ری ماملی - نۆروێژ
39	مه‌ته‌به‌ندی فه‌رهبه‌نگی نازهربایجان - هۆله‌ند
40	کۆمه‌له‌ی کوردی له‌ تاراوگه
41	مائپه‌ری " راقه " (www.rave-online.org)
42	چالاکانی کۆمه‌له‌ی مه‌ده‌نی عه‌ری له‌ هواز
43	مائپه‌ری رادیۆ کوردانه
44	مائپه‌ری به‌مانی
45	مائپه‌ری پاییز
46	بلاوکراوه‌ی ئینتێرنیتی " گوتاری تورکمانه‌کان "
47	رادیۆ ده‌نگی کوردستان
48	بنکه‌ی فه‌رهبه‌نگ و هونه‌ری ئێرانیان - فرزنو

که سایه تیبه کان و چالاکانی سیاسی، کولتووری و...:

۴۹	حیزبی یه کگرتتی بهختیاری و نور - ئالمان - فرانکفورت
۵۰	حیزبی دیموکراتی ئیران
۵۱	به ری دیموکراتیکی ئیران
۵۲	یه کتیبی لاوانی دیموکراتی رۆژه لاتی کوردستان
۵۳	چاودیری کوردوساید - کومیتهی رۆژه لات
۵۴	روژنامه ی دواروژ
۵۵	ماتیپه ری خورنیوز
۵۶	کۆمه له ی کولتووری کوردی - نۆرویژ
۵۷	بنکهی قهرهنگی و سیاسی گه لی تورکمان
۵۸	ناوهندی لیکۆلینه وه ی تورکمان
۵۹	مه لپه ری شه هید
۶۰	یه کتیبی خویندوانان و ناکادیمیه کانی کورد له سوئید
۶۱	ئه نجومه نه ی به رگری له زیندانییه سیاسییه کانی رۆژه لاتی کوردستان
۶۲	رایه له ی داکیکیکاریانی مافی مرۆف له ئیران www.azadegy.de
۶۳	بنکهی داکیکی له مافی مرۆف له ئیران www.bashariyat.de
۶۴	ماتیپه ری یارسان
۶۵	یه کتیبی لاوانی دیموکراتی رۆژه لاتی کوردستان له نۆرویژ

که سایه تیبه کان و چالاکانی سیاسی، کولتووری و...:

۱	عه بدوللا حه سه ن زاده - کوردستان
۲	ئیسفه ندیار مونه رید زاده - سوئید
۳	دوکتور گولمراد مرادی - ئالمان
۴	هاشم کهریمی - بریتانیا
۵	عه لی میهریه روه ر - سوئید
۶	کازم کردوانی
۷	موحوسین سازگارا - ئامریکا
۸	زیبا سه درولنه شرافی - کاناډا
۹	د. سیاوه ش عه بقه ری - ئامریکا
۱۰	یوسف عه زیزی به نیترۆف
۱۱	جه لال نازری چالاکی سیاسی - بریتانیا
۱۲	عقیقه ت ماهیاز - ئه لمان
۱۳	د. هیمن سه یلی - بریتانیا
۱۴	سیامه ک قهرید - بلژیک
۱۵	جه شهید نه میری - بریتانیا
۱۶	جه هانگیر حاته می، چالاکی سیاسی و بواری مافی مرۆف - ئه لمان
۱۷	د. عه بدولسه تار دوشوگی - بریتانیا
۱۸	عه لی نیدنازه ر - هولهنډ
۱۹	حه سه ن نایب هاشم - نۆتریش
۲۰	کهریم عه بدیلان - ئامریکا
۲۱	رحیم به ندوئی - بریتانیا
۲۲	ناسر بولیده یی - سوئید
۲۳	موحه مه د که دخودایی - بریتانیا
۲۴	ئه فراسیاب شکوفته، کوردی خوراسان - بریتانیا
۲۵	په رویز لاشاری
۲۶	حامید جه هانی، چالاکی سیاسی
۲۷	کوئیستان قنوحی، چالاکی بواری ژنان - کوردستان
۲۸	ئه نوه ر میر سه تتاری - بلژیک
۲۹	جه عقه ر بایه زلیسی - نۆرویژ

۳۰	سىيامەك حەيدەرى، رۆژنامەوان- سونیس
۳۱	مەھمەد ئەلى توفىقى - فرانسە
۳۲	لەيلا سەمەدى
۳۳	فەررۇخ نېمە تېپوور، نووسەر - ئورويژ
۳۴	وشيار ئەھمەدى، رۆژنامە نووس و ھەرگېز
۳۵	مەھىن شوكروئىلا پوور - فرانسە
۳۶	پەيمان مەھلىزادە، شاعىر- ئورويژ
۳۷	ناسر ئىرانپوور، نووسەر و چاودەزىرى سىياسى - ئالمان
۳۸	ئاسو سالىح، رۆژنامە نووس- سونید
۳۹	جەمەشید بەھرامى، رۆژنامە نووس
۴۰	بېھرووز ھەمزەبى، بەرپىرى تەلەفېزىيۇنى kbc - سوید
۴۱	عەبۇللا سوھرابى
۴۲	شەھابەدین شىخى - ئالمان
۴۳	عەلى قلیچزادە لە كوردەكانى خوراسان
۴۴	عارف نادىرى، رۆژنامە نووس - ئورويژ
۴۵	سوردییا قەللاخ- كانادا
۴۶	سووسەن مەھمەدخانى غەبىاسوئىد رۆژنامە نووس
۴۷	ناسرى سىنا، رۆژنامەوانى بەشى كوردیى رادیوى سوید
۴۸	رەزا كەعبى، چالاكى سىياسى
۴۹	ئەنۋەر سولتانى، لېكۆلەر - برىتانیا
۵۰	سىيامەك ئەجەفى
۵۱	كاوۋە خسروى- سوید
۵۲	كامران عوسمانپوور، چالاكى سىياسى- ئالمان
۵۳	عەلى بىداغى، رۆژنامە نووس وچالاكى سىياسى- كوردستان
۵۴	سەھەر دىناروئىد
۵۵	كاكشار ئورەمار - ئالمان
۵۶	يوسف پەرى، چالاكى سىياسى- دانمارك
۵۷	سىرووس مەددى - رۆژنامە نووس- ئالمان
۵۸	ئەھدە واحىدى - شاعىر و رۆژنامە نووس- ئالمان
۵۹	مەھمەد عەلى حوسىنى - ئەدەبىياتناس- ئالمان
۶۰	وھاب انصارى- چالاكى سىياسى- ئالمان
۶۱	بىنەزاد كەرىمى - چالاكى سىياسى- ھىند
۶۲	بارىش جەلال زادە - چالاكى سىياسى- ئورويژ
۶۳	دوكتۇر عەلى قرە جە لوو
۶۴	دوكتۇرسىپقە عەدالەتى
۶۵	ھىدايەت سولتان زادە
۶۶	مەھمەد رەزا ئەنئەردەبىلى
۶۷	عەلى رەزا قەزوينى زادە
۶۸	حوسىن انورحىقى
۶۹	مەھمەد نازادگەر
۷۰	شەھلا مورتەزا زادە، خویندكار و چالاكى مافى ژنان- كوردستان
۷۱	ژىلوان ھەسەن پوور - كورد - ئورويژ - خویندكار
۷۲	مەنۇچىرئەتەش پووش چالاكى سىياسى- سوید
۷۳	دوكتۇر عەلى رەزا نووریزادە
۷۴	نەسرین ھەداد، سكرتېرى يەكئىتى ژنانى دېموكراتى كوردستان - كوردستان
۷۵	ئالان ئەبى زادە - ئورويژ
۷۶	مەھمەد رەسول ھەسەنپوور، بەرپىرى مائپەرى گىيارەنگ
۷۷	سۇران ئەمىنى
۷۸	ھەبىاس كاردۆ، چالاكى سىياسى و رۆژنامە نووس- ئۇستراىيا
۷۹	شەھلا دەبەغى، چالاكى بواری مافەكانى ژنان
۸۰	ئەھمەد رەسولى - كورد - سوید

۸۱	فوناد لوتقی فەر- بریتانیا
۸۲	نهنههر کهریسی، چالاکسی سیاسی کورد - کانادا
۸۳	عوسمان بیورانی، چالاکسی سیاسی کورد - نورویژ
۸۴	عهیدونلا سهیدا، چالاکسی سیاسی کورد - کانادا
۸۵	ههمز ناگوشی، رۆژنامه نووسی کورد
۸۶	دنیز نیشچی
۸۷	که مال نافهرین
۸۸	سه لیم بیورانی
۸۹	فاروق نیسمایی - سوید
۹۰	عوهەر فخره پور، بهرپرسی مانپهردی سهردهشت- سوید
۹۱	موراد نهحمه دی، چالاکسی سیاسی - نههریکا
۹۲	خالید ودهوشه، چالاکسی سیاسی کورد - کوردستان
۹۳	حامید خانزادی، چالاکسی سیاسی کورد - کوردستان
۹۴	حوسین په پشهیی
۹۵	شه هریار پویان راد
۹۶	حامید گهوهری، نووسهر و لیکۆنهری کورد
۹۷	میهیدی میهریه روهه، رۆژنامه نووس و چالاکسی سیاسی کورد - نورویژ
۹۸	عهلی سهایل نژاد، چالاکسی فهرهنگی- کوردستان
۹۹	ئامین نیسمایی
۱۰۰	تریفه فهتجی
۱۰۱	خسرو قادری، چالاکسی سیاسی کورد - نورویژ
۱۰۲	عوسمان جهعهری - کوردستان
۱۰۳	مجهمههده خوشچیره، چالاکسی سیاسی کورد و رۆژنامه نووس کرد- کوردستان
۱۰۴	جیهانگیر نه نامسی که له پور، چالاکسی سیاسی کورد - کوردستان
۱۰۵	خالید زۆکالاب، چالاکسی سیاسی کورد - کوردستان
۱۰۶	هینرش له پوری، چالاکسی سیاسی کورد - کوردستان
۱۰۷	یوسف حاته می، چالاکسی سیاسی کورد - کوردستان
۱۰۸	موحسین باباخانی، چالاکسی سیاسی و رۆژنامه نووس - کوردستان
۱۰۹	ماریا کارگهر، چالاکسی بواری مافه کانی ژنان- کوردستان
۱۱۰	سهید خدر میر سهیلدی، رۆژنامه نووس و چالاکسی سیاسی کورد - تورکیه
۱۱۱	جهسهن حاته می، چالاکسی سیاسی کورد - فنلاند
۱۱۲	قادر مجهمههه گول، چالاکسی سیاسی کورد - فرانسه
۱۱۳	حشهت ودهنده بیگی- چالاکسی سیاسی کورد - سوید
۱۱۴	شه هلا مام حوسینی - نورویژ
۱۱۵	عهلی لاله - نورویژ
۱۱۶	رهحیم مجهمههه دزاده، چالاکسی سیاسی کورد - نورویژ
۱۱۷	ناسو پیرۆتی - نۆتریش
۱۱۸	سهایل حوسین پهور- نۆتریش
۱۱۹	ناگری باله کی- چالاکسی سیاسی کورد - نورویژ
۱۲۰	نژاد مجهمهههه ، رۆژنامه نووس - کوردستان
۱۲۱	که مال گرونیسی ، چالاکسی سیاسی کورد - سوید
۱۲۲	دیار مهولایی، رۆژنامه نووس - نورویژ
۱۲۳	زنگار نهمین نژاد، نووسهر و وهگرتهر- نورویژ
۱۲۴	کلوان نهحمههه - کوردستان
۱۲۵	ناسر قادر پهور. نه ندامی نه نجهوهنی قه له می نورویژ
۱۲۶	به شیر نه میر خانی
۱۲۷	نژاد بانه بی، چالاکسی سیاسی کورد و رۆژنامه نووس کورد - سوید
۱۲۸	جهسهن زارع زاده نه رده شیر - چالاکسی بواری مافه کانی مروف
۱۲۹	رۆژین شه ریضی
۱۳۰	فهریبا مجهمههه دی
۱۳۱	مه ریم فهتجی

۱۳۱	رەزا حوسىن پوور
۱۳۲	مەنسور جەوانمىرى - سوید
۱۳۳	شلیز شىلى
۱۳۴	مەحمود شەرىفى، ئەندامى دەستەى نووسەرانى رۆژنامەى كوردستان - كوردستان
۱۳۵	یوسف قەدىرى، ئەندامى دەستەى نووسەرانى رۆژنامەى كوردستان- كوردستان
۱۳۶	مەجیدىن سەلامى - كوردستان
۱۳۷	یاسىن مەولوودى، سوید
۱۳۸	سووركیو زەكى، چالاكى مەدەنى، سوید
۱۳۹	رۆژە غەزىزى، چالاكى بواری مافەكانى ژنان- كوردستان
۱۴۰	نزار كوئىستانى
۱۴۱	قەسىم خان نەرزىو - نورویژ
۱۴۲	سوهیلا مورادى
۱۴۳	فەرزانه كاویان، چالاكى بواری مافەكانى ژنان - نورویژ
۱۴۴	مەنسور مروتى، رۆژنامەنووس - كوردستان
۱۴۵	غفور سۆفى، چالاكى سیاسى كورد - كوردستان
۱۴۶	سەید عەلى ھاشى - سوید
۱۴۷	مستەفا شىخە، نووسەر و رۆژنامەنووس - كوردستان
۱۴۸	نازاد عەبباسیان
۱۴۹	گلاویژ پەیرهوان
۱۵۰	مەولوود سوارە، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۱	فەرزاد حىكمەت، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۲	رەزگار قادر زادە ، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۳	ھیوا رەزایی، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۴	رەحیم دەستیار، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۵	کیوان شیرزاد، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۶	شىخە قەلەپەشى، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۷	مەجمەد مستەوجید فەرد (میراوەیى)، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۸	تاهیر مورتزا زادە، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۵۹	فەرىدوون مەعرووفى، چالاكى سیاسى - برىتانیا
۱۶۰	عەلى خەزى، نووسەر و رۆژنامەنووس
۱۶۱	دوكتۆر فریشتە پوور قوباد- برىتانیا
۱۶۲	یەللا كەنعانى (نمىنى)، لایەنگرى فیرقەى دیمكراتى نازەربایجان
۱۶۳	سمایل شەرفى، چالاكى سیاسى و رۆژنامەنووس - كوردستان
۱۶۴	سەرگۆل شاپازى، خویندكار- كوردستان
۱۶۵	مستەفا مەعرووفى، مامۇستای زانكو و چالاكى سیاسى- كوردستان
۱۶۶	نەسرین جەسەنزادە، مامۇستای قوتابخانە و چالاكى ژنان- كوردستان
۱۶۷	حوسىن خورەمى ، زمانى دىكى نازەرى - ئالمان
۱۶۸	عەبدووللا بەھرامى، رۆژنامەنووس- كوردستان
۱۶۹	ھوشەنگ قادر- كوردستان
۱۷۰	ئاوات كەرىمى - كوردستان
۱۷۱	ئەژىن قادى- كوردستان
۱۷۲	سەلاح نەنەرى - كوردستان
۱۷۳	شىلان یونسى - كوردستان
۱۷۴	د. كامران ئەمىن ناوە
۱۷۵	شلیز بابېرى، رۆژنامەنووس و چالاكى مافى مرفە- كوردستان
۱۷۶	حامىلمانىلى
۱۷۷	جەلیل نازادىخواز
۱۷۸	نارام مودەرسى
۱۷۹	مەجمەد فەرھادزادە
۱۸۰	بیتۆن قوبادى
۱۸۱	پەرویز رەجىمزادە

۱۸۲	عەلىرزا قادرى
۱۸۳	نىعمەت سەرورى
۱۸۴	قادىر نادر نەجمەدى، چالاكى سىياسى و كلتورى
۱۸۵	عومەر رۇستەمى، چالاكى سىياسى - ئالمان
۱۸۶	سىيامەك سولتانى- چالاكى سىياسى
۱۸۷	ھاشىم بەخشى، لە دىك بووى تورىت جام – دانىشتووى ستېكۆنمى سويد
۱۸۸	ھوشەنگ سەئىيى، چالاكى مەدنى و مافى مەزھەبى - نورويژ
۱۸۹	مەسعود رەواندوسى، چالاكى سىياسى و رۇژنامە نووس - كوردستان
۱۹۰	زىزىن عومەرى، چالاكى سىياسى - كوردستان
۱۹۱	رەھمان مەھمۇدى، چالاكى سىياسى - كوردستان
۱۹۲	بەفرىن مەھمۇدى، دەرچووى مېژوو- كوردستان
۱۹۳	مادى نەجمەدى، رۇژنامە نووس - كوردستان
۱۹۴	زەھرا شەرىف ئزاد، رۇژنامە نووس - تاران
۱۹۵	كىيان شايگان، رۇژنامە نووس - تاران
۱۹۶	سۆھراب كەرىمى، چالاكى سىياسى - كوردستان
۱۹۷	نەرسەلان ھىدايەتتى، چالاكى خویندىكارى - كوردستان
۱۹۸	جەسەن رەجىمى - كوردستان
۱۹۹	بەھرام نىمامى - سويد
۲۰۰	رامىز لامىيى، چالاكى سىياسى - نورويژ
۲۰۱	فەرزانە كەيوانى، چالاكى بووى مافەكانى ئزان - نورويژ
۲۰۲	مەھمەد مەجىدزادە
۲۰۳	سىيامەك وەكىلى، چالاكى سىياسى - كوردستان
۲۰۴	نەجمەد تالاش، چالاكى سىياسى نازەرى- ھۆلەند
۲۰۵	د. بىردى ناھەنگەرى، چالاكى سىياسى و فەرھەنگى
۲۰۶	ئاواز خىزى - نورويژ
۲۰۷	جەمىشەد خوجوش، فارس - ئالمان
۲۰۸	شۆرش سولتانى- ھۆلەند
۲۰۹	د. تەھىر جىكەت- ئالمان
۲۱۰	مەنسۇرسەدى - ئالمان
۲۱۱	تەھىر بەرھوون - ئالمان
۲۱۲	جەسەن ماودرانى - ئالمان
۲۱۳	شكۆفە قوبادى، چالاكى مافى مەزھەبى، سويد
۲۱۴	شاھو جەسەنپوور، مامۇستاي زمان - سويد
۲۱۵	جەكىم حوسىن زادە - نورويژ
۲۱۶	نەجمەد جەسەنپوور، چالاكى سىياسى كورد - فىنلەند
۲۱۷	مەھمەد فەقى ئەلى- نوتىرىش
۲۱۸	عەزىز بەلوچ، بەردى يەككەرتووى بەلوچستان
۲۱۹	پەرۋىش قادىرى، بەرپىرسى كۆمەلەنى كوردى لە تاراوگە
۲۲۰	د. مۇسا مەزىلى، چالاكى مەدەنى نەھواز- ئالمان
۲۲۱	مەھمەد رەزا نىسكەندەرى
۲۲۲	تەھىر خورەمى
۲۲۳	مەھمەد تەۋفىق نەسەدى
۲۲۴	تەبىيە نەسەدى
۲۲۵	مەنۇچچەر گەنجى
۲۲۶	مۇجەتەبا نەزەرى
۲۲۷	فىروزە راد
۲۲۸	عادىل نەسەدى نىيا، نۆينەرى پىشۋوى خەلىكى نەھواز لە مەجلىسى ئىيران - سويد
۲۲۹	تەھىر مەۋلاننى
۲۳۰	حوسىن نەجمەدپوور، رۇژنامە نووس و چالاكى سىياسى - كوردستان
۲۳۱	جەبەر نەجمەد، نەندامى چالاكانى كۆمەلەنى مەدەنى عەرەبى نەھواز و رۇژنامە نووس و ۋەزىر - فىنلەند
۲۳۲	نەنۇر نەلمان، نووسەر - ئالمان
۲۳۳	رەشىد ناھەنگەرى، تۈركمان، بەرپىرەبەرى بلاۋكراۋدى ئىنتىرنىتى گوتارى تۈركمانەكان- ئالمان

۲۳۴	پېشەوا غەلبىپور - كوردستان
۲۳۵	رەھمان نەقىشى چالاكى سىياسى كانادا
۲۳۶	كارۇ رە سوونى - كوردستان
۲۳۷	شەھلا كاودە كوردستان
۲۳۸	مەھمەد نىسماعىلى
۲۳۹	غەلبولرەھمان رەسوول، نووسەر و رۆژنامەنووس - باشوورى كوردستان
۲۴۰	ماردىن مەھموودى - كوردستان
۲۴۱	نە بوو بە كرپاد - مامۇستا - سوئد
۲۴۲	نارام نىبراھىم خاس، رۆژنامەنووس و چالاكى سىياسى - كوردستان
۲۴۳	بابان سەقزى - دانمارك
۲۴۴	جوسىن ئارەزوو، شاعىر - ئەمىرىكا
۲۴۵	پروين مەلەك، ئەندامى دەستەى بەرپەبەرى بىنكەى فەرھەنگ و ھونەرى ئىرانيان - فرىزى
۲۴۶	سىياھەك قەوى پەنجە، چالاكى سىياسى - كوردستان
۲۴۷	غەلباس خورسەندى، ئەندامى شوراي ئاۋەندىيى بەرى دىموكراتىكى ئىران لە دەردەوى ولات
۲۴۸	شەكبوس تالىبى، دەرووناس و سەر بە ئىلى قەشقارى - ئەمىرىكا
۲۴۹	فەرشىد، نازەر نىوش
۲۵۰	غەزىز شىخانى، رۆژنامەنووس - فىنلاندى
۲۵۱	يوسف رەھمانى دانشتووى فىنلاندى
۲۵۲	چىنور مېرپەرور - نورويژ
۲۵۳	جوھەت نارنجى، چالاكى سىياسى، ئەندام و لايەتكەرى فىرقەى دىموكراتى نازەربايجان
۲۵۴	غولامرەزا داۋەرنىيا، تورك - ئالمان
۲۵۵	ھاشم رەزايى - سوئد
۲۵۶	ئامانج غەزىز كەندى، رۆژنامەنووس و چالاكى سىياسى - ئالمان
۲۵۷	دشاد جەشىدى، چالاكى سىياسى، فىنلاندى
۲۵۸	ئەھمەد سەفا، رۆژنامەنووس - بىرتانىيا
۲۵۹	غەلبولواحد خەندەرش نووسەر نىوزىلاندى
۲۶۰	نىجسان قادر، چالاكى سىياسى و وتە نىژى كىفرانى پارته كوردستانىكان لە بىرتانىيا
۲۶۱	حىسام قادىرپور، چالاكى سىياسى و سەرپەرەستى تېمى ھەنپەركى دىلان - كوردستان بۇكان
۲۶۲	رەسوول خورەم، مۇستەئەد ساز - فىنلاندى
۲۶۳	غەلبوللا قەتەنچى، چالاكى سىياسى و تېكۆشەرى دىرىنى دىموكرات - نورويژ
۲۶۴	ئاسۇ خەبات، شاعىر - كوردستان
۲۶۵	جەمىلە رەھىمى - چالاكى سىياسى
۲۶۶	ئاريا جەبارپور
۲۶۷	جان ئۆلشەتتى - سوئد
۲۶۸	ھىوا ئەھمەدى - نورويژ
۲۶۹	خالىد نىسپەندار - كوردستان
۲۷۰	ھەزىر غەلبوللاپور، رۆژنامەنووس - كوردستان
۲۷۱	جەسەن رەستگار - كەسايەتتى سىياسى
۲۷۲	جەمال نەجارى، ئەندامى دەستەبەرىپەبەرى خورنىوز
۲۷۳	جەواد جەلەدى، ئەندامى دەستەبەرىپەبەرى خورنىوز
۲۷۴	نارام غوسمانى، ئەندامى دەستەبەرىپەبەرى خورنىوز
۲۷۵	چىيا كوردستانى، ئەندامى دەستەبەرىپەبەرى خورنىوز
۲۷۶	سابىر كاكە جەسەن، ئەندامى دەستەبەرىپەبەرى خورنىوز
۲۷۷	ئەنۋەر غەلباسى، ئەندامى دەستەبەرىپەبەرى خورنىوز
۲۷۸	ھىرۇ مەولودى، رۆژنامەنووس
۲۷۹	ح. شەبەق، مامۇستا - نورويژ
۲۸۰	ئاسۇ موكرىانى، رادىئو ئاشتى - ستۆكھۆلم
۲۸۱	بە بيان كە رېمى، كورد - كانادا
۲۸۲	ئەھمەد غەزىزى چاۋەدىرى سىياسى - تونژەر سوئد
۲۸۳	لوقمان زەھرايى، نووسەر و چالاكى سىياسى - فىنلاندى
۲۸۴	جەمىلە كەرىمى - ئالمان
۲۸۵	ئاسۇ نىسلام پەنا، رۆژنامەنووس

۲۸۶	عدتا ناسرەقزى. چالاکى سياسى و رۆژنامەنوس- كوردستان
۲۸۷	هەتاو عەبدوللاھى، مېديا كار- كوردستان
۲۸۸	بېنەزاد خۆشجانى، نووسەر و ليكۆلەر - كوردستان
۲۸۹	نارنيز دارا پوور، چالاکى سياسى و مافى مەرقۇف
۲۹۰	عەلى مەحمود، چالاکى مافى مەرقۇف - كوردستان
۲۹۱	ھېرش نەحمەد
۲۹۲	نارش ناجى ، چالاکى مافى مەرقۇف - ئالمان
۲۹۳	حوسەين بەخشى چالاکى سياسى نەلمان
۲۹۴	پەروىن سەدى
۲۹۵	د.سۇران - يۇنان
۲۹۶	شەمۆ مېھر پەروەز، چالاکى بواری مافەكانى ژنان . نورويژ
۲۹۷	مەزھەر نامەدارى ھونەرەنەند سوید
۲۹۸	عەبدوللا ئەمیر ھاشمى، نووسەر و مېژووناس- سوید
۲۹۹	نايدا ئەمیر ھاشمى، وەرگىيەر و چالاکى سياسى كۆمەلايەتى - سوید
۳۰۰	سەيە ئەردەبېلى، چالاکى سياسى كۆمەلايەتى - سوید
۳۰۱	عەبدوللا ئىبراھىمى - تىكۆشەرى ئىرىن و وەرگىيەر ئۆستراليا
۳۰۲	نارنە كوئى، ليكۆلەر مېژوو - سوید
۳۰۳	سەلاخ شەشە، بەرپىسى مالىپەرى شەھید - سوید
۳۰۴	بېھروز ئە مین پور
۳۰۵	جەببە عەبدوللاھى، رۆژنامەنوس و چالاکى بواری مافەكانى ژنان
۳۰۶	ھىزو دانیش
۳۰۷	سامۆئىل كرماشانى
۳۰۸	نەحمەد شېرىگى - تىكۆشەرى دېرىن سوید
۳۰۹	جەمال پوور كەرىم، مېدياكار - فەرانسە
۳۱۰	شەيخ دەروئىشى، مېدياكار - فەرانسە
۳۱۱	كوردستان زورار، توئۆزەرى كۆمەلايەتى
۳۱۲	حېسام قادریوور، چالاکى سياسى و سەرپەرەستى تېمى ھەنپەرىكى دېلان- كوردستان بۆكان
۳۱۳	شەھىران ئەيازى، چالاکى بواری مافەكانى مەرقۇف
۳۱۴	كەرىم ئەللا وەببىسى، چالاکى سياسى - نورويژ
۳۱۵	شاھۆ شېخونىيسلامى موكرى- سوید
۳۱۶	عەلى چەمەنگوئى، ھەوانئىز - كوردستان
۳۱۷	مورتزا نېكى - كانادا
۳۱۸	رەسول سەفەرىيانى، نووسەر و وەرگىيەر - سوید
۳۱۹	دوكتۆر مەجمەد حوسەين يەجىيىسى، نووسەر و چالاکى سياسى - سوید
۳۲۰	رەحەت ئىبراھىمى، چالاکى سياسى - سوید
۳۲۱	فەوزيە مام ئاقايى، چالاکى سياسى - سوید
۳۲۲	پەرىسا توئۆبەتى، چالاکى بواری مافەكانى ژنان و چالاکى مەدەنى كورد - كوردستان
۳۲۳	د. ناسۆ ھەسەن زادە، مامۆستای ژانكۆ- كوردستان
۳۲۴	شادى سجادى ، شاعىر - سوید
۳۲۵	زەينەب ئىيخاننى زادە، چالاکى بواری مافەكانى ژنان
۳۲۶	خالىب يوسىفى ، چالاکى سياسى - كوردستان
۳۲۷	قادىر وريا، نووسەر و چالاکى سياسى - كوردستان
۳۲۸	دوكتۆر رەزا بەراھەنى- شاعىر و نووسەر- كانادا
۳۲۹	كانى كەرىمىيان، چالاکى مەدەنى كورد - نورويژ
۳۳۰	مازىيار بىراقنى، چالاکى بواری مافەكانى مەرقۇف و وئىبلاگ نووس
۳۳۱	مەسھود فەتھى، شاعىر- كوردستان
۳۳۲	رەبىوار مەھرووفزادە ، رۆژنامەنوس - كوردستان
۳۳۳	عەزىز مولىوودى
۳۳۴	جەسەن قادىرزادە، چالاکى سياسى - كوردستان
۳۳۵	بىرزو نەحمەدى
۳۳۶	سەيد جەلال سائى - سەرنووسەرى گوڭقارى لاوان - كوردستان

۳۳۷	نازىتا رحىم پوپور - بلژىك
۳۳۸	غولام حوسىن عەسكەرى بابانەھەدى بەختىيارى، چالاكى بواری مافەكانى كرىكاران لە تاراوگە
۳۳۹	كاوھ ناھەنگەرى، چالاكى سىياسى كورد- بلژىك
۳۴۰	مەنووچىنەر شەفاىى، چالاكى بواری مافەكانى مەروۇف و رۆژنامە نووس- ناھمان ھانوفىر
۳۴۱	گولانە شەرەفكەندى، چالاكى سىياسى و چالاكى بواری مافەكانى ژنان - سوید
۳۴۲	عەلى بەھرامى، چالاكى سىياسى - كوردستان
۳۴۳	مەزەدەك پامەدادان، چالاكى نازەرى و رۆژنامە نووس
۳۴۴	نەندازىزار تاھىر مەھامى (اورمولو تايماز) - چالاكى سىياسى و نووسەر نازەربايجانى - توركىيە
۳۴۵	نارەزو مورادى - ئۆتريش
۳۴۶	عەتا نەسىرى - ئۆتريش
۳۴۷	ھاشىم رۆستەمى، چالاكى سىياسى و نووسەر- نورويژ
۳۴۸	رەزا مەولايى، نەندازىزارى پيشەسازى
۳۴۹	نەمىر سولتانى - سوید
۳۵۰	نەبووھەكر قەدىكورد، چالاكى سىياسى - نورويژ

زمانى زگمكى و ۲۱ فېۋرە، بۇنە يەكسى گونجاو بۇ ھەرەكەتتىكى پىۋىست

رۆژى ۱۴ فېۋرە، بانگەوازىك بە مەبەستى رىزگرتن لە رۆژى جىھانىي زمانى زگمكى كە مانپەرە ئەتتىزىنئىتتەيەكان دا بلاو بۆۈە.

پىشوازى ھەم لە ناستى حىزب و رىكخراو و كۆمە ئەو راگەيەنەكاندا، ھەم لە ناستى كەسايەتتەيەكانى و چالاكانى بواری جۇراوچۆرەكاندا. ھەر زۆر زوويش رىكاي خۇي لە نىۋو تىكۆشەران و چالاكانى سىياسى و ھەرھەنگىي نەتەھەكەنى دىكەي ئىران دا كوردەو. ئىراي نىزىك بە ۱۰ حىزب و رىكخراو و گروپپى سىياسى رۆژەھەلاتى كوردستان و نىزىك بە ۲۰ راگەيەن و ناومەند و نەنجومەنى كوردى، لەسەر يەك نىزىك بە ۷۰ رىكخراو، كۆمە ئە، ناومەند، نەنجومەن و راگەيەنى سەر بە نەتەھەكەنى دىكەي ئىران پىشوايىيان لە بانگەوازەكە كرد.

پىشوايىي لە بانگەوازى رىزگرتن (رۆژى جىھانىي زمانى زگمكى ھەر لە چوارچىۋى رىكخراو و گروپپ و كۆمە ئە و نەنجومەنەكاندا دا نەمايەو و سەدان كەس لە نەتەھە جىباوازەكانى ئىران پىشوايىيان لى كوردە كە ژمارەيەكەيان لە دىيارتىن سىماكانى ئۆپۆزىسيۋنى ئىران و لە نىۋو كۆر و كۆمە ئە سىياسى و ھەرھەنگىيەكان و لە نىۋو مەيدىي ئىرانىيەكان و لە بىزوتنەھە چەپ و رىۋوناكىيىرى دا، ناۋىكى ناسراون. ئەوانى دىكەش ئەگەرچى لەوانەيە لەو ناستە لە ناۋبايگ و ناسراۋى دا نەبن، بەلام زۆرەيان رابردوۋىيەكى دوور و درىژيان لە خەبات و تىكۆشان لە پىناۋى نازادى، دىمۇكراسى، مافى مەروۇف و مافى نەتەھەكى دا ھەبە. پىشوايىي لەم بانگەوازە ھەروا درىژەي ھەبە و بە دىنئىيايەو تا دەگەينە ۲۱ فېۋرە، رۆژى جىھانىي زمانى زگمكى، ژمارەي پىشوايىيانى زىاتر دەبىن.

نايا نەتەھە بىندەستەكان و بەتايەتتى چالاكانى سەر بەو نەتەوانە، وەك ئەو بانگەوازە داۋاي ئىكردوون، رۆژى ۲۱ فېۋرە، ھىچ جومجۇل و ھەرەكەتتىك بە داۋكۆي لە وىست و داۋا نەتەھەكىي و زمانىيەكانى خۇيان و بۇ نازەريەتتى دەربىن لە ستەم و ھەلاۋاردنى نەتەھەكىي و زمانى لە كۆمارى ئىسلامى دا، لە خۇيان نىشان دەدەن؛ لە سالانى رابردو ھىندىك لە مەيدىكان و كۆمە ئە و نەنجومەنەكانى سەر بە چەنە نەتەھەكىي وەك كورد، نازەربايجانى، بەلوچ، تەركمەن، ھەرب، بە وەرىخستى كەمبەپىن يا ھىندىك كۆبۇنەھەكىي نىعترازى و تۆمار نووسى، پىشوايىيان لەم بۇنەيە دەكرد. نەمسال ئەگەر بە بۇنەيە زانگردنى ھەلوھەرچى سەركوتكەرانە تايەتت بە ھەئىزارەن، ئۆگەن و داۋاكارانى مافە نەتەھەكىي و زمانىيەكان _ وەك بانگەواز داۋاي ئىكردوون _ نەشتوانن بە چل و بەرگى نەتەھەكىي و ناۋچەيى خۇيان، لەم رۆژەدا بچنە قوتباخانە، زانگۆ و شۆيىنى كار و بۇيان نەكەرى لەم رۆژەدا تەنبا بە زمانى زگمكىي خۇيان بىدوون، بەو حالەش، بانگەوازەكە ھەتا رادەيەكى زۆر سەركەوتتو بۆۈە. چۆكە:

۱. ھەر بلاو بۆنەھەكىي لەم بانگەوازە و پىشوايىي لايەن و كەسايەتتەيەكان و چالاكانى بواری جۇراوچۆر لە نىۋەرەكەكەي، بۆۈە بەھۇي ئەو مەيدىي فارسى و راگەيەنەكانى سەر بە نەتەھە جۇراوچۆرەكان ، بەرچاوتر لە سالانى رابردو بايەخ بە رۆژى جىھانىي زمانى زگمكى بەدەن.
۲. ستەم و ھەلاۋاردن دۇكى نەتەھە ناپاراسەكان و زمانەكانىيان و بۇنەيەكىي وەك رۆژى جىھانىي زمانى زگمكى تۋانىۋىيە بىننە بەستىنىك بۇ ھاۋەدەنگى و ھاۋەدەنگاۋىي پىكەتە جۇراوچۆرەكانى ئىران لە ژورمەو و دەردەوى ولات. نەزموونى كۆكردنەھەكىي لەم ھەموو دەنگە جىباوازە لە دەورى بانگەوازىك لە ماۋىيەكىي كەم دا و بىن نامادەكارىيەكى بەر بلاۋى پىشتەر، گونجاۋوونى بۇنەكە و ستەمەكە بۇ نىك كۆكردنەھەكىي پىكەتە جىباوازەكان و دەنگە جۇراوچۆرەكان، دەسەلمىنى.
- نۆپۆزىسيۋ دەبىن تىكۆشنى ناۋەھەكىي ولات بىننەھە مەيدانى سەركەكىي خەبات و بەر بەرەكانىي خەك لەگەن دەسەلاتى دىكتاتور و سەركوتكەرى كۆمارى ئىسلامى. پىرسى زمانى زگمكى و بۇنەيەكىي وەك رۆژى جىھانىي زمانى داىك بۇ بىزانەندى خەك گونجاۋن. رەوا بوونى داخوازە نەتەھەكىي و زمانىيەكان و دان پىندانرايىيان لە پەسندكارەو نىۋنەتەھەكىيەكاندا لەلايەك و لە لايەكى دىكە، كەمتاكورتىك باسكردنى نەسەكانى ۱۵ و ۱۹ قانۇننى نەسايى كۆمارى ئىسلامى لە جۇراوچۆرىي «قەھومى» و زمانىي خەنگى ئىران، دەكەرى وەك زەمىنە و ھاندەرىك بۇ ھاتنە مەيدانى خەك و بەرىخستى ھەرەكەت و گوشار لە دۇكى، كۆمارى ئىسلامى كەلكى لى وەرىگىرى.
- گرنگ ئەۋىيە نىجە پىكەتە جۇراوچۆرەكانى خەنگى ئىران بۇنە و پىرس و بابەتى ئەوتتو بىدۆزىنەھە كە دەردى ھاۋەش و وىستى ھاۋەشىي ھەمووانمان بىن و ھاندەرى ھەموو لايەكەمان بىن بۇ ئەۋىيە بە بەكەو بە بىننە مەيدان و دەنگەمان بەرز بەكەيەنە. ئەم ھەروەزەي بە ھاۋەشنى حىزب و رىكخراو و كۆمە ئە و مەيدىا و تىكۆشەرانى نەتەھە جۇراوچۆرەكانى ئىران لە پىشوايىي لەم بانگەوازى رىزگرتن لە رۆژى جىھانىي زمانى زگمكى دا پىكەتە، دەتوانن بىننە سەرتايىي نەرىتتىكى نۆي بۇ ئەۋىيە لە سالانى داھاتوودا، بە نامادەيەكىي زىاتر و لە ناستىكى بەرىننە دا كەلكى لى وەرىگىرىن.

لە پاشكۆ تايەتت بە رۆژى جىھانىي زگمكى، ژمارە ۵۷۷ رۆژنامەي «كوردستان» دا بلاو بۆتەو.

خویندن به زمانی دایک له روانگی مافی مرۆشه وه

قادر فهتاح نه‌حمهد

فیربوون به زمانی زگمکی، به‌له‌وه‌ی مافیکی سیاسی و کولتووری بیټ، ته‌ناهت به‌ر له‌وه‌ی مافیکی هاوولاتی بیټ، مافیکی بنجینه‌یی و سه‌ره‌تاییه. هه‌رۆیه ستانده‌وه‌ی ئەم مافه نه‌ک هه‌ر پینشیلکردنی مافه سیاسی و کولتووری و هاوولاتییی مرۆشه به‌لکو، له‌ژێر پینانی بنجینه‌ییترین و پینوستترین مافه‌کانی مرۆشیه.

«زمانی زگمک به‌کێک له سه‌ره‌کێترین، پارادیه‌کانی شوناس و که‌راهه‌تی مرۆشه و نه‌گه‌ر له ناخپه‌ره‌که‌ی قه‌ده‌غه بکریټ، نه‌وه شوناس و که‌راهه‌تی مرۆیه‌که‌یه، ده‌خه‌تته‌ ژێر پینوه نه‌ک شتیکی دیکه. هه‌ر بۆیه هیندیک له شاره‌زایان ئەم دیاردیه وه‌کوو «قێکردنی کولتووری»ی نه‌ته‌وه‌یه‌ک ناو ده‌به‌ن» (۱).

خویندن به‌زمانی زگمکی مافیکی بن‌ه‌ملاولای مرۆشه، که په‌یماننامه جیهانییه‌کانی تایبته به‌مافی مرۆف، ئەم مافه‌یان به‌فه‌رمی ناسیوه و ده‌وته‌تانیان پابه‌ند کرده‌ ریز له‌م مافه بکرن و دا‌بین و ده‌سته‌به‌ری بکهن.

به‌یاننامه‌ی جیهانیی مافی مرۆف، که سه‌رچاوه‌ی ژۆر په‌یماننامه ناوچه‌یی و نینوته‌وه‌یه‌یه‌کانی پینوه‌نیدار به‌ ماف و نازادیه‌کانی مرۆفه، له دووه‌م ماده‌ی خۆیدا، هه‌بوونی هه‌موو ئەو ماف و نازادیه‌کانی له‌و جارنامه جیهانییه‌دا هاتوون، به مافی هه‌موو مرۆشه‌کان به‌ بن هیچ جیاوازیانه‌کانیک له‌رووی ره‌گه‌ز، ره‌نگ، زا‌یه‌ند، زمان، دین، بیرو‌رای سیاسی، ره‌چه‌له‌کی نه‌ته‌وه‌یی، یان کۆمه‌لایه‌تی و هتد، ده‌زانیت. (۲) نه‌گه‌رچی به‌راشکای باسی خویندن به‌ زمانی زگمکی نه‌کردوه، به‌لام له ماده‌ی ۲۶ خۆیدا ۱- پینی له‌سه‌ر په‌ره‌پیندانی لیک تیگه‌یه‌شتنی باشتر و ویکه‌ه‌کردن و دۆستایه‌تی نیوان هه‌موو نه‌ته‌وه‌کان و گشت تاقم و گرووپه ره‌گه‌زی و ناینبیه‌کان و پینکه‌یانده‌ی هه‌موو لایه‌نه‌ی که‌سایه‌تی مرۆف و به‌روودان به‌ ره‌چاوکردنی «مافه‌کانی مرۆف» وەک «نامانجی په‌روه‌ده‌و فێکردن»، «داگرتوه» (۳) نه‌زموونی ئەو ولاتانه‌ی نه‌ته‌وه‌ی جۆراوجۆریان تیندا ده‌ژین و یه‌ک یان چهند نه‌ته‌وه له‌گه‌ڵ بیه‌شی له مافه‌کانیان و یه‌ک له‌وان سه‌رکۆتی زمانی به‌ره‌ووون، ده‌ریخسته‌وه که هه‌لا‌واردنی نه‌ته‌وه‌یی، هیچ خه‌مه‌تیکی به‌ لیک تیگه‌یه‌شتن و ویکه‌ه‌کردن و دۆستایه‌تی نیوان پینکه‌یه‌ جۆراوجۆره‌کانی ئەو ولاتانه نه‌کردوه و نه‌ک هه‌ر یاره‌ه‌تی پینکه‌یانده‌ی هه‌موو لایه‌نه‌ی که‌سایه‌تی تاکه‌کانی ئەم نه‌ته‌وانه‌ی نه‌داوه، به‌لکوو بووه به‌ هۆی ده‌سه‌بوونی کۆسپی جۆراوجۆر له‌سه‌ر رێکای گه‌شه‌ی که‌سایه‌تی ئەوان.

ئەم قه‌سه‌یه له‌ به‌لگه‌نامه و په‌سندکراوه نیوده‌وه‌ته‌یه‌یه‌کانیشدا دانی پیندا‌راوه. یه‌کیک له هۆیه‌کانی په‌سند کردنی «به‌یاننامه‌ی مافه‌کانی تاکه‌کانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تییه‌ ره‌گه‌زی، نایینی و زمانیه‌یه‌کان» له لایه‌ن کۆری گشتیی رێکخراوی نه‌ته‌وه یه‌گه‌رتوه‌که‌نانه، ئەم راستیه‌یه که:

«دایبیکردن و پاراستنی مافه‌کانی تاکه‌کانی سه‌ر به‌ نه‌ته‌وه، قه‌وم، دین، زمان و که‌مایه‌تییه جۆراوجۆره‌کان، سه‌قامگیری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ئەو ولاتانه‌ی لینه‌که‌وته‌وه، که تیندا ده‌ژین». هه‌روه‌ها «دایبیکردن و پاراستنی به‌رده‌وامی مافه‌کانی تاکه‌کانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تییه نه‌ته‌وه‌یی، ره‌گه‌زی، نایینی و زمانیه‌یه‌کان، یه‌کیک له مه‌رجه پینوسته‌کانی پینکه‌وته‌ی کۆمه‌لایه‌تی و گشتیه‌یه و به‌ هینبوونی دۆستایه‌تی و هاوکاری دانیشتووانی ئەو ولاتانه‌یه» (۴).

«رێککه‌وته‌نامه‌ی نینوته‌وه‌یی مافه مه‌ده‌نی و سیاسیه‌یه‌کان» که کۆمه‌لی گشتیی نه‌ته‌وه یه‌گه‌رتوه‌که‌نانه‌ی ۱۶ی دیسامبری ۱۹۶۶دا په‌سندی کرده‌وه، له‌و به‌لگه‌نامه جیهانییه ناو‌دارانه‌ی تایبته به‌ مافی مرۆفه، که له‌ باری گرنگیه‌وه ده‌که‌وته‌ دایبیکردنی مافی جیهانیی مرۆف. ئەم به‌لگه‌نامه‌یه‌دا جگه له‌وه‌ی هه‌ر چه‌شنه هه‌لا‌واردنیک له‌سه‌ر بناغه‌ی ره‌گه‌ز، ره‌نگ، زا‌یه‌ند، زمان، نایین و هتد له‌چه‌ندین ماده‌دا رت کراوه‌ته‌وه، له‌ماده‌ی ۲۷دا، قه‌سه‌کردن و نووسین به‌ زمانی خۆیان وەک مافی بن‌ه‌ملاولای که‌مایه‌تییه‌ ره‌گه‌زی، نایینی و زمانیه‌یه‌کان، دانی پیندا‌راوه و به‌فه‌رمی ناسراوه. (۵)

په‌یماننامه‌ی رێکخراوی نه‌ته‌وه یه‌گه‌رتوه‌که‌نانه‌ی له‌ باری مندا‌لانه‌وه، بایه‌خیکی تایبه‌تی به‌ په‌روه‌ده‌ی مندا‌ل دادا. له لایه‌که‌وه له‌سه‌ر ئەو هه‌ولانه‌ پین دادگرتیت، که پینوسته بۆکه‌مکردنه‌وه‌ی نه‌خپه‌ندواری له‌نیو مندا‌لانه‌دا، ده‌بیت بدریت و داواکاره ره‌وتی په‌روه‌ده و فێکردن له قوتابخانه‌کاندا تیکه‌ل به‌ریز و شکۆی مرۆیی بکریټ، له‌سه‌ریکی دیکه‌وه خوازیاره ماده‌ په‌روه‌ده‌یه‌یه‌کان له خه‌مه‌ت به‌هین کردنی که‌سایه‌تی، ناماده‌یی و تواناییه‌ ره‌وانی و جه‌سته‌یه‌کانی مندا‌لایه‌ت. هه‌روه‌ک لیکۆئینه‌وه‌کان ده‌ریاخسته‌وه خویندن به‌ زمانی زگمکی بۆ به‌دیه‌پینانی ئەم نامانجان له‌ نیو مندا‌لانه‌دا باشترین به‌ستینه. ئەم په‌یماننامه‌یه له‌ به‌لنیک دیکه‌ی ماده‌ی ۲۹ خۆیدا داواکاره «ماده‌ په‌روه‌ده‌یه‌یه‌کان کۆمه‌ک به‌ په‌ره‌پیندانی ریزگرتنی که‌سوکاری مندا‌ل و ناسناوی ره‌شپیری و زمانی و به‌ها تایبه‌تییه‌کانی، هه‌روه‌ها به‌ها نیه‌تنامه‌یه‌کانی ئەو ولاته‌ی مندا‌له‌که تیندا ده‌ژی بکهن» (۶).

ماده‌ی ۳- په‌یماننامه‌ی ناوبرا‌ویش ئەو مافه به‌ مندا‌لانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تییه نایینی، نه‌ته‌وه‌یی و زمانیه‌یه‌کان له‌و ولاتانه‌دا ده‌دات، که ئەم که‌مایه‌تییه‌یه هه‌ن .. وێرای ناسیاوانی دیکه‌یان به‌ کۆمه‌ل، یان به‌ شیوه‌ی تاکه‌که‌سی، که‌لک له‌ زمان و کولتوور و نایینی خۆیان و ده‌ریگرن. (۷)

سه‌رچاوه‌کان له‌ ناره‌شویی رۆژنامه‌ی «کوردستان» دا پارێزراوه.

له ژماره ۷۷ی رۆژنامه‌ی «کوردستان» دا بلاو بۆته‌وه.

۲۰ / ۲ / ۲۰۱۲

مافی به‌کار بردنی زمان له دامه‌زراوه ده‌وته‌ی و فه‌رمیه‌یه‌کان و ناوه‌نده‌کانی خویندندا:

به‌یاننامه‌ی جیهانیی مافه زمانیه‌یه‌کان:

وه‌رگێزان له‌ فارسییه‌وه: قادر وریا

ماده‌ی ۱۵: هه‌موو چه‌شیمه‌ته‌ زمانیه‌یه‌کان مافیان هه‌یه، که زمانه‌کانیان له‌سه‌ر زه‌ویی پینشانی خویندندا به‌ فه‌رمی به‌کار به‌یئن ۱. هه‌موو چه‌شیمه‌ته‌ زمانیه‌یه‌کان مافی نه‌وه‌یان هه‌یه، که هه‌موو به‌لگه‌نامه کارگرتی، که‌سیتی و ده‌وته‌تییه‌کانیان به‌ زمانی خۆیان بیټ.

ماده‌ی ۲۳: فێکردن و خویندن له‌ هه‌ر سه‌ره‌زویه‌یه‌کاندا، ده‌بیت له‌ خه‌مه‌ت پاراستن و په‌ره‌پیندانی زمانی ئەو چه‌شیمه‌ته‌ زمانیه‌یه‌کاندا، که له‌وی ده‌ژین.

فێکردن و خویندن ده‌بیت له‌ خه‌مه‌ت بلا‌بوونه‌وه و جۆراوجۆری زمانی و کولتووری و پینوه‌ندی هه‌رموونیه‌یه‌کانی نیوان چه‌شیمه‌ته‌ زمانیه‌یه جۆراوجۆره‌کانی سه‌رانسه‌ری جیهاندا بیټ.

ماده‌ی ۲۴: هه‌موو چه‌شیمه‌ته‌ زمانیه‌یه‌کان، مافی نه‌وه‌یان هه‌یه له‌مه‌ر که‌لکه‌وه‌رگرتن له زمانه‌که‌یان له هه‌موو ناستیکی خویندن (باخچه‌ی مندا‌لان، سه‌ره‌تایی، ناوه‌ندی، ناماده‌یی، زانستگا و خویندنی که‌وره‌سالان) له‌سه‌ر زه‌ویی خۆیاندا، بریار بدن.

ماده‌ی ۲۹:

۱. هه‌موو که‌س مافی نه‌وه‌ی هه‌یه به‌ زمانی تایبه‌تی سه‌ره‌زویی خۆی، فیر بیټ و بخوینیت.

۲. ئەم مافه، مافی فیربوونی زا‌هکی و به‌ نووسینی زمانیکی دیکه، که تاک له‌وانه‌یه وەک زمانی پینوه‌ندی له‌گه‌ڵ چه‌شیمه‌ته‌ زمانیه‌یه‌کانی دیکه به‌کاری بیټیت، زه‌وت ناکات.

چارنامه (چارتیر)ی نوروپا بؤ زمانه ناوچه‌یی و که‌مایه‌تیبه‌کان:

مادده‌ی ۸: په‌روه‌دو فیرکردن

۱. له‌به‌شی په‌روه‌دو فیرکردندا، لایه‌نه‌کان پابه‌ند دهبن له‌و ناوچانه‌دا که نهم زمانانه کاربانه‌نیدرگرت، به‌له‌برچاوگرگرتی هه‌لکه‌وتی تاییه‌تیی هه‌رکام له‌ زمانه‌کان و به‌بن زمانه‌یاندن به‌ فیربوونی زمان یان زمانه‌کانی ولات:

(ا) یه‌ک: په‌روه‌دو مندالان له‌ قوناعی به‌ر له‌ قوتابخانه (باخچه‌ی مندالان) به‌ زمانه‌کانی پیوه‌ندی‌دار به‌و ناوچانه یان که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان بیت یان،

دوو: به‌شیک گرتگ له‌ په‌روه‌دو مندالان له‌ قوناعی به‌ر له‌ قوتابخانه (باخچه‌ی ساوایان) به‌ زمانه‌کی ناوچه‌یی و که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان بیت یان،

س: «یه‌ک لهم دوو خالده‌ی له‌ ژیر به‌نده‌کانی یه‌ک و دووی نهم به‌نده‌ دا ناویان براوه، دهبن لایه‌کهم سه‌بارت به‌و قوتابیانه‌ به‌رتوه‌ بیرن که‌ دایک ویاوکیان خوازبان و قوتابییه‌کانیش له‌ روی چه‌ندیه‌تیه‌وه به‌ رادی پیوست که‌شیتن،»

چوار: نه‌گه‌ر هاتوو نۆرگانه‌ دونه‌تیبه‌کان هیچ به‌رپرسه‌یه‌کی راسته‌وخویان له‌ پیوه‌ندی له‌گه‌ل فیرکردنی به‌ر له‌ قوتابخانه‌دا له‌ نه‌ستو نه‌بوو، لایه‌کهم پشتیوانی لهم هه‌تگوانه‌ ده‌کن، که‌ له‌ به‌نده‌کانی یه‌ک تا سینی نهم مادده‌یه‌دا هاتوو. یان هانی نۆرگانه‌ به‌رپرسه‌کان بؤ جینه‌جیرگرتیان دهبن.

(ب) یه‌ک: فیرکردن له‌ قوناعی سه‌ره‌تاییا به‌ زمانه‌کانی ناوچه‌کان یان که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان پیشک‌ش ده‌گرت یان

دوو: به‌شیک گرتگ له‌ فیرکردن له‌ قوناعی سه‌ره‌تایی به‌زمانه‌ ناوچه‌یی‌کان و که‌مایه‌تیبه‌کان پیشک‌ش ده‌گرت یان

س: خویندنی زمانه‌ ناوچه‌یی‌کان و که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان ده‌خه‌نه‌ ریزی به‌زمانه‌ی خویندنی قوتابخانه‌ سه‌ره‌تایی‌کان یان

چوار: نیوه‌رۆکی لایه‌کهم یه‌ک لهم س به‌نده‌ی سه‌روه‌ له‌ باری نه‌و قوتابیانه‌ جینه‌جین بکن، که‌ دایکو بابیان داوی ده‌کن و ژماری قوتابییه‌کانیش به‌شی نهم مه‌به‌سته‌ ده‌کات،

(پ) یه‌ک: فیرکردن له‌ قوناعی دووه‌می خویندن (له‌ یۆلی پینچی سه‌ره‌تاییه‌وه تا ده‌گرتی دیلۆم) به‌ زمانه‌کانی نه‌و ناوچانه‌ یان که‌مایه‌تیبه‌کان پیشک‌ش ده‌گرت یان

دوو: به‌شیک گرتگ له‌ فیرکردنی قوناعی دووه‌می خویندن به‌ زمانه‌کانی ناوچه‌کان و که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان پیشک‌ش ده‌گرت یان

س: خویندنی زمانه‌ ناوچه‌یی‌کان و که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان ده‌خرتیه‌ ریزی به‌زمانه‌ی خویندنی قوتابخانه‌کانی قوناعی دووه‌می خویندن یان

چوار: لایه‌کهم یه‌ک له‌ هه‌تگوانه‌ی له‌ به‌نده‌کانی یه‌ک تا س دا هاتوو له‌ باری نه‌و قوتابیانه‌ به‌رتوه‌ دهبن، که‌ دایک و بابیان داوی (خویندن به‌و زمانه‌ له‌و ناسته‌یاندان بؤ) ده‌کن و قوتابییه‌کانیش له‌ روی چه‌ندیه‌وه به‌شی نهم مه‌به‌سته‌ ده‌کن.

نهم مافانه‌ی لهم چه‌ند به‌نده‌دا هاتوو، له‌ قوناعه‌کانی دیکه‌ش (خویندنی تیکنیکی و پیشه‌یی، خویندنی زانکو خویندنگه‌ به‌رزکان، خویندنی گوره‌ سالان) هه‌ر به‌و شیویه‌ دوویات دهبه‌وه.

(ح) پینداویستیه‌کانی فیرکردن و خویندنی وانده‌ میژووو هه‌ره‌نگ، که‌ پیوسته‌ به‌ زمانه‌ ناوچه‌یی‌یه‌ که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وییه‌کان بیت، دایه‌نده‌کن.

(خ) پینداویستیه‌کانی پیگی‌یاندن و په‌رپیندنی راهینانی مامۆستایان، که‌ بؤ جینه‌جیرگرتی نیوه‌رۆکی به‌نده‌کانی نه‌لف تا ح پیوستن و لایه‌نه‌کانی ریکه‌وتن قبوولیا‌کرده، دابین ده‌کن.

(د) یه‌ک یان چه‌ند نۆرگانه‌ چاوه‌دیر به‌ مه‌به‌ستی چاوه‌دیری نه‌و هه‌تگوانه، که‌ بؤ بنیاتنان و په‌رپیندنی فیرکردنی زمانه‌ ناوچه‌یی‌کان و که‌مایه‌تیبه‌کان دهنرین، هه‌روه‌ها بؤ چاوه‌دیری به‌سه‌ر رادی پیشک‌وته‌کان لهم بواره‌دا، یه‌ک ده‌هینرین. نهم نۆرگان یا نۆرگانه‌ ده‌بیت به‌ ریکوینکی راپۆرته‌کانی خویان به‌نده‌وه و بلاویان بکه‌نه‌وه.

به‌یانه‌ی مافه‌کانی تاکه‌کانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تیبه‌ نه‌ته‌وه‌یی، رگه‌زی، نایینی و زمانیه‌کان

مادده‌ی چوار:

۱. نه‌ته‌وه‌کانی نه‌ندام، هه‌موو هه‌تگوانگی پیوست هه‌ل دگرن بؤ دنیایی تاکه‌کانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تیبه‌کان له‌ به‌ر نیوه‌چووئی مافه‌ مرۆیه‌کانیان و نازادیه‌ به‌نه‌رتیبه‌کان و یه‌کسانی له‌ به‌رامبه‌ر قانوندا به‌ بن هیچ چه‌شه‌ ستم و جیاوازیانیک.

۲. نه‌ته‌وه‌کانی نه‌ندام، هه‌تگوانی پیوست به‌ مه‌به‌ستی پینکینانی هه‌لومه‌رجی له‌بار بؤ تاکه‌کانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تیبه‌کان هه‌لده‌گرن، تا بتوانن له‌ تاییه‌ته‌ندییه‌کانی خویان و کولتورو زمان، نایین و جلوه‌رگی خویان گوزارشت بکن، ته‌نیا له‌و جیگیانه‌ نه‌بیت که‌له‌گه‌ل یاسا‌کانی ولات یان ستاندارده‌ نیوه‌ته‌وه‌یی‌کان له‌ ناته‌بابیان.

۳. نه‌ته‌وه‌کانی نه‌ندام، نه‌گه‌ر بۆیان ده‌ست بدات، ده‌بیت هه‌تگوانی پیوست هه‌لگرن بؤ نه‌وه‌ی تاکه‌کانی سه‌ر به‌ که‌مایه‌تیبه‌کان ده‌ره‌تانی پیوستیان به‌ مه‌به‌ستی فیربوونی زمانی زگماکی و هه‌بوونی یاسا و ریشوین به‌ زمانی زگماکی خویان هه‌بیت.

۴- نه‌ته‌وه‌کانی نه‌ندام، نه‌گه‌ر بۆیان بگنجیت، ده‌بیت پیوستیه‌کانی خویندن به‌زمانی دایک دابین بکه‌ن هه‌ندهر بن بؤ به‌ده‌سه‌ته‌یی زانیاری له‌ سه‌ر میژوو، نه‌رته‌کان و نه‌و زمان و که‌لتورانه‌ی له‌ نیو سنووره‌کانی نه‌و که‌مایه‌تیبه‌کان هه‌ن.

www.ostomaan.org سه‌رچاوه. . اعلامیه‌ جهانی حقوق زبانی، ترجمه: علی دده‌بیلگو

- بیانیه‌ حقوق افراد متعلق به‌ اقلیت‌های ملی، نژادی، مذهبی و زبانی (مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد، په‌سند کراوی 18 ی دیسامبری 1992، سایت ایران امروز <http://iran-emrooz.net>

له‌ ژماره‌ ۵۷۷ ی ژورناله‌ی «کوردستان» دا بلاو بۆته‌وه.

۲۰ / ۲ / ۲۰

زمانی زگماکی

سه‌لیم بیورانی

له‌ ۲۱ فبرویه‌ ی سالی ۱۹۵۲ ی زایینی، س قوتایی زانکو له‌ ولاتی پاکستان به‌ هۆی به‌ شاری کردیان له‌ رینیوانیک بؤ به‌ره‌ سمی ناسینی زمانی به‌نگانی گنیانان له‌ ده‌ ستا دا و یۆنیسکو له‌ ژامیری ۱۹۹۵ نه‌و رۆژه‌ ی وکورو رۆژی جیهانی زمانی زگماکی دیاری کرد. له‌ راستی دا مه‌ به‌ستی یۆنیسکو دژایه‌ تیکردن ده‌گه‌ل نه‌و دونه‌ تانه‌ بوو که‌ ده‌یان‌ه‌ویستا زمانی نه‌ته‌وه‌ جیاوازه‌کانی ناو خویان بتویننه‌ وه‌ له‌هه‌مان کاتیش دا هه‌ولیک بیت بؤ نه‌و نه‌ته‌وانه‌ تاکو خۆ راگرتن بن له‌ به‌رامبه‌ر مه‌ به‌ستی نه‌ و ده‌ و له‌ تانه‌ و پال پشتیکیش بیت بؤ نه‌و نه‌ته‌وانه‌ی که‌ هه‌ول بؤ پاراستنی

زمانی خویان دهبن. زمان به‌یه‌کیک له‌ تاییه‌ته‌ندییه‌ گرینگه‌کانی مرۆف دیته‌ نه‌ژمار که‌ به‌ره‌می هه‌وئی هه‌زاران سانه‌یی مرۆف و میله‌ ته‌ جیاوازه‌کانه‌ بؤ ناسینی جیهان و هه‌روه‌ها هه‌تسوکه‌ وت ده‌ که‌ل به‌کتر. هه‌ر زمانیک بؤ خویی خاوه‌نی تاییه‌ت مه‌ نلییه‌کانی وکورو نه‌دیبات و مه‌وسیق و ... هه‌ند که‌ به‌شیک هه‌ره‌گرینگی میراتی شارستانیه‌یی مرۆفه‌ به‌ له‌ ناو بردنی یه‌ ک زمان نه‌ته‌نیا رۆله‌کانی نه‌و نه‌ته‌ ویه‌ به‌ نکو ژۆره‌ی مرۆفه‌کانیش له‌ ناسین و به‌ کار هینانی نه‌و میراته‌ پر بایه‌خه‌ بن به‌ ش ده‌ بن.

زمانی زگماکی به‌ و زمانه‌ ده‌ وت‌ریت که‌ منال له‌ دایک و باب و نیزیکانی خوی فیری ده‌ بیت. به‌ پنی وته‌ یی هیندیک له‌ لیکۆله‌ران منال له‌ ناو زگی دایکی خوی دا ده‌گه‌ ل زمانی زگماکی دایکی خوی نا‌شنا ده‌ بیت و له‌و ساته‌وه‌که‌ پین ده‌بیته‌ دۆنیا و له‌ دایک ده‌بیت وه‌ست به‌ گریان ده‌کات، نه‌گه‌ ر بیت و به‌زمانی دایکی خوی ده‌گی بدوین کوتایی به‌ گریان‌ه‌که‌ی دینیت. منال ده‌ گه‌ل تنیه‌ریونی کات و بیستی به‌ رده‌ وام، فیری زمانی زگماکی ده‌بیت و ورده‌ ورده‌ به‌ ساز کردنی وشه‌ی کورت ده‌ ست به‌ قسه‌ کردن ده‌ کات و له‌ ماویه‌ کی که‌م دا قیر ده‌ بیت که‌ هه‌ست و ویسته‌کانی خوی هه‌ر به‌و زمانه‌ به‌ ده‌ ورو به‌

ریه‌کافی بناسینیت و بهو زمانه له ته‌نیایی و که‌سایه‌تی خوی دیته دهری و وریده ورد خوی تیکه‌ل به کومه‌لگا دکا. دوی نهوه ی که منال پین ده نیتته شوینیکی ته واوجیواو له بنه‌ماله‌کهی خوی به ناوی قوتباخانه، له که ره ده که ل نهو جیواو‌یه‌ش زمانه‌که شی جیواو‌ بیت، زمانی دووهم راسته‌وخوناسه‌واریکی ته‌واو خراب ده خاتمه سه‌زمانی زگماکی و ژبانی نهو قوتبا‌یه‌یه. منال ده که‌ل نهوه ی دا که ده یه‌وینت شتیک به زمانی زگماکی بیت و له لایه‌کی دیکه‌ش نه‌که‌ر بیه‌وی ههر نهو شنه‌به‌زمانیکی بیگانه به که سیکی دیکه بیت توشی گرفت ده بیت و ههر دووک زمانه‌که ده که ل یه کتر تیکه ل ده کات و هه تا ماوه یه کش ناتوانی نه‌وان له یه‌کتر جیا کاته‌وه. بایه‌خی فیر بوون به زمانی زگماکی بۆته ناوه رۆکی لیکو لینه وه یکی زۆریه‌ی بیرمه ندانه‌وه و ههر نهو بیرو که یه ش له یه‌که م کو نراسی زا نستی که له سالی ۱۹۲۹ ده سنی پین کرد پینشکه‌ش کرا... لهو ماویه ش دا کتیب که‌لیکی یه‌کچار زور له و بابه ته نووسراون که زۆریه‌ی لیکۆلینه‌وه‌کان یاس له‌وه ده‌که ن که فیر بوون به‌زمانی جیا له‌زمانی زگماکی، کاربگه‌ری نه‌رتنی له‌سه‌ر بیگه‌یشتنی هزی و که سایه تی منال دادنه‌ن. -له‌ بواری دهری نه‌وه فیر بوون به زمانی دایکی، ده بیته هوی باشتر فیر بوون و ده بیته هاندهریک بۆ به‌ره و پینش چون له بواری کومه‌لا یه تی و منال ده توانی زۆرترو باشتر خو ده که ل کومه لگا رابینیت . لیره دا نهو پرسیاره دیته نا راوه که بۆ فیر بوون نابی به زمانی زگماکی پین؟

۱- له‌ ناو ههر کومه لگایک دا که مرقفه کان له خویندن و فیر بوون به زمانی خویندن یه ش ده بن، به واتای بوونی ده سه لا تی زۆره‌لی و ئیستیه‌ادی سیاسی و کومه‌لا یه تی لهو ولاته‌دا هه یه. -به‌هوی نهوه ی که له ناو نهو کومه لگایه دا یه‌ک زمان و کومه لگایک مرقفی ده‌سه‌لاته‌ده‌ست به سه‌مرۆقه‌کانی دیکه‌دا زانن ، هه‌وئیکی به‌رچاو بۆ له‌ناو‌بردنی زمانی نه‌ته‌وه بنده‌سه‌که له لارا دایه نه‌وه ش مانی نه‌وه ده که نیتت که له ناو نهو کومه لگایه دا دلیلی مرقفه‌کان و نه‌هیشتیان له‌لا به‌ری میژوو دا له پینش دا داریژراوه. بۆ له ناو بردنی نه و نه ته وه جیواو‌زه که له ناویان دان ده بیان‌ه‌وینت به‌که‌لک وه رگرتن له به‌کارنه‌هینانی زمانه‌که‌یان، له‌راستی دا فه‌ره‌نگ و میژوو و شوناس نه‌وان له ناو به‌رن و بیان که‌ن به مرقفی دهرجه دوو و دواتر ناویان له‌لا به‌ری میژوو دا بسر نه‌وه.

-چون ته‌نیا نهو میله ته‌ناسان له ناو ده چیت و ناوی له میژوودا نا مینیتته وه که زمانی زگماکی خوی له بیر کرد بیت وله داب و نه‌رتنی کومه‌لا یه تی دوور که وتیینه وه و حازر به‌قه بوول کردنی دلیلی و کۆیه‌لی نه‌وانی تر بوینت لیره‌دا کومه ل کۆژی کلتوری مه‌ترسیارتر له‌کومه‌ل کوژی جه‌سته‌یی خوی دهرده‌خا. -له‌ نیران دا که‌لا له‌ی میله ت سازی ره زا شا که له سه‌ره‌تادا به هۆی نا مه قولاً نه بوونی خوی نه پتوانی هیوا ی سه رکه وتینک وده ست بنیتت نیستا له‌ناو‌میشکه‌کان دا بوته راستیه‌کی بیروژ که مافیکی نهو تو بۆ میله ته غه‌یره فارسه‌کان به‌ره سمیه‌ت نه‌ناسن و دوی تیه‌ر بوونی سی و سه‌سال له‌سه‌ره‌کوتنی شورش که‌لانی نیران و له‌ناو بردنی نیرانی فاشیستی شاه‌نشاهی نیستاش هه‌نگاوکی گرینگ بۆ ویدی هانتی نه‌سلی‌ها ی قانونی له‌سالی هه‌ل نه‌کیراوه. له کۆتایی دا با چیت‌مافی خویندن به‌زمانی زگماکی له مرقفه‌کان نه‌ستینه‌وه و ره‌وتی زانستیانی خویندن پینشکه وتوو نادیده نه گرین ههر چنده نه‌ته‌وه‌ی کورد هیچ کام له‌ته‌وه‌ره‌کانی یه‌کسان سازی شوناس و زمانی یه‌کگرتوی نیرانی قبول نه‌کردوه و نه‌سلی خویندن به‌زمانی زگماکی بۆته یه‌کتیک له بنه‌ما سه‌ره‌کیه‌کانی زۆریه‌ی شوره‌کانی کوردی له‌میژووی سه‌د سالی رابردوو دا.

مانپه‌ری گیاره‌نگ

زمان. مانی هه‌میشه‌ی نه‌ته‌وه -

(به بۆنه‌ی رۆژی جیهانیی زمانی دایکیه‌وه)

نیسماعیل نیسماعیل زاده

۱. کاتی سه‌ره‌نگ دده‌دینه هه‌رتیمیکی نیسانی، خانیگ وکو ده‌سپیک بۆ وگه‌ره‌کوتن به‌ره‌وه هه‌رتیم بیان جوگرافیه‌کی سیاسی دیاریکراو ده‌بینین که ولات پیکدینی. دیاریکریانی هه‌رتیم بیان ولاتیگ میژوو‌یه‌ک ده‌خواری که ره‌گی له زمانیکی تاییه‌تدا هه‌یه. له خویندنه‌وه‌ی میژوو وولاتانی جیهاندا نه‌مه روون ده‌بیتته‌وه که نامازی میژوویی به‌وه هه‌رتیمه نیسانییه زور له پیناسه‌ی ولاتانی هاوچه‌رخ کۆتیه‌ر، به‌واتیه‌کی دیکه گۆرائیکی بنه‌ره‌تیبیان به‌خووه‌ بینه‌وه. له لایه‌کیتره‌وه، به‌هۆی نه‌وه‌که سنوره‌(سیاسی)یه‌کان ده‌سکرتن، به‌گۆره‌ی ده‌سه‌لات و گۆشاره‌وه واته سه‌ره‌دۆیه‌انه و به پالپشتی هیزیک که زۆرجاران هیزه نیستیهماره‌یه‌کان زور کاره‌ساتاوی نام پۆله‌یان گپراوه، داریژراون. نه‌مه‌چه‌شنه کرده‌وه‌یه به‌بن سه‌رنجدان به دابه‌شکردنی جوگرافی له رووی ده‌سته‌ی ره‌گه‌زی یان زمانی نه‌نجام دراوه. لیره‌شدا ناوی زۆریه‌ی ولاتان له‌که‌ل سه‌ره‌به‌به‌ری پیکه‌ته‌یه‌کی سروشتی (ولاتیکی به‌ته‌واو مانا کامل) ناکوئین. ناوا سه‌ره‌جهم حکومت و ده‌نه‌ته‌کانی له‌م جوړه له‌هه‌ونی نه‌وه‌دان خویندن به‌جوړیک پیناسه‌ بکه‌ن و وای بنوئین که هه‌بوونی جوگرافی هه‌نوکه‌بیان میژوو‌یه‌کی دیرینی هه‌یه و به درنژایی سه‌ده‌کان مانی دیاریکراوی نیستیان هه‌بووه و یاراسنوبانه. نه‌مه چه‌شنگ هه‌ولنده‌نه بۆ ده‌سکرتن کردن بۆ سه‌ر راستیه‌ی میژوو‌یه‌کان و دیروک ده‌ستکاری ده‌که‌ن. به‌م پینیه که‌شوه‌وا ی کومه‌لگای نیسانی، هه‌رتیمی جوگرافی و چوارچووی نه‌مجۆره وولاتانه هیچ پینشینه‌یه‌کی میژوو‌ییان نییه و ره‌گیکی ده‌سکرتد و زۆره‌میلانه‌ی داکو‌تاوه. هه‌رمرقفیک ره‌نگه به‌وی به‌دوی یه‌هه‌ندی له‌ندیشه‌ی تاییه‌ت به خوی له‌که‌ل ده‌سته‌یه‌کی تاییه‌تدا به‌گه‌رتی، دابونه‌رتی کومه‌لا‌یه‌تیبی هه‌ره‌چنده له‌شوینی خویدا به‌شبووی جوړاو‌جوړ و جیواو ناماده‌یه، به‌لام له‌هه‌ر کام له‌م چه‌که کومه‌لا‌یه‌تیبیانه‌دا به‌شبوویه‌ک یه‌هه‌ندی خوی له‌نیو چینیکی کومه‌لا‌یه‌تی، نه‌ته‌وه‌یه‌ک یان قه‌ومیکدا ده‌دۆرتیه‌وه و به‌مجۆره مرقف له‌رووی سۆز و عاتیفه و خوین و ره‌گه‌ز و زمان و له‌دییدی پیناسه‌ی کومه‌لا‌یه‌تیه‌وه خوی تاییه‌ت به‌وه چوارچوویه دادنه‌ن. نه‌مه ده‌توانی له هه‌ر سه‌کرتی هه‌ر مرقفیکدا هه‌بن یان به‌شبووی زینی و عه‌ینی خوی له‌وه‌قواره‌یه‌دا پیناسه ده‌کا و له‌ناست و په‌لی خوی به‌ پینی دۆخی ژبان و بنچینه‌ی کولتوری، نیازکانی له‌وه کومه‌لگایه‌دا دهرده‌خا. نه‌مانه سه‌ره‌کیترین پرس و بابه‌تن که مرقف ده‌توانی شوناس و چیه‌تی و که‌سایه‌تیبی خوی تیندا به‌دۆرتیه‌وه و فه‌رژبوونی خوی له‌بارودۆخی دهروویی مرقفی و نه‌ته‌وه‌یه‌دا ناراسته بکا. به‌کورتی و له‌دوا خویندنه‌وه‌ی نام به‌شدا، گه‌رانی مرقف به‌ دوی شوناس و چیه‌تیبی خوی نابیدالۆژییه‌کی به‌هیز به‌ نیوی نه‌ته‌وه‌خواریی ده‌ستنیشان دکا، نه‌ویش نه‌ته‌وه‌خوارییه‌کی نیاره له به‌رامبه‌ر نابیدالۆژیی زال که ده‌که‌وتنه‌ نیو چوارچووی داوین ده‌سه‌کوتنه‌کانی جیهان و نه‌مجۆره فه‌رامۆش نه‌کردنه‌ی نه‌ته‌وه‌خوارییش به‌ دوی ده‌سه‌لاتیبی نه‌ته‌وه‌یه‌دا ده‌گه‌رتی.

۲. که‌لی کورد وکو زۆریه‌ی که‌لانی دیکه که‌وتۆته ژیر ده‌سه‌لاته جوړاو‌جوړه‌کان و له‌به‌رامبه‌ر هه‌رکام له‌وه هیزه به‌رچاوته‌نگ و ده‌سکرتن‌یکار و تیکه‌درانه‌دا به‌شبوویه‌ک له‌ شیه‌کان خوی نیشان داوه و به‌رگری و شه‌ری بۆ مانه‌وه کردوه. گه‌ر ده‌سه‌لاتی سیاسی ده‌ستنیشان بکه‌ین، به‌هۆی هه‌لکه‌وتنی کوردستان له‌شوینیکی گرینگ جوگرافی که له‌باری میژوو‌یه‌وه به‌ میژو‌پۆتاما ناسراوه و له‌دابه‌شکردنی هه‌نوکه‌یه‌دا به‌ رۆژه‌لاتی ناوه‌راست نامازی بۆ دکرتن، ده‌بینین که له‌شه‌ری ناوژی وولاتاندا، چ دراوسپکی و چ ولاتانی دوور هه‌میشه به‌رکاربووه و ده‌ستادوستی پیکراوه. یان به‌هۆی به‌رژه‌وندی زله‌یزانی سه‌رده‌م و پینشو هه‌رجاری به‌شیک بۆته خه‌لاتی ولاتیکی دیکه. له دوو سه‌ده‌ی دواتر دا کیشه‌ی سیاسی له‌سه‌ر نام ناوچه‌یه له لایه‌که‌وه له لایه‌ن پیکه‌ته‌ی نه‌ندیشه‌یه‌کی کۆنه‌خواز وکو نیمراتوری عوسمانی و عه‌ره‌ب و ته‌خشینیانی نیرانی و له‌لایه‌کی دیکه‌وه به‌هۆی نه‌ندیشه‌یه‌کی نوینخواری داکیرکار وکو نیستیهماری نوین له‌چه‌شنی نیگیل، ژبانیکی چوارپارچه به‌ دنیا پیناسه ده‌کرتی و له لای کوردیش وکو نه‌ندیشه‌یه‌کی ناخواری نامادیه و له‌که‌ل تاکخواری وکو دیارترین مه‌یادی نازاد رادتی.

لیره‌دا پینوسته له‌سه‌ر نه‌مه دا‌کوکی بکرتی که له میژووی جیهاندا هه‌ر که ناوی قه‌وم و نه‌ته‌وه‌کان دیتنه‌لاراره، له‌لایه‌که‌وه له‌که‌ل زانیارییه‌کی ده‌ستکاریکراو سه‌بارت به‌ نه‌ته‌وه‌کان رووبه‌روو ده‌بین که له لایه‌ن حکومته‌که‌نه‌وه بۆ چه‌واشه‌کردنی رای گشتی تو‌مازکراوه، به‌مجۆره په‌ل و ناستی وولاتانی فه‌رمی و ناسراو به‌چوارچوویه‌کی جوگرافی سیاسی ده‌به‌نه سه‌رتن. نه‌مه‌ش هۆکاریکی گونجاو و بن مه‌ترسییه بۆ فه‌رامۆشکاری نه‌ته‌وه ژیرده‌ست بیان بچوکه‌کان.

ستراتیجیه‌کانی نام چه‌شنه چه‌که‌نای ده‌سه‌لات که به‌رچاوته‌نگی له پیکه‌ته‌ی نارمانج به‌رووه‌ری و نمونده به‌ره‌شه‌کانیانه‌دا، پینوستیه‌کی گشتگیر بۆ سه‌ره‌لانیکی قوونی بیگه‌رانه‌وه‌ی ژیرده‌ست، هه‌میشه له‌دییدی بیجم، چوارچووی و ناوه‌رۆک و له‌ زمان و پاتادا ده‌گۆردین.

کاتی دهره‌نینه مه‌یادیکی جوگرافی و تیندا ده‌سه‌لات به‌ گشت چه‌که‌کانییه‌وه وکو به‌ریه‌به‌ر هه‌لسووران و چالاکی هه‌یه، نیشه‌جیکانی نام هه‌رتیمه ره‌نگه له چه‌ندین ره‌گه‌ز و زمانی جوړاو‌جوړ و جیواو

پیکهاتن، واته ولاتیکی فرده‌ته‌وه له چوارچیه‌یه‌کی جوگرافیدا که به ولات دناسرئ. به هوی دیاریکری زمانیکی فهریمی، ناوندیک بۆ په‌یوه‌ندیکردن یان زالکردنی نه‌ته‌وه‌یه‌کی به‌سەر نه‌ته‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا زال ده‌کهن. لیره‌دا زمانی کام رگه‌ز نهم جوگرافیا به پیکهاتن، دگه‌ریته‌وه سەر به‌بنچینه‌کردنی ده‌سه‌لات.

ده‌یه‌ن ده‌سه‌لات له چنگی کام نه‌ته‌وه‌ی ناو جوگرافیا یه‌ه‌وه‌سه‌له‌ی؛ یان هۆکاره‌کانی پیکهاتنی نهم هیزه زالانه کامانه‌ن و بزوینه‌ره‌کانی له کام سه‌رچاوه‌وه وه‌کەر که‌توون؟ هه‌روه‌ها به چ شیوه‌یه‌کی نهم ده‌سه‌لاته هه‌نده‌سه‌وره‌یه‌ن و پیناسه‌ی ده‌کهن؟

" نهم چوارچیه‌وه جوگرافیا به‌یه‌یه‌کی که کوردیان تیندا ده‌زی و له توخمی نابوری و سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی بیه‌یه‌کی کورددا وه‌کو بکه‌ر ژیان ده‌کان، له هه‌ریمی کولتور و دابونه‌ریندا نا، به‌لکو له ژبانی په‌یوه‌ندیی به‌هره‌تی له‌گه‌ل جه‌ختی بهورکاتیکی و سیاسی و ژبانی کۆمه‌لایه‌تی و گشتگیرکردنی کولتوری زانی خوی و ده‌سه‌لاتگرتن به سەر راکه‌یه‌نه‌ گشتیه‌که‌نه‌وه ناوه‌روکی شو‌قینی خویان ده‌ده‌خه‌ن. به جو‌ریک که ناراسته‌کانی نه‌وان روتیک له دژایه‌تیه‌یه‌کان، شو‌نه‌واری میژووی و سیاسی و هه‌روه‌ها شیواندی کولتوری ژێرده‌سه‌ته‌کان ده‌خه‌نه‌روو، نهم‌ش هه‌ر نهم نا‌ییدیا‌ئۆیه‌یه‌ که وه‌کو چه‌مکی نه‌ته‌وه‌یه‌کی، کولتوری، نا‌یینی یان سیاسی که له ده‌ستی سیاسه‌تی په‌ریه‌یه‌یه‌دا بۆته بیه‌یه‌گرتنی ده‌ته‌وه‌ته سهره‌رو و پاوانخوازه‌کان."

حکومه‌ته‌کان و یستویه‌یه‌کان پیناسه‌یه‌کی تاییه‌ت به خویان بۆ چه‌مکی نه‌ته‌وه‌خوازی ناراسته‌ بکه‌ن هه‌تا بیه‌یه‌ بیه‌یه‌کی له شو‌ناسه‌کانی ده‌سه‌لاتاریتی یان به‌مچۆره هه‌وێنان داوه جه‌شنی تری راسته‌قیه‌نی نه‌ته‌وه‌خوازی واته نه‌ته‌وه‌خوازی نارازی بسه‌روه، یان خوی لینه‌زنده‌وه و به فه‌رامۆشی بیه‌یه‌ن. نهم شیوه‌یه‌ له ده‌سه‌لات شو‌ناسی به‌رچاوتنه‌گ و پاوانخوازانه‌ی هه‌یه و بۆ چه‌واشه‌کردنی بیه‌رواری گشتی و شارنده‌وه‌ی ده‌روونی پاوانخوازانه‌ی، خوی به‌ پشتمانی ولات و نه‌ته‌وه و پارێزهر داده‌نی و له به‌رامبه‌ردا نه‌یاریانی خوی به هیره‌شکار و زۆرجارانی به‌ پیلانگیر و ره‌شه‌کوژ و راسپاردی ده‌ره‌کی ناوه‌زده‌گا. نییدی نهم جه‌شنه‌ خۆشاردنه‌وه‌یه‌ له پشته چه‌مکی پیلانگیر و ره‌شه‌کوژ جو‌ریک خۆشه‌شاردانه‌ بۆ راپه‌چانی خوی له چنگی سزا و نیاده‌نه‌کران. نهم چوارچیه‌وه جوگرافیا به‌یه‌یه‌کی که کوردیان تیندا ده‌زی و له توخمی نابوری و سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی کورددا وه‌کو بکه‌ر ژیان ده‌کان، له هه‌ریمی کولتور و دابونه‌ریندا نا، به‌لکو له ژبانی په‌یوه‌ندیی به‌هره‌تی له‌گه‌ل جه‌ختی بهورکاتیکی و سیاسی و ژبانی کۆمه‌لایه‌تی و گشتگیرکردنی کولتوری زانی خوی و ده‌سه‌لاتگرتن به سەر راکه‌یه‌نه‌ گشتیه‌که‌نه‌وه ناوه‌روکی شو‌قینی خویان ده‌ده‌خه‌ن. به جو‌ریک که ناراسته‌کانی نه‌وان روتیک له دژایه‌تیه‌یه‌کان، شو‌نه‌واری میژووی و سیاسی و هه‌روه‌ها شیواندی کولتوری ژێرده‌سه‌ته‌کان ده‌خه‌نه‌روو، نهم‌ش هه‌ر نهم نا‌ییدیا‌ئۆیه‌یه‌ که وه‌کو چه‌مکی نه‌ته‌وه‌یه‌کی، کولتوری، نا‌یینی یان سیاسی که له ده‌ستی سیاسه‌تی په‌ریه‌یه‌یه‌دا بۆته بیه‌یه‌گرتنی ده‌ته‌وه‌ته سهره‌رو و پاوانخوازه‌کان. به‌م شیوه‌یه‌ نایه‌کسانی و دابونه‌روای نه‌ویش ناعه‌دالاتی و هه‌لاواری، نه‌ته‌وه‌ی ژێرده‌سه‌ت ده‌خاته ژێر پرسپار و تووشی مه‌ترسی ده‌گا. نهم نایه‌کسانیه‌ش له‌ژێر کاریه‌گری راسته‌وخۆی چه‌ند بزوتنه‌وه‌ی مه‌زن که میژوو بۆ ده‌رخستنیان چه‌ند روتیک گریگی دیاری کردوه و به‌هوی سنوره‌یه‌کی نوێ که به‌ره‌می مه‌لانیی ژله‌یانه‌ و له ژێر گوشاری دابه‌شکردن دانران. نهم‌ش بۆخۆی چه‌ند روتی دیکه‌ی ده‌ستیشان کردوه که بۆته هوی کۆره‌وه، پارچه‌پارچه‌کرانی نه‌ته‌وه و خاک و کاره‌ساتی مرۆفی، دروستبوونی ده‌ته‌تی نوێ و داکیرکرانی خاک و... تاد. جینی خۆیه‌تی ناماژه به‌وه‌ش بکه‌ین که که‌مینه‌بوون یان جیاوازییون و بالاده‌ستبوونی ده‌سته‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی له ده‌سته‌یه‌کی دیکه به‌هوی رگه‌ز و نه‌ته‌وه، زمان، نا‌یینی و... تاد نهم جیاوازی یان هه‌لاواری له هه‌رکام له قه‌واری سیاسی، نابوری و کولتوریدا خوی نیشان ده‌دا، یان هه‌رکام له‌م یوارانه‌ ده‌بته هۆکاری نایه‌کسانیه‌یه‌کان. به‌مچۆره ده‌ستیشان ده‌کرئ که لایه‌نی زانی نیو کۆمه‌لگا له‌چاوی لایه‌ن یان توێژی که‌مینه‌ زیاتر ده‌توانن به‌ ناست و شو‌نی گرتن و تاییه‌ت له‌ هیز و ده‌سه‌لاتی سیاسی، نه‌ته‌وه‌یی و ناوچه‌یی بگا و له‌هه‌موو به‌شه‌کانی پیکهاتنی ولاتدا گشت مافه‌کانی بۆ سه‌نگه‌ر ده‌کرئ و مافی جینی که‌مینه‌ش بۆلای خوی راکیش ده‌گا. نه‌گه‌ر له‌سه‌روه‌ ناماژه به‌ چه‌ند چه‌مکی دیار کرا که هوی جیاوازی و به‌رچاوتنه‌گی نه‌ته‌وه‌یه‌کی له به‌رامبه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا، له هۆکاره‌کانی ده‌توانین رگه‌ز، کولتور، زمان و نا‌یینی... ده‌ستیشان بکه‌ین. له‌به‌شیک له‌ ولاتاندا رگه‌ز هۆکاری جیاوازییون و بالاده‌ستی ده‌سته‌یه‌کی رگه‌زیه‌ به‌سەر ده‌سته‌یه‌کی دیکه‌دا. له سو‌چیکه‌تری جیهان، ره‌نگی نیستی مرۆفی هۆکاره‌کی بۆ سه‌روه‌یه‌ی. واته هه‌نوکه‌ش ته‌نانه‌ت له دنیای پیشه‌کاریدا ره‌شپستی و سپی نیستی، یه‌نگه‌ی کۆمه‌لایه‌تی دیاری ده‌گا و چاره‌نووسی هه‌ر مرۆفیک به‌هوی نهم جیاوازییوه ده‌ستیشان ده‌کرئ یان نا‌یینی (مه‌سیحی، مو‌سه‌لمان، جو‌وله‌که و...)، رگه‌ز (ژێرمه‌ن وه‌کو رگه‌زی سه‌روه‌ری نا‌لمان)، زمان (له ولاته نییگیزی زمانه‌کاندا یه‌کیکه له به‌رچاوتن و دیارترین هۆکار بۆجیا‌کرده‌وه‌ی ده‌سته‌یه‌کی له ده‌سته‌یه‌کی دیکه) ۱.

نهم وتاره لیره‌دا زمان وه‌کو سه‌ره‌که‌ترین و زینه‌وه‌ترین هۆکاری جیاوازی و هه‌لاواری نه‌ته‌وه‌یه‌کی له نه‌ته‌وه‌یه‌کی دیکه یان زمان وه‌کو یه‌کیکه له گرتن شو‌ناسه‌کانی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی ناراسته‌ ده‌گا و هه‌ول ده‌دا که له باره‌وه‌ی سیاسی، کولتوری، کۆمه‌لایه‌تی و نابوری هه‌نوکه‌یه‌دا له زمان وه‌کو هوی زینه‌وه‌ مانه‌وه‌ی ژبانی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی بکۆلیته‌وه.

زۆریه‌ی زمانناسانی جیهان، له سه‌ره‌تاوه‌ تا به هه‌نوکه‌ له‌سه‌ر نهم باوه‌ره‌ یه‌که‌نه‌گن که زمان نامازیکه هه‌تا مرۆقه‌کان ته‌وانن له ره‌گی نهم ره‌هه‌نده‌وه په‌یوه‌ندیی له‌گه‌ل یه‌که‌ریدا ساز بکه‌ن. نه‌وان ناستی لیکه‌نه‌وه‌ی له‌سه‌ه‌یه‌یه‌کی زمان به سه‌رتر له نامازی په‌یوه‌ندیگرتن نازانن، ته‌نانه‌ت تیوره‌ مۆدێرنه زمانناسانه‌کانیش به‌جو‌ریک له جو‌ره‌کان مرۆکی قه‌بوول له سه‌ر حاله‌تی به که‌ره‌سته‌یی بوونی زمان ده‌دنه. نهم له‌حالیکه‌ی "هالیگتیر" له‌و بیرمه‌ندانیه‌ که دژ به‌م بۆچونه‌ هه‌لوێست ده‌گرئ و زیاتر له‌وه‌ ده‌ن: "زمان مانی بوونی نیه‌یه‌". به‌مچۆره زمان له‌و پیناسه‌ کۆنه‌ خۆی لاده‌دا و به‌شێوه‌ی "له‌ناخداه‌نگر" توانای هه‌لگری له‌و ژێره‌وه‌یه‌ هه‌یه بۆ نه‌وه‌ی مانا به‌ره‌م بیه‌ت. واته به‌ره‌وه‌ له‌و شو‌نانه‌ پهل ده‌هوانن که ده‌ستی نیه‌یه‌ پینان رانگا و له‌وه‌ری نه‌زموونه‌کانی نیه‌وه‌ن. هه‌روه‌ها له هه‌مانکاتی که به‌ره‌وه‌ داها‌توین مانا‌کانی رابردووشمان پێ ناراسته‌ ده‌گا که سه‌رچاوه‌یه‌کان له زمان و کولتوری نیه‌یه‌دا زینه‌وه‌وه.

زمان هه‌ویتی نا‌مانادی زینی تاکمی میژوویه‌ و له به‌کاره‌یه‌تیانی ده‌توانی ره‌هه‌نده‌کانی داها‌توو و هه‌روه‌ها ناست و یه‌گی چه‌تی کولتوری په‌یوه‌ست به شو‌ناسی نه‌ته‌وه‌یه‌کی پێ به‌دۆزیه‌وه‌ یان دیاری بکری. به سه‌رئج‌دان به به‌ره‌مه‌ نه‌دیه‌یه‌کانی جیهان وه‌کو شیعر، چیرۆک، زمان ده‌یه‌یه‌ن که له باره‌وه‌ و کات و شو‌نی تاییه‌ت به نه‌ته‌وه‌کان، زمان بۆ نه‌وه‌ ده‌یه‌ته هه‌لگری ره‌هه‌ندیک که نارزه‌یه‌تی و به‌ره‌ره‌کانی له‌به‌رامبه‌ر ده‌سه‌لاته جو‌راوه‌رکان و دیه‌ری دیتیه‌وه، به‌پێی گه‌رانه‌وه‌ی هه‌ر کام له‌م ژانره‌ نه‌دیه‌یه‌نه، به‌رگیرکردن و نیشکاره‌وه و ریکخراوه (بۆ نه‌وه‌ شیعره‌کانی شاعیری گه‌وره‌ی یۆنانی یانیس ریتسوس، جو‌رج سیتیریس، له‌گه‌ست هیلز، حاجی قادری کۆبی، له‌جه‌د موختار جافا...). نه‌گه‌ر ته‌وه‌م و تینی ده‌سه‌لات و زنجیری رووداو‌کان فه‌زای ناوه‌یه‌ی دادسه‌پێتی، به‌لام نازایی نه‌گه‌ری هه‌یه، شیوازی به‌رگیرکردن و رماندیش هه‌ن که له سه‌ر زه‌ین و هه‌ست و نه‌ست و له‌هه‌موویان گرتن له سه‌ر زمان کاریه‌ریان ده‌یه‌ن، به‌واتایه‌کی دیکه زمان هه‌میشه له‌و شو‌نه‌ نامادیه‌ که به‌ره‌ره‌کانی و نارزه‌یه‌تی و ناعه‌داله‌تی سه‌ره‌ته‌ده‌دا. واته جینی ده‌سه‌لاتدار له ره‌گی ده‌ستکاری و چه‌واشه‌کاری و هه‌وله‌کانییه‌وه ره‌نگه زور خه‌را نه‌توانن سه‌رکۆتی له‌و زمانه‌ که‌مینه‌ بگا که له ده‌روه‌ی دامه‌زراوی زمانی یاسایی و زمانی فه‌رمی نه‌توانن بیه‌ته هه‌لگری سه‌رجه‌م پیکهات و چه‌مکی ژبانی نه‌ته‌وه‌ ژێرده‌سه‌ته‌کان، چونکه زمانی به‌رکار (که‌مینه‌) هه‌رچه‌نده له ژێر کاریه‌ری راسته‌وخۆ یان ناراسته‌وخۆی ناوه‌ندی سه‌ه‌ه‌گیه‌ری هه‌ین، به‌لام به‌هوی نه‌وه‌ که هه‌لگری نه‌موونی کارلیکی کۆمه‌لایه‌تی ده‌کونه له‌وه‌یه‌ری گوشار و کارتیکردنی پیناسه‌ی فه‌ریه‌یه‌وه. له‌به‌رامبه‌ر پێشگرتن له نازایی کارکردی زمان که ده‌سه‌لات دیکه، نه‌موونه‌یه‌کی دیکه بۆ پاشه‌کشه‌کردن، یان باشته‌ر بله‌یین به‌ره‌ره‌کانی کردنی زمان له به‌رامبه‌ر هه‌زی زمانی بکه‌ر ده‌خه‌ینه‌روو، نه‌ویش لادانی زمانه له نا‌شکارا و راسته‌وخۆ قسه‌کردن و به‌مچۆره زمان یاسا و پیکهاتنی خۆی تیکه‌شکینی و به‌ره‌وه‌ خاوه‌ و هه‌ما و فه‌رمه‌کانی دیکه وه‌کو ته‌نن و... تاد ده‌روا. به‌شێوه‌یه‌ خۆی له خه‌سار که راسته‌وخۆ و نا‌شکارا ده‌ریز هۆکاریه‌تی دوور ده‌خاته‌وه.

له زۆریه‌ی ولاتانی جیهاندا ولاتی واهه‌یه له‌به‌ر هه‌یز و گه‌شه‌ی زمانه‌که‌ی مه‌زترین شاره‌ستانیه‌تی پیکهاتنه‌وه و بۆ زۆریه‌ی هه‌رته‌مه‌کانی دیکه په‌ره‌سه‌نده‌وه و به‌هوی نهم به‌رفراوانی و زانییه‌ی زمانه‌که‌یه‌تی که ده‌سه‌لاتی راکه‌یاندن و سیاسی و... تاد سه‌نگه‌ر کردوه. نهم‌ش له‌به‌ر گه‌شه‌کردنی کۆمه‌لگا و هۆشیاریی و چه‌نده‌ره‌هه‌ندی هه‌زی بیه‌رکردنه‌وه نه‌ته‌وه‌یه‌یه که زمان توانویه‌تی په‌ره‌سته‌یی و جو‌ریک ناماژه‌کردنه و ته‌وه‌یه‌ی "دۆسۆیز" و "چه‌مکی" که ده‌ته‌ن: زمان سیستیمی دامه‌لداوه و هه‌موو ژوله‌کانی کۆمه‌لگا به‌شاری تیندا ده‌کهن ۲.

له به‌شیک له ولاتاندا به چ‌ن‌دین زمان قسه‌ ده‌کرئ و ده‌نوسریت. واته له‌و شو‌نانه‌دا چه‌ند زمانی هوی ناماده‌بوونی چه‌ند ده‌ستی رگه‌زیه‌ن. هه‌ر وه‌ک کورتا، له‌م جو‌ره‌ ولاتاندا یه‌کیکه له زمانه‌کان به زمانی فه‌رمی له چوارچیه‌وه جوگرافیدا و به‌هوی ده‌سه‌لاتی سیاسی و نابوری... ده‌ناسرئ و نه‌وانی دیکه که وه‌کو زمانی ناوچه‌یی و زۆرجارانی به‌ زاواوه دادنه‌ری و ته‌نیا له ناخاقتنی رۆژانه‌ی ده‌سته‌ی زمانیدا به‌کار ده‌یه‌ن، یان به هوی هه‌لو‌مه‌رجی دانراو له لایه‌ن ده‌سه‌لاته‌وه پێشی پنده‌گیری و هه‌رچه‌شه‌ به‌کاره‌یه‌تیان تاوانه و قه‌ده‌غه‌یه. به‌مچۆره رهنه‌گرتن له تاک ده‌سه‌لاتی به هوی سه‌قامگیربوونی ده‌سه‌لات ده‌ستینه‌ریته‌وه. نه‌گه‌ر له روانه‌یه‌کی تری خه‌سارناسیه‌وه سه‌رنجی نهم کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لات به‌یه‌ن، ده‌ره‌که‌وه‌ی که ورده‌ و ده‌ره‌ زمان به‌رمو نه‌زۆکی ده‌روا و نهم نه‌زۆکیه‌ش بازنه‌ی وشه‌کان به‌رتسه‌ک ده‌کاته‌وه و هه‌ر به‌م پێه‌ش مانا له زمان به رادی وشه‌کان کم ده‌یه‌یه‌وه. کرده‌وه‌ی له‌م چه‌شه‌ی سیستمه‌ تۆتالیته‌ریه‌کان ده‌یه‌ته هوی ستانده‌وه و سه‌رنه‌وه‌ی تاییه‌ته‌یه‌یه‌کان له زمان. ناوا به‌یه‌ن و به‌ره‌ره‌گرتنی رێژی ده‌سته‌ی زمانی، زمانی ده‌سه‌لاتدار به زۆریه‌ی و زمانه‌کانی دیکه به‌ که‌مینه‌ دادنه‌ری. نه‌ته‌وه‌ی سه‌روه‌ری بۆ به‌بنچینه‌کردنی ده‌سه‌لاتی خۆی و حه‌که‌مه‌تکردن به سه‌ر

. بؤ خوت دزانی هتا نگر کتیبه کاش چاپ بوو، نهو وختیش ته نیا خویندنی کوردی هه بوو له مەدرسه کاند، نهوی دیکه هه به فارسی ددخویندرا. هه م کلاسه کانی دیکه، هه م دهرسه کانی دیکه کلاسی نهو هل هه فارسییه کهو له سیستمی کون نیستاده دکره.

ماموستا هیچ ناماریکت له زهندا هیه نیجه به گشتی چند مەدرسه مان هه بوو؟
 نیستا له زهندا نیه، به لام پیموایه چاپ کراوه. دهین موراجه بکه به "کوردستان"، "کوردستان" تییدایه که نیجه چند مەدرسه مان هه بووه، چند موعه لاییمان هه بووه و چند قوتاییمان هه بووه.

ماموستا! نیجه کوری پهرورده مان هه بوو که بؤ خویندوار کردنی مندالانیش به رنامه ی هه بوو، بؤ گه وره سالانیش. چ جیاوازاییه که هه بوو له خویندنی نهو دوو به شه دا؟
 جیاوازییه که فه قه ت مونی دهرسی بوو. که مه تته دهرسییه کان نییدی نهو بوون که ده گه ت فکری گه وره سالان پتر ده هاتته وه، دهرسه کان درێتر بوون، مه شه و مه کانیان فه رقیان هه بوو. نه گینا پیموای له سیستمی ناموزشه دهرسییه که ی و نه فباییه که ی دا فه رقیک نه بوو.

نهوی بؤ گه وره سالان وا دانه رابوو که گه وره ساله که خویندواراییه که هه به؟
 نه ختیر، نهوه مهربوت به گه وره سالان، گه وره سالانی نه خویندوار بوو. نهوه له نه زه نه گیرا بوو. نهوه هه روک مه رحه له ی پشش عه رزم کردی هه ر بؤ فیرکردنیان بوو. نه گینا گه وره سالانی خویندوار نهوه یان پیوست نه بوو. مه سه له ن زور که سه م ددی به جله سه یه ک، دوو جله سه فیر ده بوون. نهوانه ی که قابیلیه تیان زور بوو. به لام مه به ست له خویندنی گه وره سالان نهوانه بوون که نه خویندوار بوون.

. نهو هه تگاو که حیزب یا بلین کوری پهرورده و فیرکردنی کوردستان نای، یانی چند سالیکی به ریزه بردنی قوتابخانه کان، خویندن به کوردی و له باری ناموزشییه وه، له باری سیاسییه وه، له باری فه ره تگییه وه چ ته نسیریکی هه بووه؛ چونکه ماوه که به داخوه هه موو سن. چوار سالیکی بوو، زور نه بوو!

. له گه ت نهوه ی که ماوه که کورت بوو، به لام که بلینیکی یه کجار زور گه وری پر کرده، چونکه نهو وختی [ریژیم] که مارژییه که هه مه لایه نه ی خستبووه سهر کوردستان. مه به ستم کوردستان مه ناتیکی ژیر ده سه لاتی پشمه رگیه. به هه ر حال له شه رکان که به ده ستی ده و نه ته وه بوو خویندن و بینهادت و .. دانیر بوو. به لام نهو هه وتی دابوو که کوردستان له هه موو شتیکی بییه ش بکا. نهوه که حیزبی دیموکراتی کوردستان زور به ناقیسیش بوونی توانیبوو که مەدرسه دانیر بکاته وه پیش نهوی کتیبی کوردیش دابنی، توانیبوو ده گه ت هه موو سه رتایی بوونه که ی له هه ر مه تته قه یه ک شتیکی به ناوی کومه گی دهرمانی دانیر بکا، ته نسیریکی یه کجار زوری هه بوو له سه ر زو حیه ی خه ک. هتا دکری بلین به بن موبالغه، قه دری حیزب و بزوتنه وه شی له پیش چاوی خه لکی بردبووه سه ر، چونکه خه تک پیی وابوو نهوه حیزب و دکوو حکومه تیک دهرمانی عه مه ل بکاو دهرمانی نیجیاجاتی خه لکی جواب به لاته وه. پیموایه کاریکی یه کجار زور گه وری بوو و به تاییه تی که حیزب بواره کانی ژانی هه موو له به ر چاو گرت. هه موویان نیبتدایین، هه موویان عه بییان هه بووه، هتا نه گه ر نیستا بؤ خومانی بلین عه بییان له دکرین. به لام هه ر نهوه که حیزب قه وانینی دانا بؤ نیداری ولات، مه سه له ن قانونی سزادانی گشتی به عیته بهر ده ست قانوننژانیک، رهنگه هه زار عه بیی له بگری، به لام هه ر بییرکردنه وه له وه که ده گه ت نهو هه موو شه ره سه خته ی به لمه انه وه بوو، حیزب بیر له وه بکاته وه دهین نیداری ولات بکا، دهین قه وانینی هه بن، دهین رابینه ی نیوان کومه لانی خه لک، چین و تویره جورا و جوره کان ته نزییم بکا، به مه سالیی جونحه و جینیاته و نهوه رابکات، نهوه نیشانه ی فکری وه سیعی نهو حیزبه و ریبه راییه تی نهو بزوتنه وه یه بوو.

ماموستا! له باری شتیکی دیکه شه وه پیموای ته نسیری هه بووه. له گه ت نهوه ی که داواو نیازی خویندن به کوردی هه میشه هه بووه له نیو میله ته که مان دا، به لام نهو نه سه لی که له مەدرسه کانی کوری پهرورده و فیرکردن خویندیه یا نهو ماموستاییه که کوری پهرورده و فیرکردن کاری خویندنی کوردی پتر کردن، دوایه نه گه ر نه شیووین به پشمه رگیه لهو جامه به دا بوون به نینسانی روونکایی، بوون به نینسانی خویندوار، شاعیر، ته نسیریان هه بووه له سه ر نهوه ی که نهو ره وته درێتر به دن. نه گه رچی به شیوه یی نارهمی و به بن نهوه ی جمهوری نیسلی بییه وئ.

. دیاره به شتیکی لهوانه هه ر بؤ خویان له پیشدا هه بوون دکوو شه خسه تی فه ره تگی و ناموزشی و په رورشی هه بوون، به لام نهوانه به شیکیان بوون. به شیکش نهوانه بوون که له بهر ده ستی نهواندا پین که یشتن، که دوایه هه موو جوره که سیکیان تییدا هه لکه وت. تیکوشه ی گه وره یان تییدا هه لکه وت، شاعیری گه وره یان تییدا هه لکه وت، موعه لاییمان تییدا هه لکه وت، مه سه له ن کاک نه حه ده ی کاکه مه می که پِیشتریش هه ر موعه لاییمان بوو، به لام نیستا له دهره وش نهوه بؤته ماموستای دهرسی کوردی و کتیبی کوردی داناوه به عنی نهو ره په یه ی که لهوی گرتووه ته پشش ورده ورده تهرقی پیناوه وه هه ر وا له سه ری رۆشتوه.

ماموستا! هه ر نیستاش فیرکردنی خویندنه وه نووسینی کوردی له کوردستانی نیران هه ر هیه. به شیوه ی جورا و جور، بلین هیندیک ناوه ند، هیندیک کور کومه لانی نه ده یی ده یکه ن، جه نابت نهو هه ولانه چن هل ده ستنگینی؛ یان وه ک بزانی له چ ناوچه یه ک له چ مه تته قه یه ک زورتین نهوانه؟

. پیموایه جارئ له پیشدا دهین نهوه بلیننه وه نهوه ی که نیستا هیه، لهو جه ند سه لی نه خیردا یا دهرمان بلین لهو جه ند ده سالی نه خیردا له راستی تازه نیه. دیاره 20 سالیکه هیه. بهو شیوه ی نیه که له نیبتدایی را مندالان دهرس بخوینن، له واقعه ا خویندنه وه نووسینی کوردی پتر ده کن، ته نانه ت به هه ر دوو شیوه خه تیش. پیموایه هه لوئیکی زور به جینه چونکه عه بییکی گه وری دهین تیکوشه رانی کورد نهوانه که هتا به شیوه ی جورا و جور هه ر که سه له سه تگه ری خوی موبارزه دهکا بؤ گه یشتن به نامانه کانی میله تی کورد به لام نه زانن زمانه که ی خویان بنووسن. پیموایه شتیکی زور به جینه، به لام نهوه ندی من بزانه به شیوه ی بهرلاو ته نیا هیندیک شاری گرتووه وه، پیموای "سوما" له مه هاباد دامه زرا، پاشان له بؤکان زیاتر له مه هاباد گه شه ی کرد هه ر جه ند بناغه که ی له مه هاباد دامه زرا، به لام له بؤکان پتر گه شه ی کرد، بهرره سه قزو بانه ش رۆشتوه. نهوه ی که سه وه لویش موهیتر له کرمانشان بووه هه ر نهوه ده زانم که هه بووه، به لام نایا لهو سیسته می "سوما" که لکیان وهرگرتوه یان بؤ خویان سیستمی دیکه یان داناوه بؤ فیرکردنی خویندن و نووسینی کوردی لاییکه م نه من ناگادارییه کی نهوتوم له سه ری نیه. که دیاره زورم پیخوشه که هه ر لهو سیسته می "سوما" نیستاده یان کردین بؤ نهوه ی تا حدیکی موهیکن لیک نرنگ بن نهو شیوه نووسین و شیوه رینوس و ریژمانه. چونکه به داخوه نیستایش له گه ت بن له باشووری کوردستان دوا ی نرنگ به سه د سال خویندن دیسانه که نهو شیوه نووسین و خویندنه وه یه کی هه ر نه گرتوه هه ر که سه وه هه ر ناوچه به جوریک ده نووسن و به جوریک ده خویندنه وه، مه به ستم له ناوچه ناوچه ی به رین نیه، ناوچه ی چووک به گه رگ یا حتا به رۆژنامه یا حتا به نووسه ری بهک رۆژنامه له گه ت نووسه ریکی دیکه هه مان رۆژنامه.

ماموستا! له قانونی نه سایی جمهوری نیسلی هیه، نه سی یازده که باسی نازادیوینی خویندن به زمانی قه ومه نیرانییه کان له په نا زمانی فارسی 7- دهکا. جارئ هه ر نهوه که له قانونی نه سایی 7- هاتوه چونی هه لده ستنگینی؛ پاشان نهوه که سه ره رایی نهو هه مووداوایه ی که دکری، کورد دیکه، نازه رباچانی دیکه، به لام نهوه نه سه له به ریزه ناچن، بؤ چی ده گه ریته وه؟

. له راستی مه سه له یه کی کوردی هیه دهین: "نهوه ند قورئ نهوه ند توزه هه ستی هه ر باش" یا ده ت "له نیو هه موو تاریکایی دنیا به دا شوعله ی شه میک هه ر دیاره"، نهوه بؤ خوی شتیکی باشه. به لام نهو نه سه له یا نه سی نوزده هیچ قه یه تیکی [...] نیجباری و نیجباریان نیه. نه من پیموایه قانونه که، (نهو به ندی 15) جیه بن کراوه. چونکه خؤ نهو نانی ناموزش و په رورشی دانیر ده که م بؤ نهوانه. ده ت نازاده هه ر که سه پی خوشه بؤ خوی له مانی خوی به وه بخوینن، ده ت نازاده. له حالیکیا نه مه به مه عنای به رسم ناسینی حقه ی ناموزش و په رورشی نهو میلیه تانه به زمانی خویان نیه. به رسم ناسین نهوه ده ده ت مەدرسه ی بؤ دامه زرنی، ماموستای بؤ ته ربیته بکا، کتیبی بؤ چاپ بکا، حقوقی ماموستاییه کان بدا. کولی شه که دکوو بؤ سیستمی خویندنی فارسی چونه بؤ نهوانه ش بیکا. له حالیکیا نه قانونه که نهوه ی کوردی، یانی نه قانونی نه سایی نهوه ی تییدا، نه به عه له یش ده و نه ت هه تگاو هه تیناوه. که واین له راستی ته نیا نهوه ندیه که ناوردانه وه به وه، باسی نهوه، نیقترا فیکه له قانونی نه ساییا به جورا و جورئ کومه لانی نیران، نهوه زیاتر به ش به حالی خوم پایه خیکی تییدا نابینم، چونکی ده و نه ت هیچ ته عه هودیکی وه نه ستو نه گرتوه به رامه ر به زمانه غه یه ر فارسه کان.

ماموستا! نه گه ر قانونه که شه ده و نه تی موزم نه کردین، به لام خوت دزانی نهو دوایه هیه و موره تبه فشاری بؤ دئ، یانی هوی جیه بن نه کردنه که ی دهین چی بن؛ نایا به راستی زمانی فارسی به وه زهره ر دهکا که به زمانه کانی دیکه بخویندین، به قه ولی نهوان نه منیه تی ولات و نازانم نهوه ده شینوی، بؤ؟

. من پیموایه نه گه ر لهو روانگیه وه بؤی بچین که فه ره تگی نیرانی (که میکی لیک جودا بکه یه وه له گه ل فه ره تگی فارسی. نهوه به شیک له شوینسته فارسه کانن دیانه وه بؤ بلین فه ره تگی نیرانی یه عنی فه ره تگی فارسی) به لام نه گه ر باسی فه ره تگی نیرانی بکه ین به هیچ جور دایر بوونی مەدرسه به زمانه کانی دیکه، فه ره تگی نیرانی فه قیر ناکا، به نکوو ده و نه مه ندی دهکا. به لام نه گه ر بیینه سه ر نهوه که فه ره تگی نیرانی به مه عنای فارسی بزاین، دیسانه که بؤ لویش زهره ری نیه یا نه گه ر زهره ری بوو چ قه یلی هه به؟ خؤ نا کرئ قازانچی فه ره تگیکی له سه ر نه سایی زبان گه یاندن به فه ره تگیکی

دىكە تەنمىن بىرى چ جاي ئەۋەدى بە جارى ئەۋ فەرھەنگى دىكە لە بەرچاۋ نەگىرى و ون بىرى و حەقى يەۋەتتى. باشە زەردى پىن دەگا، با پىن بگا، خۆ ئەۋ زمانانە نايانەۋى زەردى بەۋى بگەيدىن، دىدانەۋى بۇ خۇيان بخوئىن و بۇ خۇيان ھەبن. كەۋابى ئەۋە بە ھىچ جۇر موقەدەس نىە كە لە بەر خاترى ئەۋەدى زمانى فارسى ھەر پىش كەۋى دەپن كوردو نازەربايجانى و مىللەتانى دىكە بە زمانى خۇيان نەخوئىن. ۋەكو ئەۋەدە بىنن ئىنگىلىزى نىستا زمانىكى دەسەلاتدار لە دىدا، نايى بە زمانەكانى دىكە بخوئىندىر چۈنكە زۇر كەس قىرى ئىنگىلىزى نايى!

مامۇستا! خوئىدن بە زمانى زگماكى ۋەكو مافىكى رەۋا كە دانى پىدانراۋە لە زۇر قانونى دىدا ھاتە، بىنەشى لەۋ مافى چ تەنسىرىكى ھەدە لە سەر تاك و ھەرۋەھا لە سەر نەتەۋەدەكە و لە سەر زمانەكە و، بەرخوردار بوون لەۋ مافى چ قازانچىك دەگەيدىن بە زمانەكە!

ھەزار يا ھىن شتىكى ھەدە كە دەتن "خوئىدن نەگەر بە زمانى خۇم بىن زوى دەكەم رەۋان". پىش ھەموو شتىكى ۋەكو حەقى قىربوون بۇ مندالان، لە تەمەنى مندالدا، ھەرقىكى بەكچار زۇر ھەدە لە بەدنى مندالنىك كە دەچىتە مەدرەسە بە زمانەكە خۇى بخوئىن، يا بە زمانىكى بىگانە. چۈنكە كە بە زمانەكە خۇى دەخوئىن دەزانىن كە لە سەر تەختە سىيا يا لە كىتەبە دەرسىيەكاندا، عادەتەن كىتەبى ئەۋەتنى نىبىتدايى باسى ھەر شتىك دەكرى ئەكسەكەشى لەگە ئە. كەۋابو مندال كە دەچن بۇ مەدرەسە لە ئەۋەن رۇژەكان و حەقتەۋە مانگەكاندا، ئەگەر بە زمانى خۇى بخوئىن دەنگەكە بۇ ۋى ئاشنايە، مەعناى شتەكە بۇ ئاشنايە، ۋىنەكە بۇ ئاشنايە، تەنبا شتىكى كە بۇ ئاشنا نىە نوسىنى ئەۋ نەۋەدە. بەلام ئەگەر زمانەكە زمانىكى غەبرى خۇىتەى - يا نەئىن زمانى بىگانە، چۈنكە مادام ھى ۋلاتىكە رەنگە لە بارى سىياسىيەۋە دوست نەبىن بە بىگانەى ناۋەرىن. مادام نىمە دەئىن ھەموومان لە يەك ۋلات داين و ئىرانىين. بەلام ھەموويان ئاشناشان ئىلا ۋىنەكە نەبىن. دەپن دەنگەكە قىربىن، تەلەۋزەكە قىربىن، نوسىنەكە قىربىن، و ھەموو شتەكان قىربىن و كارەكە بەكچار زۇر بە زەجەت ترە لەۋ ھالەدا مەلۇمە رۇشەو پىشكەۋتەكەى ۋەدوا دەكەۋى. حەتا ئەگەر لە بەر زەكادەتى زۇرى ۋەدواش نەكەۋىن لايىكەمى ئەۋەدە كە قورساينەكى زۇر زىاتر دەپن تەحەمۇل بگا. يانى ۋەكو خەنلىكى ناسكە كە زۇر بە شلكى لە واقەدا ئەزىبەتەى دەدرى و ۋەكو كورد دەتن دەگەچىن. بۇيە بە باۋەرى مەن بەخۇرايى نەگوتراۋە كە ئەۋ حەقە ۋەكو حەقىكى مۇسەللەمە بۇ ھەموو مىللىيەتەكان ھەدە كە بە زمانى خۇيان بخوئىن.

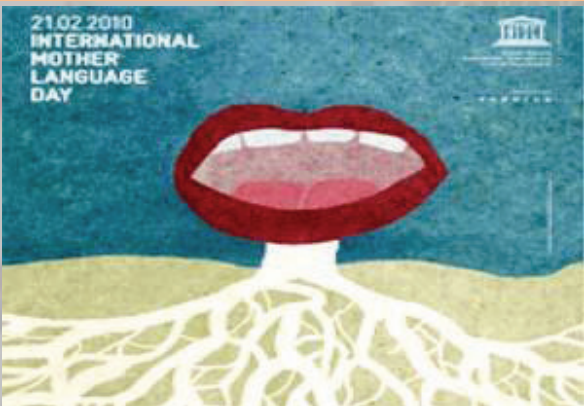
مامۇستا! ئەدى لە سەر خۇدى زمانەكەۋە لە سەر خۇدى مىللەتەكە چ تەنسىرىكى ھەدە، ئەگەر پىن نەنوسىرى و پىن نەخوئىندىر؟

ھەر لە جىدا خوئىدن بە زمانى زگماكى بەمانەۋى و نەمانەۋى بىن ئەۋەدى نىعلام بىرى، ئىقتىرافە بە مەۋجۇدەتەى ئەۋ مىللەتە. ھەر ئەۋە بۇ خۇى تەنسىرىكى زۇرى ھەدە، جگە لەۋەش كە بە بىن شك لە بەر ئەۋەدى خوئىندىن ئىنسانەكان، مندالەكان ناسانترە لە بەر ئەۋەدى بە زمانى خۇى دەخوئىن و زمانەكەى و فەرھەنگەكەى و ئەدەبەكەى و تارىخەكەى گۈستەرش پەيدا دەگا ۋەلاۋ دەپتەۋە پەرە دەستىن، دىسانەكە خزمەتتىكى زۇر بە بەرەۋىپىشچوونى كولى نەتەۋەكە دەگا.

دىيارە بە ۋلات فەرق دەگا، بەلام چۈن لە نىۋ چەند زمانان دا كە لە ۋلاتىكدا ھەن يەكبان زال دەپن بە سەر ئەۋان دىكەداۋ، ھەتدەبىزىردىر ۋەكو زمانى رەسمى و زمانى خوئىدن و نوسىن و، ئەۋان دىكە فەرمۇش دەكرىن؟

مەن پىمۇايە ئەۋەش دوو رەۋتى ھەدە كە عادەتەن زىاتر رەۋتى يەكەمىيانە. ئەۋەش ئەۋەدە كە تارىخ ۋاى دەپن، ھەلۋەرجى تارىخى، ھەلۋەرجى دەسەلات، ھەلۋەرجى نابورى ۋا دەگا كە يەكىن لەۋ زمانانە ئەۋەدەۋىيەت پەيدا دەگا، تەسەلۇت پەيدا دەگا بە جۇرىك لە جۇران ۋە پىش دەكەۋى. ئەۋى دىكە ئەۋەدە ئەگەر ۋا فەرز بەكەن نەخىر ھىچبان لە پىش ھىچبانەۋە نىن، ۋەختىكى چەند مىللەت لە ۋلاتىكى دا دەئىن ئاكرى ھەموويان ھەموو زمانەكان قىربىن، دەپن يەككىيان بەكەنە زمانى مۇشترەكى ھەمووان بۇ ئىك حائىبوون. ئەۋ ھالەتەدا دەپن ئەۋ مىللەتەى كە لە ھەمووان پىترە زمانەكەى ۋان بىرى [بە زمانى ھاۋەش]. بە دەلىلى ئەۋەدى كە ۋاداننىن ۋلاتەكە 20 مىليۇن جەمەتەى ھەدە، 10 مىليۇن يەك زمانە، 7 مىليۇن زمانىكى دىكەبەۋە 3 مىليۇن زمانىكى دىكە، ئەگەر قەرار بىن زمانى ئەۋ مىللەتەى بەكەن بە زمانى ھەمووان كە يەك مىليۇن جەمەتەى ھەدە دەپن 19 مىليۇن زمانىكى غەبرى زمانى داىكى خۇى قىربىن. بەلام ئەگەر ئەۋەدى 10 مىليۇن يەكەن بە زمانى ھەمووان، تەنبا 10 مىليۇن دەپن زمانىكى غەبرى زمانى زگماكى خۇى قىربىن. ئەۋەدى كە مەربۇتە بە ئىران دەزانىن كە لە واقەدا ھەر دوۋكىيانى تىدا ھەن، ھەم تارىخ ۋاى ھىناۋە، ھەمىش لە ئىراندا لە سەر يەك فارس بە تەنبا زىاتر لە ھەمووان نىن بەلام گەرەتەرىن مىللەتە. ئەۋەشمان لە بىر نەچى كە زمانى فارسى ئەۋ شانسەى بۇ ھاتۇتە پىشنى كە لە تارىخدا (نىستا) زۇر زىرەكتەر بوون يا زۇرتر خزمەتبان پىن كوردە [نارنامە]، لە تارىخدا چەند دەۋرە سىلە پاشاى ئىرانى غەبىرە فارس بوون، غەزەۋەبەكان، سەلجۇقىيەكان، سەفەۋىيەكان، زەندىيەكان، ساسانىيەكان ئەۋانە ھەموو غەبىرە فارسن بەلام ھەموويان زمانى دەربارىان، زمانى رەسمىيان فارسى بوۋە. تەننەتەت زمانى دەربارى ئىمپىراتورى عوسمانى، فارسى بوۋە. زمان لە خىراقى غەربى، ماۋەبەكى زۇر فارسى بوۋە. ھەر لە دەۋرانى مندائى مەن-دا لە واقەدا رۇوناكىيرانى ئەۋ ۋەختى لە خىراقىش و تەننەتەت لە بەشىكى زۇرى ئىران فارسىيان دەزانى. يانى رەخسەۋە كە بىتتە زمانى حاكەم، زمانى گەرە، زمانى ئەۋەدى كە فارس پىن دەتن بەرتەر لە مەتتەقەدا. ئەم بابەتە لە پاشكوى رۇژنامەى كوردستان نۇمەرە 529، تايىتە بە رۇژى جىپاننى زمانى زگماكى ۋەلاۋتەۋە كوردستان و كورد

۲۱ فېۋرە، رۇژىك بۇ راپەردان

2010 / 2 / 20
ع. وريا

گرنىكى زمانى داىك ۋەك بەكەمىن زمان كە تاك بە ھۇى ئەۋەدە لە گەل دىباى دەۋرەبەرى خۇى پىنۋەندى دەكرى، لە مۇقى تىگەپىششەۋ و دىمۇكرات و، لە جىپاننى پىشكەۋتەۋ و مۇدىرن شاراۋە نىە. داىنكىردنى مافى خوئىدن و قىر بوون بە زمانى داىك بۇ تاكەكان لە زۇرىيە ۋلاتانى پىشكەۋتەۋ و دىمۇكرات و، داننان بە مافەكانى تاك لە پىنۋەندى لەگەل زمانى زگماكى خۇى لە قانونى ئەۋ ۋلاتانە و، لە پەيماننامە نىۋنەتەۋەبەيەكان دا، بەلگەبە بۇ گرنىكىدانى مۇقايەتتىكى پىكەپىششەۋ بە زمانى زگماكى.

لە 21 فېۋرەى ئەمەسان دا 10 سان بەسەر ناۋدىركرانى ئەم رۇژە ۋەك رۇژى جىپاننى زمانى داىك رادەپرى. 10 سانە لە رۇژى 21 فېۋرەدا ۋلاتانى ئەندامى رىخراۋى يۇنسكو لە بىلكە ئەۋ رىخراۋە فەرھەنگىيە جىپاننىيەدا، رىز لە زمانى زگماك دەكرى و گرنىكى قىربوون و قىركردن بەم زمانەۋە بايەخى پارىزگارى لە زمانەكان دىننە بەرىاس و، ناۋر لەۋ مافانە دەدەنەۋە كە تاكەكان و نەتەۋەكان بە پىن پەيماننامە نىۋنەتەۋەبەيەكان لە بوارى كەلكۈەرگرتن لە زمانى خۇيان دا ھەيانە. ۋلاتى بەنگلادىش بەكەم ۋلات بوو كە لە نوامبىرى 1999 دا بەرەسمى پىشىنارى بە يۇنسكو كورد كە رۇژى 21 فېۋرە بەم ناۋە "رۇژى جىپاننى زمانى داىك" ناۋدىر بگا. گەلئەى پىشىنارى كراۋ لە لايەن بەنگلادىشەۋە لە سىھەمىن كۇبوۋنەۋەى رىخراۋى يۇنسكودا لە لايەن ۋلاتانى ئەندامەۋە بەسند كرا. ھۇى ئەۋە كە ئەم پىشىنارى لە لايەن بەنگلادىشەۋە خرايە روو دەكەرتەۋە بۇ قۇربانىدانى ئەم ۋلاتە لە رى بەرەسمى ناسرانى زمانەكەيان لەم رۇژەدا. زمانى ئەم ۋلاتە 150 مىليۇننىيە، بەنگالىيە. بەنگلادىش پىشتر مۇستەمەرى ئىنگىستان بوو، ھەر بەم ھۇبەۋەش زمانى ئىنگىلىزىش لەم ۋلاتەدا بەرەۋى زۇرى ھەبوو. لە 21 فېۋرەى 1952 دا، ئەۋ كاتەى بەنگلادىش بەشىك بوو لە پاكىستان، خوئىندىكارانى بەنگلادىش داۋايان كورد زمانى بەنگالى ۋەك زمانى رەسمى ۋلاتەكەيان بىناسرى. لە ناكامى پىنداگرىن ئەۋان لە سەر داۋاكەيان تىكەپەنچوون روۋى دا و 5 خوئىندىكارى بەنگلادىش لە پىنناۋى داۋا بەرەسمى ناسرانى زمانى نەتەۋەكەيان دا شەھىد كران. ئەم روۋادو بوۋە ھۇى ئەۋە بەنگلادىش ۋەك بەكەم ۋلات كە لە پىنناۋى زمانەكەى دا خەبەتتى كوردە، بىناسرى و ھەر بەم بۇنەبەۋەش، رۇژى 21 فېۋرە لە بەنگلادىش ۋەكو "رۇژى شەھىدانى زمان" ناسراۋە.

گومانی تیندا نیه که کهم نه‌ته‌وهی جیهان هه‌یه به قه‌را کوردکان له بیناوی داوا کردنی مافه نه‌ته‌وهی‌یه‌کانیان و به‌ک له‌وان به رسمی ناسرانی زمانی کوردیدا خه‌باتیان کردین و قوربانیان دابن. نه‌ته‌وهی کورد نه‌ک هه‌ر له رابردودا، به‌لکوه هه‌ر نیستانش له سن به‌ش له چواره‌شی نیستانه‌که‌ی‌دا، نه‌وک نه‌ته‌وهی‌یه‌ک ددان به بوونی‌دا نراوه نه‌ زمانه‌که‌ی به‌رسمی ناسراوه. تا نیستانش له مافی سه‌ره‌تایی خویندن به زمانی زگماکی بینه‌شه. کهم نازانی ژماری نه‌و تیکوشه‌ر و نیشتمانه‌په‌روهه کوردانه‌ی له ریزه‌وی خزه‌ته‌ی زمانی کوردیدا و، سه‌بارت به‌ فیرکردنی نه‌م زمانه‌و نووسین به‌ کوردی، تووشی دهره‌ده‌ری و نه‌شکه‌نجه و ته‌نا‌هت کوشتن و نی‌عدم هاتوون چهلن؛ سهدان یا هه‌زاران؟

به‌لام نه‌ته‌وهی کورد نه‌کهر هه‌قی نه‌و گله‌یی‌یه‌شی هه‌بن که ناوی نه‌چوته نیو ریزی شینگیرترین و پرقوربانیترین نه‌ته‌وه له داوکوی له زمانه‌که‌ی و خه‌بات له بیناوی به‌ رسمی ناسرانی دا، دیسان هه‌ر جینی خه‌به‌ته‌ی بینشوازی له 21‌ی فیوریه بکا و نه‌م روژه بکا به دهره‌تیک بو‌هاوار له چنگ نه‌و سته‌مه له میژینه‌یه‌ی له پیوه‌ندی له‌گه‌ل زمانه‌که‌ی دا لینی ده‌کری.

له 10 سانی رابردودا، له نیرایش وه‌ک زور شوینی جیهان، نه‌و نه‌ته‌وه‌ی له خویندن به زمانی زگماکی بینه‌ش کراون، یا رنگه‌ی بووراندنه‌وه و خزه‌ته‌ی زمانه‌که‌یان ل‌گیراوه، روژی جیهانیی زمانی دایکیان کردوه به دهره‌تیک بو‌ له‌قوادانی بینه‌شیی خویمان و هینانه‌گوری داخوازه رواکانیان له‌م پیوه‌ندی‌یه‌دا. که‌سایه‌تیه‌ی روناکبیر و فهره‌تگییه‌کانی نه‌ته‌وه بنده‌سته‌کان و داوکویکارانی مافی مروفا له‌م بۆنه‌یه‌دا، دژی سه‌رکوتی زمانی و سه‌رکوتی نه‌ته‌وه‌یی ده‌نگ هه‌ل ده‌برن. له 10 سالی ناودیز کردنی 21 فیوریه وه‌ک روژی جیهانیی زمانی زگماکی، با هه‌مووی نی‌مه که بینه‌شیی نه‌ته‌وه‌که‌مان له خویندن به زمانی خوی و، بن ریزی کردنی ده‌سه‌لاتی ولات به‌ گرتگرتین شوناسی نه‌ته‌وه‌ییمان واته زمانه‌که‌مان، خه‌می هاویه‌شمانه، با داوا بکه‌ین ریز گرتن له 21‌ی فیوریه له چوارچیوی کور و کۆمه‌لی فهره‌نگی بچینه‌ده‌ر. با نه‌م بۆنه‌یه بکه‌ین به‌ بۆنه‌یه‌کی گشتی و جه‌ماوه‌ی و، سه‌رحه‌م رۆله‌کانی نه‌ته‌وه بنده‌ست و زمان پشتگونیخراوه‌کانی نیران، له روژی جیهانیی زمانی دایک دا، وده‌ست بیز و بیزاریی خویمان له سیاسی نه‌ته‌وه‌یی و زمانی ده‌سه‌لاتی شو‌قییستی نیران ده‌برن. با داوا به‌ رسمی ناسینی زمانی نه‌و نه‌ته‌وانه و پیوستی خویندن به‌م زمانه‌که‌یان به‌ داوا میلیونی و، بیکه‌ین به‌ هه‌وینی هینانی به‌ میلیونان خه‌لک بو‌ نیو کوره‌پانی خه‌باتیکی پیروژ. کوردستان و کورد

زمانی دایکی هیه و بۆچی گرینگه؟

نووسه‌ری بابته به فارسیی: دکتورسلیمه عه‌داله‌تی. وەرگیر: فاتح ناروش.

بیشه‌کی له وەرگیره‌وه: نه‌م بابته له لایه‌ن که‌سیکه‌وه به ناوی دکتور سلیمه عه‌دالتی که له‌وه ده‌چیت نازه‌ری زمان بیت نووسراوه و هه‌وانیکی ئینتیرنییتی له رنگای فه‌یس بووکه‌وه بو‌ منی ناره‌د بوو، له روناکی منه‌وه ناوه‌روکی بابته‌که ژورگرت و زانستیانه‌یه و وام به‌باش زانی که وەرگیره‌وه بو‌ کوردی و نیرای سوویاس بو‌ خانی عه‌داله‌تی له بیکه‌اتی ناوگوری ساکار له وەرگیران دا داوا لی‌بو‌ردن ده‌که‌م.

له رۆژه‌لاتی کوردستان دا زور بنه‌مانه هه‌ن که خویمان به پیشکه‌وتوو ده‌زان و شانازی به‌وه‌وه ده‌که‌ن که مندا‌له‌که‌یان زمانی فارسی ده‌زانیت به‌لام سه‌د وشه‌یی (زگماکی) کوردی نازانیت، نیره له‌م باسه‌دا بۆمان ده‌ره‌که‌وت که نه‌وانه نه‌ک پیشکه‌وتوو نین به‌لکه‌و زور دواکه‌وتوون که ده‌وری نیگه‌تیشیان له باره‌نیانی که‌سایه‌تی مندا‌ل/مندا‌له‌کانی خویمان دا‌هیه و له‌وان کۆیه ساز ده‌که‌ن. جا خویندانی به‌ریز ئیوه‌ش ده‌توانن بو‌ زانیاری زیاتر بابته‌ی خواره‌وه له‌سه‌رخو بخویننه‌وه.

زمانی زگماکی (دایکی) زمانیکه که له دایک، باب و نزیکانه‌وه فی‌ری بووین، به‌گۆره‌ی ئیکۆلینه‌وه‌ی تو‌یژهران مندا‌ل له کاتیک دا که له زگی دایکی دا‌یه له‌گه‌ل زمانی دایکی ناشنا ده‌بیت و قۆناخی هاتنه‌ دویاوه‌ی به‌گریان ده‌ست پین ده‌کات و نه‌کهر به‌ زمانی دایکی له‌گه‌لی بو‌یت هینن ده‌بیته‌وه و گۆی بیس ده‌بیت.

مندا‌ل به‌ تیه‌ریبوونی کات و بیستی هه‌میشه‌یی زمانی دایکی فی‌رده‌بیت و ده‌سته‌کات به‌ دوویات کردنه‌وه‌ی و که‌م که‌م هه‌وینی ریزکردنی ره‌سته‌ی کورت کورت ده‌دات و له ناکامدا ده‌ست ده‌کات به‌دوان به‌ زمانی دایکی.

له‌ ماوه‌یه‌کی کورت دا فی‌رده‌بیت تا به‌ زمانی دایکی خوی هه‌ستی ده‌روونی و بیناوه‌ستییه‌کانی له‌گه‌ل ده‌رویه‌ری خوی به‌یان کات و به‌ زمانی دایکی پیوه‌ندی له کۆمه‌لگادا دا‌ده‌ره‌زینی، هه‌ر به‌م زمانه‌ کایه‌ ده‌کات، پنده‌نیت، ده‌گریت و کیشه و مه‌لا‌نیه‌ ده‌کات. ته‌نیا به‌ زمانی دایکیه‌تی که ده‌توانیت دویایی ده‌رویه‌ری خوی به‌ناسیت و باسی لیه‌و بکات، قسه‌کردن به‌زمانی دایکی ده‌توانیت له‌ ته‌نیایی ده‌ریازکات و خوی سه‌ربه‌تاقیکی دیاری (تابیه‌ت) له کۆمه‌لگادا بزانییت، هه‌ستی خو‌ به‌گریده‌راویی، خوشه‌یستی و نه‌وین، دل‌نییایی و بروا به‌خو‌بوونی تیندا پیندا‌ه‌بیت و به‌و هیوا‌یه‌وه ده‌ژی‌ت.

نه‌کهر به‌مانه‌ه‌ویت روونکردنه‌وه‌یه‌کی زانستیانه‌مان هه‌بیت، ده‌بیت بلین که قسه‌کردن له شیوه‌ی بی‌کردنه‌وه‌ی ده‌روونییه‌وه (بیرگه‌ری-زاکیه‌) سه‌راوه ده‌گریت. نی‌مه (مروفا) له کاتی بیرگه‌ری دا سه‌رته‌ا به‌ شیوه‌ی بیده‌نگ له ده‌روونه‌وه له‌گه‌ل خۆمان یاس ده‌که‌ین ده‌ست ده‌که‌ین به‌ دوان، له راستی دا له کاتی دم کردنه‌وه (اکاتی قسه‌کردن دا) ته‌نیا بیرله شیوه‌ی سه‌وته‌که‌مان (تۆن) ده‌که‌ینه‌وه. کاتیک که نی‌مه به‌ زمانی زگماکی قسه‌ده‌که‌ین پیوه‌ندییه‌کی راسته‌وخو له نیوان زاکیه‌ و دم دا پینک دیت، لیه‌دا ده‌مه‌ویت هیندیک زیاتر له‌م پیوه‌ندییه‌ دا بوونکردنه‌وم هه‌بیت و بلیم، کاتیک که مروفا به‌ زمانی دایکی قسه‌ ده‌کات له راستی دا پیوه‌ندییه‌کی نه‌چراو له نیوان دۆل، زاکیه‌ و زا‌مان (ده‌م) پینک دیت، یانی نه‌م لیه‌وانه نه‌زه‌موون و پیوه‌ستکردنه‌وه‌ی بیر سه‌رده‌می رابردومان زینلو ده‌کاته‌وه. به‌ گۆتی هه‌ر وشه‌یه‌ک هه‌ستیکی ده‌روونی زینلو ده‌که‌ینه‌وه، خوشحال ده‌بین یان ناره‌حت، تاه‌زۆ ده‌بین یان چاره‌وان ده‌مینیه‌وه، به‌ بیکه‌اتی هه‌ر ره‌سته‌یه‌ک له زاکیه‌ماندا ژبانه‌وه‌ی دوویاری هزریکی دۆل ده‌ست پین ده‌کاته‌وه و له رنگای دم و زمانه‌وه هه‌ست و ناره‌زه‌وه‌کانی خۆمان بو‌ خه‌لکانی دیکه دوویات ده‌که‌ینه‌وه. هه‌ر له‌م رووانگه‌وه‌یه کاتیک که به‌ زمانی دایکی قسه‌ ده‌که‌ین میکانیزمیکی سن لایه‌نی له نیوان دم، دۆل و زاکیه‌ماندا پینک دیت که له‌گه‌ل یاسایی سرووشتی مروفا به‌که‌ده‌گریته‌وه، ده‌توانین بلین که زمانی زگماکی کلینیکه که له کردنه‌وه و پیشاندانی جیهانی ده‌رونیمان دا ده‌وریکه سه‌ره‌کی هه‌یه.

عه‌یب، به‌هره، حه‌یا و هونه‌ر هه‌موو نه‌نییه‌کانی ده‌رونیمان له کاتیکدا دیاری ده‌دات که نی‌مه به‌ زمانی دایکیمان قسه‌ ده‌که‌ین.

مندا‌ل له ته‌مه‌نی پینچ سالیی دا هه‌شتا له سه‌دی نه‌و زانیاریانه‌ که له ژبانی دا پیوستی بینه‌تی له‌ مان دا له نیو بنه‌مانه‌که‌یی دا فی‌ریان ده‌بیت و له ته‌مه‌نی 6 تا 7 سالیی دا که سه‌رده‌می رۆیشتن بو‌ قووتابخانه‌یه دوو رنگای جیاواز له به‌رده‌می دا سه‌ر هه‌ل‌ده‌دن که بو‌ یاس لیه‌و کردن وه‌تسه‌نگانن به‌که‌لکن:

1- مندا‌لیک که ده‌روات بو‌ قووتابخانه‌ی زمانی زگماکی.

2- مندا‌لیک که ده‌روات بو‌ قووتابخانه‌یه‌ک که به‌ ته‌واوی له‌گه‌ل زمانی دایکی جیاوازی هه‌یه.

قووتابخانه‌ زۆر کارگیریه‌ له سه‌ر دروست بوونی که‌سایه‌تی مندا‌ل هه‌یه و پردیکه له نیوان بنه‌مانه و کۆمه‌لگادا، یانی قووتابخانه‌ ته‌واوکه‌ری زانیاریه‌کانی مندا‌ل له باوه‌شی بنه‌مانه‌که‌یدایه و نه‌و زانیاریانه‌ زانستیانه‌ ده‌کاته‌وه، هه‌روه‌ها نه‌و له باری به‌دنیی و رۆحیه‌وه په‌روه‌ده و ناماده ده‌کات بو‌ کار و ژبان له کۆمه‌لگادا.

هه‌ستیکی خۆناسی (ناسنامه‌یی) که مندا‌ل له باوه‌شی بنه‌مانه‌که‌ی دا پیندایی ده‌کات ده‌بیته‌ هۆکاریک که نه‌و مندا‌له زیاتر خوی به‌ بنه‌مانه و نه‌ته‌وه‌که‌یه‌وه گریندراو بزانییت، له هه‌مان کات دا نه‌و خۆناسییه‌ که هه‌ستی نیشتمانه‌په‌روه‌ری و خو به‌ لئیرسراوه‌یی له رابینه‌ ده‌گه‌ل کۆمه‌لگه‌کی تیندا په‌یدا ده‌کات.

لیزه له سه‌رته‌ا دا باس له ناکام و کارتیکه‌ری حاله‌تیک ده‌که‌ین که مندا‌ل له قووتابخانه‌ی زمانی دایکی له‌ گه‌لی به‌ره‌و روو ده‌بیته‌وه، هه‌رچه‌ند به‌داخه‌وه که نی‌مه شاره‌زایی مان له سه‌ر نه‌م حاله‌ته نییه، به‌لام نه‌وه شتیک بووه که نی‌مه هه‌میشه تاه‌زه‌رویی بووین. له سه‌رته‌ا که مندا‌ل سه‌رده‌کات به‌ قووتابخانه‌ دا، نه‌م سه‌رده‌مه سه‌رده‌میکه که مندا‌ل بو‌ جاری به‌که‌م له بنه‌مانه و نزیکانی خوی دوور ده‌که‌وتیه‌وه، شیوه هه‌ستیکی ته‌نیایی ئی پیندا ده‌بیت و به‌و وه‌زعه رۆحیه‌وه ده‌رواته ژوری قووتابخانه‌یه‌ک که که‌سیک له‌ویندا نا ناسیته‌وه، داویی ماوه‌یه‌ک مامۆستای قووتابخانه‌که دیته ژوری و ده‌ست ده‌کات به‌ قسه‌ کردن، مامۆستا چیکه‌ی تابیه‌تی خوی هه‌یه و مندا‌لیش هیندیک لینی ده‌ترسین و نه‌و مندا‌له‌ش له‌و ده‌ترسین.

نډو منډاله لهو حالته دا لگښت زور کښه یې ته نیایې و نارحده تی دوری له بنه مالنه کښې به رورورو، به لومړنی یې یارمه تېدو له گڼه له که دېبته هوی پيوښی لهو له گڼه لهو نه ناسراونه و هڅواریکی دایین کردنی ووزو تپوان لهو دا، نډم هیزه یارمه تېی دهره زمانی دایکی منډاله کښه به که وډک نامراریکی زورکاریگر له ژبانی لهو دا لهو سردهمه دا دوری تپبته تی خوی دېبته و به زمانی دایکی له گڼه لهو خه لگه نه ناسراونه دا پيوښی دروست دکات.

ماموستا که ناسایت به لومړنی زمانی که ماموستا قسه پندکات بڼو منډاله که ناسراوه و زور به باشی لپی تپدکات و له ژیر کارتیکه ری لهو زمانه به که لهو منډاله هسست دکات که ماموستا که ش تاکیکه له تاکی نه ته وکښی خوی و له دهرسه که ش به باشی تپدکات چونکه به زمانی دایکیه تی.

زمانیک که ماموستا که به کاری دینیت زمانی که بڼو منډاله که ناسراوه زور به گورجی دتوانیت جوابی پرسپاره کانی ماموستا بداته وه و خوی له گڼه لهو ووزی موجود ریختات و دېبته هوی ناماده بوونی زاکیری منډاله که، له همان کات دا دېبته هڅواریکی بڼو یارمه تېی رچی منډاله که و کردن هوی درگی تپکوشان به رووی دا.

منډاله که لهو نیکاناته یې هیه که له سر قسه کانی ماموستا شیکاری هیت و لپیان بکوتنه وه و پرسپاری به جی بکات، لهم بواره دایه که منډال هیزی لپکوتنه وه و ژیر و روکردنی که شه دکات و تپوانی دکاته قونای پيوست.

چونکه فیرکردن به زمانی زکمایه هستی به خویو وری، هستی به هه ندرتگی بنه مالنه و به هایې نه ته وایه تی لهو دا زیاتر دهرسته بهر دکات و له سر لهو له ساسانه که سایه تی خوی دادمه ری زینیت.

نیستاکه با بزاین نه گهر فیرکردن به زمانی دایکی نه بیت ج روو ددات.

له سرده دا بوج دېبته فیرکردن (خویندن) به زمانی زکمای نه بیت؟

له هدر ولاتیک دا که مروفه کان له باره نیان و فیرکردن به زمانی دایکی خویند بېشه دهرن لهو به مانایه که بناغی لهو ولاته له سر چهوسانه و یې سیاسی، زولم و زور و سرکوت دانراوه، لهو ولاته چهوسانه وه یه، لهو ولاته دا زمانیک، کومه نیک خه لگ به سر زمانه کانی دیکه و خه لگانی دیکه دا بالاده ستیان هیه و بریاره دهرن.

لهو بهو مانایه که له لاپهړه کانی میژووی لهو ولاته دا له میژمه مانه بریاری "استهماری" تاوانده هوی لهو مروفه که له دهسه لات دا نین گلانه کراوه.

بڼو تاوانده وه و له نیو بردنی کومه نیک خه لگ سڼ ریگای کرینگ هن:

1- له نیو بردنی نهسی لهوان له ریگای فیریکه یه به بومیکی ژهرایې که لهو کاره له ولاتی نیه دا نیکانی نیه چونکه تته وکانی ژیردست (غیره فارس) له هه موو ولات دا بلاو بوونه ته وه.

2- ناو بردنی نه گهری (هیپوتیزم) گورینی ژینی بیخه وش (ژین- شتی که له سلوی مروفه کاندایه) و خوینی خاوین:

لهو ریزاره له ولاتی نیه دا کاری له سرکرا به لومړنی نیستاکه جیکه سرخ نه ماوه بهو هویوه که مروفه کان به دریزایی میژوو له هاتوچو دا بوون و نډم تیکه لایویه هڅواریکی بووه بڼو منانی ژین خاوین و نه گهر ژینی خاوینیش مابیت لهو ژینی نیکه تپه و زانیان و ژین ناسکان سلماندویانه که نه وانه وا هه لگری ژینی خاوین راده ییرکردنه وه و تپوانیان زور له خواره و له هه مبه نه خوشیه جوری جوره کاندای تاوانان زور خو راگرن.

3- له نیو بردن له ریگای ژینه کانی مدهنی (مولکی) و کولتوری هیه وه.

ژینه کانی کولتوری کامه ن؟

ژینی کولتوری و مدهنی بهو شارسا نیه ت و که له پورانه دهرن که مروفه کان له رابوردوونی خوینده وه وک به هایې نه ته و یې یان بنه مالنه یې به میراس یویان ماوه ته وه، نه مهش لهو شته یه که رامیاریکاری نه ته وه و زمانی دهسه لاتدار بریارو هوی له ناوبردنیان بڼو داوه پروسه یې تپیکچانه و یان بڼو هه بووه وه یه.

نه ته و یې دهسه لاتدار بڼو سرینه هوی نه ته و یې ژیردستی خوی دپه ویت له ریگای قدهغه کردنی زمانه یې لهو نه ته و یې میژوو، کولتور و ناسنامه یې له نیو بهریت و لهوان به شپوه یې کویله و مروفی پله دووه م دهرین و له کوتایی دا هویه تی نه ته وایه تپیان له میژوو بسرتپه وه، نه ته وه یه که له نیو دهریت که زمانی دایکی خوی له بیرکات و نه تپوانیت به زمانی زکمای قسه بکات.

له راستی دا له رژی یه که قوتابخانه ی تاکه زمانه یې پروسه یې تاوانده و یې نه ته وه و زمانی ژیردست دست پڼ دکات و هه چنده لهو پروسه بهرده وای بیت خه ته ری تاوانده و یې فیزیکی نه ته و یې ژیردست زیاتر و زیاتر دېبته.

منډال رژی یه که که دهرات بڼو قوتابخانه ماموستا دپته ژوره وه و دست دکات به قسه کردن، به لومړنی منډاله که به هوی لهو ماموستا که زمانی دایکی نیه هپچی لن تپناکات، حاله تپکی زور ناله یار رووی تپدکات و گپژده دېبته، زمانیک که له دایک و بابیه وه فیر بووه و جیکایی شانازته تی لیره دا به کارنایه ت و بابی نیه، پنیان گوته بوو برو بڼو قوتابخانه تا بیت به مروفیکی جیسای و ریزار، به لومړنی بڼو بوون به مروفیکی جیسای زمانی لهو بابی نیه و دېبته به زمانی نیگانه دهرس بخوینی، بڼو بوون به مروفیکی ریزار دېبته به زمانی دهسه لاتدار قسه بکات، نه مه یانی چی؟ یانی لهوانه که تپوانی فیر بوونی زمانی دهسه لاتدار یان نیه وک مروفی جیسایان بڼو ناکریت یان مروفی نین!

ناکای نه م کاره بوو منډال دېبته بهوه که هه موو لهو که سانه که وا به زمانی دایکی لهو قسه دکهن له دهروونی دا بهها و ریزار نه مینیت، نډم شپوه بیرکردنه تاله هدرسات و کات منډاله که نازار دهرات و ناکاهه که دېبته بهوه که هدر سات و زهمان بروا هدرستیک که به زمان، بنه مالنه و کولتوری هیه بووه له دهروونی دا بهریت، ههر روزه زیاتر و زیاتر سوکایه تی پندکرت و ورده ورده دوابی ماوه یکی کورت ناسنامه یه که له بنه مالنه که یه وه ودرگرتبوو له نیو دهریت، له ناکامدا پيوښی و بروای به بنه مالنه و نه ته وکښی نامینیت.

لهو رووه که منډال زمانی ماموستا که نازانیت ناتوانیت لهو بابته تانه که لهو دهرسیان دهرات به باشی ودرگرت، له ماموستا باش تپناکات و ناتوانیت قسه کانی لهو ژيرو روکات، ناتوانیت پرسپاری به که لگ بکات، نه گهر شتیکی حالی بیت ناتوانیت به زمان به یانی کات و بڼو کهسانی دیکه شپیان کاته وه چونکه زاکیره و زمانی به یانی لیک جودا کراونه ته وه و شپوه تیکه لایویه کی تپدا دروست بووه، به زمانی دایکی تپدکات به لومړنی تپوانی به یانی تپکه شته که یې نه ماوه به کورتی پيوښی تپوان زاکیره، دل (هناو) و زمان (دم) دهرچریت و نه مه زپانیک قهربوو نه کراوه یه بڼو پیکه شته ی مروفه و ناسه واری زور خراپی له سر هه ناو، هسست و که سایه تی لهو دېبته.

هه موو نډم راستیانه لهو مهان پپشانددهات که بېشه کردنی منډال له خویندن به زمانی زکمای ناکاهه که دېبته بهوه که:

زوربه ی لهو منډاله که له قوتابخانه به زمانی دایکی دهرس ناخوینن هیزی بروا به خو بوون له دست دهرن و ههر له سره تاوه مه یلی ریشتیان بڼو قوتابخانه زور که مه و راده یې سه ریچی کردن زوره، نه مه حاله تانه دهرنه هڅواریکی بڼو لهو که ژماره ی نه خوینده واره لهو ولاتانه دا که خویندن به زمانی زکمای نیکانی نیه زور له سره ریبت تا لهو ولاتانه یې که خویندن به زمانی زکمایه .

بهو هویوه که منډال زمانی ماموستا که نازانیت به شتیکی زورکه ی دهرسه که تپدکات و نه مه دېبته هڅواریکی بڼو لهو که نډم جوره منډاله هپواش هپواش هیزی بروا به خو بوون له دست بدن. چونکه نډم تاقمه منډاله هیزی بروا به خو، بنه مالنه و گرتدروای کومه لایه تپیان به نه ته وکښی لاوز دېبته به ناچارې دهکونه دوابی پنداکردنی هه ورتپکی دیکه وه.

به هوی لهو م که زمانی تپکه شته ی نډم منډاله که لگ زمانی که له قوتابخانه دا قسه یې پندکهن (زمانی به یان) بیگانه به ناتوانن لهو گوته و بابته تانه یې که وا لپی تپدکهن به شپوه ی ناسایی شیکاری و تپوژنه و یان له سره هیت یان پرسپاری لن دروست کهن، دېبته لپن له ناکام دا نډم منډاله دهرنه قه شهر و مروفیکی قسه دوویات که ره وه، به کورتی وک تپوشتیان لپدیت.

نه گهر به مانه ویت کورت و کراوه باسکین دېبته بلیم منډالی نډم چه شنه نه ته وانه له ناکام دا له گڼه که له پور و میراتی کولتوری، بیرو و کردار، زمان و هویه تی رابوردوانی خویند بیگانه دهرنه وه و به گورپه پروسه یه که بڼو یان گلانه کراوه ده یانکهن به نه سلکی (به ریه کی) ناماده بڼو قبوولی کویله یه تی، نه سلک ته ناها کاتیک دهرگرتیت به کویله که له زمانی دایکی، کولتور و میژووی خو یې جودا کریته وه. هدرسه رکه و تپوین.

پنچ شه مه ، 02 . 2012

زمانی زگماکی بنه‌ره‌تیرین مافی سروشتی مرۆفه

ره‌زا نه‌مینی

زمانی زگماکی به ته‌نیا که‌ره‌سه‌ی په‌یوه‌ندی بۆ مرۆفای نییه، به‌لکوو نامازی دهربرینی هه‌ست و هزرۆ تێگه‌یاندیشه. زمانی زگماکی بنه‌مایتیرین مافی سروشتیه، که مرۆف ده‌کاته خاوه‌ن تایبه‌ته‌ندی شوناس و که‌سایه‌تی..

مرۆف له‌ سانه‌کانی یه‌که‌می ژبانی و له‌ ناو جه‌سته‌ی دایکی‌دا خاوه‌نی زمانه‌و له‌ دهربرینه‌کانی دایکی‌ تیده‌گا. زانایانی زانسته‌ نه‌زموونی و پزشکیه‌کان، له‌ سه‌ر نه‌و بۆچونه‌ن. منداڵ له‌ زگی دایکی‌دا یه‌که‌م دهرگی تێگه‌یشتنی له‌ رێگه‌ی نه‌و وشانه‌وه‌یه، که‌ دایکی دهریان دهربرێ و دهرگی زمانی به‌ روودا ده‌کریته‌وه‌و نه‌مه‌ش نامازیه به‌ په‌یوه‌ندی نورگانیکی و سروشتی مرۆف به‌ زمانی دایکی‌وه. بۆیه‌ زه‌وتکردنی نه‌م مافه‌ واتای خا‌پوور کردنی سروشتی ژبان و هه‌لدانی مرۆفه.

دواتر که‌ منداڵ پینی نایه‌ جیهانی دووه‌می ژبانی‌و تیکه‌ل به‌ بنه‌ماله‌و کۆمه‌لگا بوو، له‌ رێگه‌ی زمانه‌وه‌ له‌ مافی زیاتر له‌ سه‌ر بنچینه‌ی تێگه‌یشتنی به‌ربلوتر به‌هره‌مه‌ند ده‌بن. تا ده‌کاته قوناسی چوونه قوتابخانه، به‌ هۆی زمانی زگماکی په‌روره‌ده‌و بار دێ. هه‌ست و سۆزگانی دهرک ده‌کاوه‌ نه‌ندیشه‌کانی دهرده‌برێ و بنا‌خه‌ی ژبانی کۆمه‌لایه‌تی دادمه‌زرێتی، که‌ چوو بۆ قوتابخانه‌ گۆی له‌و رسته‌و وشانه هه‌لدن‌دا، که‌ له‌ زمانی دایکی‌وه‌ پێگه‌یشتوه. له‌ قوتابخانه‌ له‌ دۆخیکێ سیستماتیکی په‌روره‌ده‌یی، دووپاتو‌و چهند یاتیان ده‌کاته‌وه‌و چه‌شیک هه‌ست به‌ نارامی‌و مه‌مانه‌ په‌یدا‌کردنی، به‌ کۆمه‌لگا تیدا پیکدی. قوتابخانه‌ بۆی ده‌بیته. پالپشتی گرینگی ژبانی و ره‌وتی قه‌واره‌ کرتنی شوناس و که‌سه‌یاتی گه‌شه‌ ده‌ستینی و هزرۆ تێگه‌یشتنی به‌ره‌ پێش ده‌روا. تایبه‌ته‌ندی نه‌و ژبانه‌ی تیدا هه‌ست به‌ خوشی بکا له‌ ده‌روونی‌دا به‌ هه‌زتر ده‌بن. له‌ سه‌ر نه‌و بنه‌مایه‌ش کۆمه‌لگا له‌و تاکانه‌ پیکدی، که‌ که‌سه‌یاتیان به‌ شێوازی سروشتی گه‌شه‌ی کردوه‌ له‌ که‌ش وه‌ه‌وای سالمی که‌توو‌ری‌دا په‌روره‌ده‌ و بار هاتوون. به‌لام دۆخه‌که‌ له‌ حاله‌تی پێچه‌وانه‌دا ته‌واو به‌راوه‌ژوو‌یه. چوونکه‌ نه‌و منداڵانه‌ی له‌ مافی خویندن و نووسین به‌ زمانی زگماکی بیه‌شه‌ن. دوو‌چارێ سه‌ره‌شێواوی ده‌بن. که‌سه‌یاتیان پێخوست ده‌بن. دهرگی تێگه‌یشتن و زانسته‌ له‌ سه‌ریان گاله‌ ده‌درێ. نه‌و زمانه‌ نامۆیه‌ی له‌ قوتابخانه‌ به‌ سه‌ریان‌دا ده‌سه‌پن، لێ تیناگه‌ن. ناتوانن که‌مه‌ترین تێگه‌یشتنیشیان بدرکین. به‌ واتایه‌که‌ هه‌م که‌رن هه‌م لال. نه‌وه‌یه‌ که‌ که‌سه‌یاتیان لینه‌ستینه‌درتیه‌وه‌ و سۆزو هه‌ستیان خامۆش ده‌کری. پێوه‌ستیان به‌ زانیاری زیاتر، تا له‌ موخیتی خۆیان تێگه‌ن. به‌لام له‌ که‌ره‌سه‌ی پێوه‌ست که‌ زمانه‌ بن به‌ش. بۆیه‌ بن هه‌یوایی و جازری له‌ ژبان و هه‌ستی یاسی بوون، له‌ ناخپاندا چه‌که‌ره‌ ده‌کاوه‌ به‌ر ده‌وام به‌ دووی شوناس و که‌سه‌یاتی وونبووی خۆیان‌دان. له‌ به‌واری دهرنوویه‌ تیکه‌ده‌روخین. نه‌و مه‌مانه‌ی له‌ بنه‌ماله‌وه‌ له‌ سه‌ر قوتابخانه‌ پێیان‌ده‌درێ بروای پیناگه‌ن.

لێکۆلینه‌وه‌ و نه‌زمونه‌ زانستیکان دهریان‌خستوه. نه‌م منداڵانه‌ی له‌ مافی زمانی زگماکی بیه‌شه‌ن. له‌ به‌راوه‌رد له‌ گه‌ل نه‌و منداڵانه‌ی له‌و مافه‌ به‌هره‌مه‌ندن، له‌ هه‌ر باریکه‌وه‌ جیاوازی و نه‌م جیاوازییه‌ش له‌ بره‌گه‌کانی دواتر‌دا پتر خۆی دهرده‌خاوه‌ نه‌تجه‌مه‌که‌ی ده‌بیته‌ کۆمه‌لگه‌یه‌کی ناخپان. که‌ تاکه‌کان خاوه‌ن مافی یه‌کسان نین. نه‌مه‌ش ده‌بیته، هۆی ناخپان و تیکه‌ی چوونه‌ نه‌ته‌وه‌یی و نه‌تیکه‌یه‌کان. له‌ روویه‌کی تریشه‌وه، به‌شیک له‌ نه‌ندیشه‌وه‌ که‌توو‌ره‌کانی مرۆفایه‌تی ده‌کوژێ و زانی قه‌ریبوو نه‌کراوه‌ به‌ شارستانیه‌ت و پێشکه‌وتنی مرۆف ده‌گه‌یه‌ندێ.

ته‌نیا رێگه‌ جاری نه‌م ناریشه‌یه، پێداهه‌وی مافی زمانی زگماکی به‌ هه‌موو گه‌لانه‌. که‌ لکه‌وه‌رگرتن له‌و مافه‌ له‌ خویندن و نووسیندا کۆمه‌لگای مرۆفایه‌تی به‌ره‌و گه‌شه‌ستاندن زیاتر ده‌باو ناشتی و یه‌گه‌سانی له‌ نیوان که‌توو‌ره‌ جیاوازه‌کاندا پیکدین.

نه‌رکی هه‌ر تاکیکێ ناو کۆمه‌لگایه‌ بۆ و ده‌ده‌ست خسته‌وه‌ی مافی سروشتی زمانی زگماکی تیکۆشن و نێزن نه‌دا، ده‌سه‌لاته‌ لاریکان به‌ مه‌به‌ستی سیاسی شوناس و که‌سایه‌تی لێ زه‌وت بکه‌ن. دایکانی کورد پێوه‌سته‌ منداڵه‌کانیان به‌ زمانی پاراوی کوردی په‌روره‌ ده‌کهن. چوونکه‌ دایک یه‌که‌م په‌یژه‌ی، وانه‌و ژبانه‌ و مرۆف یه‌که‌م نه‌لف و بیه‌یه‌کانی ژبانی به‌ سه‌ره‌ری له‌و قوتابخانه‌وه‌ فێر ده‌بن. **رۆژه‌لات تایمز**

پاراستن و گه‌شه‌ پێدانی زمانی کوردی

گردآورنده: مصلح محمودی

پنج سهد هه‌زار ساڵه‌ که‌ مرۆف وه‌زمان هاتوه‌، وه‌ ده‌هه‌زار ساڵه‌ش له‌ ته‌مه‌نی هه‌موو خه‌ت و هه‌تیکێ تیه‌به‌ر ده‌بی و هه‌ر ئێستاش سێ هه‌زار زمان بیه‌جگه‌ له‌ زاراوه‌کان- جه‌وت میلیارده‌ نێسان به‌ به‌کتره‌وه‌ شه‌ته‌ک ده‌دا و له‌ سو‌ری ئێو دنی یه‌کیان حانی ده‌کا. به‌ بروای زمانه‌وانه‌کان، بێ هه‌ل و گه‌یق و خۆ هه‌لکێشان یه‌کێک له‌و زمانه‌ له‌ میژنانه‌ی که‌ هه‌زاران ساڵه‌ هه‌یه‌ و نه‌ورۆکه‌ش زیاتر له‌ چل میلیۆن نێسان پێی ده‌دوێن زمانی کوردیه‌. زمان ناس و رۆژه‌لات ناسی گه‌ورێ رووسی "مینیۆرسکی" ده‌تی: "زمانی کوردی زمانیکێ تایبه‌تیه‌ و سه‌ره‌خۆیه‌، چونکه‌ یاسای فۆنیتیکی و سینته‌کسی تایبه‌ت به‌ خۆی هه‌یه‌". دیاره‌ ژۆریک له‌ زمان ناسانی گه‌وره‌ و سه‌رده‌رچووی دونه‌یا کوردی یان به‌ زمانیکێ سه‌ره‌خۆ نه‌ژماردوه‌ و له‌و بواردای پای تایبه‌تیان دهربریه‌وه‌ بۆمه‌وه‌ "نۆرانسکی" زمان ناسی رووسی، پڕۆفسۆر "مه‌مه‌د ده‌بیرموقه‌ ده‌م" زمان ناسی به‌ناویانگی ئیرانی.

زمان وکوه‌ هه‌مووشتیکی تر هه‌لده‌دا و پێش نه‌که‌وێ، که‌ نه‌گه‌ر وا نه‌بن له‌ ناو ده‌چن. "کوردی"ش وکوه‌ زمانیکێ سه‌ره‌خۆ به‌ ته‌واوی تایبه‌ته‌ندیه‌کانی خۆیه‌وه‌، به‌ درێژایی میژوو گۆرانکاری به‌ سه‌ردا هاتوه‌ و له‌گه‌ل زمان هاتوته‌ پێش. به‌لام هه‌موو لایه‌نه‌کانی زمانی کوردی به‌یه‌ک میزان هه‌لی نه‌داوه‌. بۆ نمونه‌ له‌ لایه‌نی نه‌ده‌بی ژۆر پێش که‌وتوه‌ و په‌ری سه‌ندوه‌، به‌لام لایه‌نه‌ عیلمی و زانستیه‌کانی وکوه‌ پزشکی، ئابووری و... به‌و جو‌ره‌ نین.

پێش که‌وتنی لایه‌نی نه‌ده‌بی زمان و نه‌ده‌بیاتی کوردی نسه‌ت به‌ دیتر بواردکان، ده‌گه‌رتیه‌وه‌ بۆ چهند هۆکار که‌ لێرده‌ نامازیه‌یان بێن ده‌کهن. نه‌ده‌بیاتی کوردی له‌ ناو خه‌نکی کوردزمانا هه‌ر له‌ میژوه‌و جیاگه‌یه‌کی تایبه‌ت و گرنگی بووه‌، گه‌رچی له‌ چاو هه‌ندیک له‌ زمانه‌کانی که‌، ماوه‌یه‌کی ژۆر نیه‌ ناسه‌واره‌کان دهنوسنه‌وه‌. به‌لام نه‌ده‌بی کوردی به‌ تایبه‌ت له‌ بواری شیع‌ر و هه‌له‌به‌ست‌دا ژۆر ده‌وله‌مه‌نده‌. شیع‌ر و هه‌له‌به‌ست وچیرۆک به‌ شێوه‌ی فۆکلۆر سینگ به‌ سینگ و نه‌وه‌ به‌ نه‌وه‌ که‌یشتوته‌ ده‌س داها‌توان و به‌م شێوه‌یه‌ تا یاده‌یه‌کی ژۆر نه‌م به‌شانه‌ له‌ نه‌ده‌بیاتی کوردی ماونه‌ته‌وه‌.

له‌ دوا‌ی داهه‌زاتی خه‌ت و پزینوسی زمانی کوردی ژۆریه‌ی نووساره‌کان نه‌ده‌بی بوون. شایه‌د یه‌کن له‌ هۆکاره‌کانی زیاتر نووسین و گه‌شه‌ پێدانی نه‌ده‌بیات نه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ ئێو خه‌لکا بووه‌ و به‌ری نه‌گه‌یروا. له‌ دوا‌ی نه‌وه‌ش که‌ بارودۆخی گونجاو بۆ پێش که‌وتنی هه‌موو بابته‌ته‌کانی زمانی کوردی به‌ هۆی ده‌سه‌لاتی سیاسی و ناگه‌داری خه‌نک و ... ویدی هات دیسان بوواری نه‌ده‌بی سه‌رنجی ژۆریه‌ی چالاکانی زمان ناس و نووسه‌رانی به‌ خۆی راکیشاهه‌. بۆ دهرخستنی راستی نه‌م قسه‌یه‌ش ده‌توانین نامازه‌ بکه‌ینه‌ سه‌ر نه‌و کۆبوونه‌وانه‌ی له‌ کوردستان و ولاته‌کانی ترمه‌وه‌ که‌ سه‌بارته‌ به‌ زمان و نه‌ده‌بی کوردی به‌رێوه‌ چوون، یا ژۆر بوونی ژماره‌ی نه‌و ناسه‌واره‌ نه‌ده‌بیانه‌ی که‌ له‌ چاپ دراوین وه‌ یه‌ ئیش کردنی ژۆریه‌ی ماموستایانی زمان ناس له‌ بوواری نه‌ده‌بییه‌وه‌. که‌ لێرده‌ ناتوانین یاسی هه‌موویان بکه‌ین.

بۆچی بواری نه‌ده‌بی زمانی کوردی ژۆرت‌ر بایه‌خی پێ دراوه‌؟ شایه‌د یه‌کن له‌ هۆکاره‌کان نه‌وه‌ بێن که‌ نه‌ده‌بیاتی کوردی خۆیه‌تی واته‌ له‌ ناخی خۆی هه‌لقۆتیه‌وه‌. نه‌ده‌بیاتی نووساره‌ی کوردی توانویه‌تی له‌ ماوه‌یه‌کی که‌م دا خۆی له‌ جیهانا مه‌ترج بکا. نه‌ده‌بیاتی کوردی شاعیران و نووسه‌رانیکێ تیا هه‌لکه‌وتوه‌وه‌ که‌ ناسه‌واره‌کانیان به‌ چهند زمانی دیکه‌ وه‌گرێاون و توانویه‌نه‌ بچنه‌ ناستی جیهانییه‌وه‌. بۆ وینه‌ شیرۆک بیکه‌س، عه‌بدوللا به‌شێو، شیراز حه‌سه‌ن و...

به لومړی له یواری زانستی زمانی کورډی، به قده لایه یی نه دوی کار نه کراوه به جوړیک که نه گهر که سن بیهوئ له و بووردا نیش بکات دبیته رچه شکیږ.

نیردا پرسپاریک دیته ناروا: کن بهرپرسی نه حالت ته یه؟ مهسه له نه توانین به ناسانی کتیبیکې پیشکی به زمانی کورډی بلوژینه وه. که وایه بهر پرسی دس پین کردن و درنیزه پین دان بهم کاره واته پیشکه وتی لایه نه زانستیه کانی کورډی کنیه؟

دیاره که سن که بیهوئ دهقیکی سپوړی له هر بواریکا بنووسن یه کهم دهین له و بووردا سپوړ بن دووهم دهین زمانی نووسینه کی به ته وای بزانی. بهس نابن چاو پروان بین که سن که فیزیکی خویندوه کتیبیکې کومه ناسی بنووسن یا ودرگیږی. به لومړی هر کهس له رشته ی خویدا له هه مان کاتدا بو زمانه کی خو هیوئ بدا هم نه و رشته یه و هم زمانه کی بیکه وه بهر دسینن یا لانی کهم زمانی زکماکی خوئی پیش دکه وئ.

خویندکاران و ماموستایان و دکو نه دمانی زانستی کومه لگا زور زیاتر له م باره یه و بهرپرسن. جا نیمه ی خویندکاریش که دورانی خویندکاریمان هلیکی گونجاوه بو فیروون و موتاله مه، باش وایه هر له نیستوه به چاوکی دسوزانه تماشا ی زمانی زکماکی خومان بکین و تا نه و جینه له توانمان دا هیه هیوئ دهین بو راکرتن و بهر سه ندنی زمانی کورډی.

هه لیت چاو وروانی نه وه له خویندکار ناکرږ که دهقی عیلمی به زمانی خوئی ودرگیږی. ودرگیږان یا نووسینی دهقی عیلمی، هر کام پیوستی به ناستی زانستی بالا هیه. بو ودرگیږان و بهرهم هینانی زانست به زمانی کورډی نابن خوئی بکه ی و زمان بناوژی، به لکو دهین له فهرهنگستانی زمانی کورډی وشه و رسته ی گونجاوه به جینی وشه بیگانه کان دانئی و له بهر دهستی نووسران و ودرگیږان دا دایبئی.

دیاره له به یی خویندکاراندا که سانی هن که دهیان هه وئ درنیزه به خویندن بدن نه گهر له پال نه ووش دا هه وئ بدن عیلمه کیان به زمانی خوینان بلینه وه نیشکی که ره یان بو گل و زمانه کی خوینان کردوه. نه م کاره هم خدمت به زمانی زکماکه هم به و هاوزمانه کی که ته نیا دتوانن به زمانه کی خوینان وت و ویز بکن و بنووسن و بخویننه وه. وه هه وروها هه نکاوکی که وریدیه بو پیش که و تن و بهر بلاوی زیاتری زمانی کورډی.

نه فسر تازه و لوود . خویندکاری زانستگای کوردستان ، سنه

پینوس

لاوان و مندالنی کورد له دهره ووی ولات هه رده شی له بیر چونه ووی زمانی زکماکیان له سره!

نووسینی: نه یوب رحمانی

بیچکه له کوردستانی هه رنمی باشور که توانیوانه له رابردودا له خویندکارگان به زمانی زکماکی خوینان بخوینن، هچکام له کوردستانی دیکه ی ژیر دسه لاتی حکومته داگیر که دکانی کوردستان نه یان توانیوه یا خو یوان نه یوه

که به زمانی زکماکی خوینان بخوینن و نه مهش زهره یی کاریکه یوه له رابردودا بو له ناو چون و گه شه نه سه ندنی زمانی کورډی به هه مو دیالیکته کانیوه و گه شه نه سه ندنی فهرهنگ و کولتور و نه دبیبیتیی کورډی به و شیوی که شیوی پیشکه و تن و گه شه سن دن بیت. له هه رنمی روزه لاتی کوردستان نه گهر چی بو ماویک له کاتی

دسه لاتداریتی رها خانی په هه وئ نه ته نیا قسه کردن و نویسن و خویندن به کورډی مه منوع کرابو به لکو له بهر کردن جی و بهرگی کورډیش مه منوع کراوه و دکورډی نه وه که کوردهکان پینان عییب بود شه وروان له پین کهن، بویه دچون 2 زبئی درنیزان له لومړی لومړی و له ووی قچی پانتوله کورډی که بیان هه لده ورویی و له کاتی دیتی ناژدانیکی شاربانی یا خو ژاندارم، زبیه کیان هه ل دکیشا و پانتوله کیان وک شه وروان له دکرد و پاش ون بونی ناژدانه کان زبیه کیان دکردوه و دهیان کورډی به پانتولی کورډی! به لومړی دوی نه مانی رها خان و کاتی مه مه مد شای کورډی گویا هیندیک ناسانکاری بو کوردهکان کراوه و جی و بهرگی کورډی و قسه کردنیش نازاد کراوه به لومړی خویندن و نویسن هه ر مه منوع بود و که تا نیستاش هه ر بهر ده واه. نه ته ت له کاتی دسه لاتداریتی کوماری نیسلا می و سر وک

کومارییی خاتمه میدا بریاریک درا که کوردهکان دتوانن له زانستگان کورډی بخوینن. به لومړی نازانم نایا نه م بریاره چی به چی کرا یا خو نه ویش هه ر له وعهده پیر و پوچه کانی نه و کابرایه بو بو هه لخه ته تاندنی کوردهکان. دیاره نه مهش له یاد نه کین که له کاتی کوماری کوردستاندا به سر وکاهیته پیشه و قازی مه مه مد هه مو شتیک له و هه رنمی به زمانی کورډی دکرا و له م ماوه کورته دا دهیان روزه نامه و گوډار و پهرتوک و ودرگیږانی کورډی سه ریان هه لدا. هه وروها دوی شوژی کومه لایه تیی نه ته و دکانی ناو نیران له سالی 79 زایینیدا و روخانی مه مه مد شا کاتیک که شاره کورډی کهان له

دهست پیشه مرکه دا بون، له م ماوه کورته شا زمانی کورډی توانی هیندیک پیشکه و تن له باری روزه نامه و گوډار و سرود و گورانی به خوینه و ببینیت که دواتر به دوی پاشه کشی پیشه مرکه له شاره کورډی کهان، نه مهش نه ما و هه مو شتیک گه رایه ووه سر جاری جارن و وک کاتی مه مه مد شای په هه وئ نه یاتوه!

له هه رنمی باکور و روزه لوی کوردستان له ژیر دسه لاتداریتی دوو حکومتی فاشیستی تورکیه و سوریه، زمانی زکماکی کوردهکان و جی و بهرگ و دتوئم بلیم ته تقریبه هه ر هه مو مافیک که مروقی کورډی ده یو ببینیت به ته وای نیسان زوت کرابون و تا نه م دهی ناکر که پارتي کربکاری کوردستان توانی تلویزیونیکی دابه زرنیت، کوردهکانی نه و دو هه ریه به تاییه مندالنیان و لاوانیان کورډیان هه ر نه دزانی و هه ر مندالیک له قوتباغانه یا خویندکار وشی کورډی به کار ببینایه، یه کسه ر یه خدی بنه ماله کیان دکرت و راپیچی گرتوخانه یان دکردن، بویه بنه ماله کانی هه ل ددا له ماله ووه

تورکی یا عه ریبی بدلین بو نه ووی که له رنمای منداله کانیانه و توشی نه م گنجه ته فاشیستی داکیر که رانی کوردستان نه یاتوه!

نه مه ژور به کورډی پیشه یی که بو نه ووی بزاین که نیمه ی کورډی چنده له لایه ن داگیر که رانه ووه توشی هه مو جوړه جینوسایدیک و له وانهش جینوسایدی نه ته ووی، زمانی، کولتوری و هند بوین و من له رابردودا له زنجیره نوسراوینکا نه م ناو لی نابو نا پار تاید و پیشم وایت که نه و ناوه پیر به پیستی هه مو داگیر که رانی کوردستانه، نه وانه به بی جیوازی هه ر هه مو یانی رژیم فاشیستی و نا پار تایدین و که لی کوردستانیش پیوسته که له دهست نه م رژیمه کونه په رسته نه بو هه میسه رنکاری بیت و به مافی نیسانی و بی نه م لاو نه و لای خوئی که سه ربه خویره بگاتا!

نه گهر لاوان و مندالنی کورډی له روزه لات و باکور و روزه لوی کوردستان مافی خویندن و نویسیان به زمانی زکماکی نیه، به لومړی له ناو کومه لگادا، له خویندکارگان، له م مکتبه و قوتباغانه کان، له ناو بازار و هند کهم تا ژور به کورډی بیکه ووه ددوین و دتوانن قسه کردن به کورډی به جوانی فیر بین، نه گهر چی نه مهش وک له سه روه باس م کرد نا پار تاید بونی دسه لاتداریتی کوردستان به باشی

دسه لمینیت و رکه ز کوژیبه و به هیچ کلوجیک ته و او و که فاف نیه، به لومړی له هیچ باشتره. نه ووی که زور جینگی نیگه رانه مندالان و لاوانی کوردستان که له دهره ووی ولات دژین. نه م لاو و مندالانه نه گهر چی هیندیکیان و نک زوریان له ماله ووه به کورډی قسه بیان له گهل دکرت و دایک و باوکه کانیان به هه ست به مه سولیه ته ووه هه ل ددهن منداله کانیان فیری کورډی بکن، به لومړی له هیندیک له بنه ماله کاندانه م هه سته که متره یا نیه، دایک و باوکان هه ر به زمانی نه و ولاته کی ته تیدا دژین له گهل منداله کانیان نه و دین و نه و منداله کورده هیندیک له باری زمانی زکماکی خوینانه ووه دوا دکه ون. دیاره له ناو هیندیک له بنه ماله کانیان دایک و باوک له دوو نه ووی جیواون، به لومړی نه گهر نه مانی هه ر دوو کیان هه ست به مه سولیه ت بکن، دتوانن هه ر دوک زمانه که فیری منداله که

بکن. له هیندیک له ولاتن و له وانه ولاتی سولید خویندن زمانی زکماکی بو بیگانان نه هیهاتی پین دهریت، به لومړی له زوریه ولاتنی دیکه ی جیهان نه مه نیه و دایک و باوکه کان پیوسته که خوینان هه وئ بدن منداله کانیان فیری زمانی زکماکی بکن و نه گهر توانایان هیه روزه نه به پیی توانا کاتی بو ته رخان بکن و له م بوارد یارمه تیی منداله کانیان بدن یا خو هه ل بدن ماموستایکی زمانی

کورډی بو منداله کانیان به تاک یا به کومه پ پیدا بکن. لیکوئینه ووه زانستیه کان نه ووه مان پین دژین که هه ر مندالیک که فیری زمانی زکماکی خوئی نه یات، بو فیر بونی زمانه کانی دیکه ش کیشه ی دبیته یا خو له باری فیر بونه ووه وک نه و مندالانه درناچیت که زمانی زکماکی خوینان دزانن. هه وروها له باری زانستیه ووه سه لمیندراوه که مندالان له کاتیک دا که له سه رتاکانی ژبانیاندا به سه ر دهین دتوانن هاوکات چنده زمان فیر بین و نه گهر له بواره شا واته فیر بونی چنده زمان سرکه ووتو بوون، نه و له بواری فیر بوندا له رده کانی دیکه ی دهرسییدا له هاوړیکانی خوینان و پیش دکه وون،

بویه ژور پیوسته که مندالان و لاوانی کورډیش فیری زمانی زکماکی خوینان و نه گهر بونیان کرا هه ر له مندالیوه 2-3 زمان فیر بین!!

یه کیک له و روه شانه ی که من پیم وایت لاوان به باشی فیری زمان دکات، موسیقا و گورانی به سه یکی نوئ و نه ووی که لاوکان حه زیان لبیه تیی.

با پیش لهودی که نهم باسه شیی بکهمه دود، روتکردنه و دیک بدم و نه ویش نه ویه که نه مانی من باسی دکه م به و مانایه نیه که نیمه نیتر گورانی و موسیقا فولکلوری و کلاسیکه کان له بیر خومان به رینه و بهس به تهنیا و دودا سه بکی نوی گورانی و موسیقا بکومین، به لکو به بیچه وانه زور پیوسته که فولکلور به باشی بیارتریت و ریز و حوره تیی خوی هدیته و گه شه بستینت! به لام بو لوان و تازه بیگه یشتون، به تایهت نه وانه ای وا له دهرودی ولات نه ژین و زور لاو و مندالیش رنگه هر کوردستانیان نه دیته و له دوره ناوی کوردستانیان بیستینت، نه مانه به زوری جه زمان له موسیقای نوی روتناوایی و تیکنو و هیپ پوپ و نه مانه به. نهم لاو و مندالانه جه زمان له موسیقای توند و خیرای دیسکویه، تا نهودی که له مانده دانیش و گوئ له سرود و گورانیه کانی دهرانی شورش دایک و باوکانیان بگرن. رنگه نه و ناوازه کونانه که نیمه و مانان جه زمان لیبانه و دهیان بیره و ریمان لیبان هدی به بو نه وان هیچ مانا و مفهومیکی نه بیته. خو دیاره نه گهر بتوانریت تیبان بگه تیتریت و قه ناعه تیبان پت به تیتریت که نه وانیس گوئ لهم فولکلورانه بگرن و تیبان بگن هیچ زهره کی نه بیته و بگره به قازانجیش بیته، به لام نهی نه گهر نه یان ویست؟ خو به زور ناکریت!

بویه زور پیوسته که هونه نمانی کورد، شاعیران، گورانی بیژان، موسیقا زانان له هونلی نه ودها بن که له پال به ریدان به موسیقای فولکلور و کلاسیک، موسیقای کوردی توندی دیسکوش به ره م بین، بو نهودی که نهم لوانه له و ریگایه و بتوان له گال ره قس و سه مای غیره هه لپه رکی زمانه که خویان فیر بین و دیاره لهم ریگایه و دوتوان زمانی زگماکی خویان به خه لکانی دیکه غیره کوردیش بناسینن. زوری ولاتانی جیهان به زمانی خویان موسیقای دیسکویان هه به. کاتیک ده چینه ناو دیسکوی نیرانیه کان، نه گهر جیه نکه زور، به لام موسیقای توندی هه به. نه لیدت کوردیش موسیقای هه لپه رکی توندی زوری هه به، به لام هه مو کاس ناتوانیت تیبان هه لپه ریت، بویه هه مایه ل گولایلیم موسیقا ش دگریته و کوردکانیش پیوسته که لهم بورده نه ونددی تر و دودا نه که ون. روه کان، یوگوسلافه کان، نمانه کان، تورکه کان، نیگیلیسه کان، له هیستانه کان، چیکه کان، رومانیه کان و به کورتی هه م نه و دیک موسیقای خیرای هه به و له دیسکوی خویان دای دنین و لوانکانیشیان له ناو دیسکوکاندا یا خو به کرینی CD و به و تنه و ده چنده باره و سه دباری نه و گورانیانه و به له بهر کوردنیا به باشی فیری زمانی زگماکی خویان دین و دهک لای کورد لهم باره و توشی که لین نابن.

هه وک له سه ره و تر باس کورد، لوانی کورد له دهرودی ولات بهس له مانده و له گه ل کس و کاریبان به کوردی ددوین، ته وای روت له دهروده به زمانی ولاتی خانه خوی نه و دین و نه گهر موسیقای کوردی، نهودی که جه زمان لیته تیی فریایان نه که ویت، زمانی زگماکی خویان فیر نابن و یا کیشی گهره یان له گه لیدا ده بیته. من ناشیم که بهس به موسیقای سه ریخ هه مو کیشی زمانه وانیان ته وای ده بیته، نا، به لام زوریان یاره تیی دوات و دهشتان به خویان و زمانه که یان بنان!!

گیاردنگ

15 رهنبری 2708

زمانی زگماکی، شوناسی نه ته ویه

وریا رحمانی

روتی 21 فبرویه ریکه وتی 21 رشه مای هه مو سالیگ له لایه ن ریخراوی یونسکوه وک روتی زمانی زگماکی (زمانی دایک) ناویر کراوه و ریزی لئ دگه یری. هوی ناویر کوردی نه و روتی دگه ریته و بو نه و کارساته دلته زنه ی که له 21 فبرویه سالی 1952 زاینی له ولاتی بهنگلادیش که نه وکات به پاکستانی روتله لات دناسرا روی دا و له ناکامی راپه رینیکی خویندکاری له زانکوانی نه و ولاته که بو ناساندلی زمانی بهنگالی وک زمانی ره سمی ولات پیک هاتبوو، له گه ل هیرشی توندی هیزه نه منیه تیبه کان دا روه و رو بو نه و، و 5 کس له و خویندکاره نازاد بخا زو و ته ن په رستانه گیانیان له دست دا. هه بویه ش ریخراوی یونسکو له سه ر دا وای ولاتی بهنگلادیش و به نیشانه ی ریزدانان بو یادی پیروزی نه و خویندکاره شه هیدانه روتی 21 فبرویه وک روتی جیهانی زمانی زگماکی له هه مو دنیادا ناساند.

نه گهر نه لین گریخترین، به دنیا یه و بیک له هه ره تایه ته ندیه گریگه کانی شوناسی هه ره نه ته ویه کی زیندوو، زمانه که به تی. زمانیک که له سه رتای له دایک یونی هه ره موقیقه و فرچی ژبانی پیوه دگری و لهم کانا له و له گه ل دنیای دهرودی خوی پیوه ندیه کی واتا به خشانه پیک دینی و به و لیک تیگه یشتنه ی که پیوستی گه ش هه ره تیکه له نیو کوه لگه دا دگات. زمان، وک نونیکه ی شوناسی مروت و به سینی پیوه ندی موقیقه تی، رنگه انده و دی فهرهنگی نه و خه لکه یه، که قسه ی پت دکه ن. له و راستایه دا دهرود کاریه یی زمانی زگماکی (زمانی دایک) وک پیوستی و نیازیکی حاشاهه نه گرانه و به ره وام، شونی تایه تیی خوی هه به و هه رچی زیاتر خوی دتوینن. که چی هیندیک جار ده سه لاتداری ولاتانیکی سه روتکه ری وک نیران به دریزایی میژو به هوی کوه لیک فاکتوری سیاسی تایه ته و، ری له گه شه و نه زموونی زمانه جیا و زه کانی نیو چوارچو یه سنوره کانی ژیر ده سه لاتداریتی خویاندا دگر و هه و لیک به رین و مانده و نه ناسانه یان بو نیستاله و توانده و دی فهرهنگ و شوناسی نه ته وه جورا و جوره کان، له رتی پیشگیری کورن له گه ش هه رهنگ و زمانی نه ته ویه و ریگه نه دان به په روره دی جیا و زه و گه پ خستوه و له کاری دکه ن. نه و له حایندیکه که له ماده ی 15 یاسای گشتی نیراندا راشکا وانه باس له خویندن و نویسینی هه مو نه ته وه جیا و زه کان به زمانی خویان هاوکات له گه ل زمانی فارسی وک زمانی ره سمی ولات کراوه و به واتای مافیکی سه لمینرا و له بهر چا و گیراوه. به لام نه و ته نیا له چوارچو یه بریاریکی گشتی داماره ته و و هه رگیز هه و لیک جیددی بو به کرده و هه کانی نه واره و. لیکو لینه و زانسته یه کان نیشانیان داوه نه و مروت و نه ته وانه ی که نیکانی په روره دهرودیان به زمانی زگماکی خویان هه به نه گه ری پیگه یشتن و گه ش هه کوه لایه تی، نابوری، فهرهنگی و سیاسیان له ره و تی به ره و ییشی تاکه کسه ی و نه ته ویه و جیهانی دا زیاتر ده یی. ریخراوی یونسکو له راگه یینداریکی خوی دا ده تی: پیوسته هه مو وان هه و لای جیددی بدین بوه ی هه مو زمانه جیا و زه کانی دنیا نیکانی ژبانیان هه بن و به نینه و. چون نه و به له بهر چا و کرتی دهری زمان له پیگه اته ی شوناسی تاک و نه ته و هکان دا جوانی و گه شه یه کی به رفراواتر به فهرهنگی گشتی جیهانی ده به خشی. «یوهان ناموس کومینیوس» که به باوکی په روره دی نوئ له جیهان دا ناسراوه پت وایه پیوسته مروت هه ره له سه رتای مندالیه و له گه ل چه م و پیناسه ی دیارده کان ناشنا بکری. واته فیری مانا و ماهیه تی راسته و خوی دیارده و شته کان بکری و له و راستایه شدا به ره وام له سه ر پیوستی و نیازی که لک و درگرتن له زمانی زگماکی پیداکری کردوه. «ناموس کومینیوس» ده تی: دین سیستمی په روره دی تا ته مانی 12 سالی ته نیا له رتی زمانی زگماکیه و پت و نیجا له وای نه و ته م نه ویه، که په روره دی بوون به زمانی جیا و زه له زمانی نه سلی دتوانی کاریگری باش و نه رتی هه تی. به نیسه ت ولاتی نیرانه و پرورتی نه ته واره ساری که له پیش شورش سالی 1357 ده ده سی پیکردی و له یاش شورشیه و له رتی یه کسان ساری دینی و نه ته ویه و په روتی زیاتری پت ددردا، هه مو زمانه جورا و جوره کانی نیو پیگه اته ی گشتی نیرانی نادیده گرت و ته نیا زمانی فارسی وک زمانی ره سمی ناساند. ودها رویکردی نه گونجا و نادروست زاینیکی زوری به بنه ما فهرهنگیه کانی گه لانی نیران به گشتی گه یاند و پیشی به و گرت که له ناستی جیهانی دا پیگه ی شیاوی خوی به دست بینی و له به سینیکی به رین و به ریلاله تر دا به ره و شیه وه. «کوشیرو ماسورا» سکرتری گشتی ریخراوی یونسکو، له توین راگه یینداریکی دا که به بونه ی روتی جیهانی زمانی زگماکیه و دهریکدوه ده تی: به پتی نه زمو نه کان، زمان وک هه کاری سه رده کی شوناسه تاکه کسه ی و نه ته ویه کان، به سینی به رینی ده سه به ریه و نی نامانچه په روره دیه کان له راستای گه ش هه رچی زیاتری کوه لگه کان دایه و ریخراوی یونسکو له راستای پیناسه ی چوارچو یه کانی کارکردی زمانی زگماکی دا ناماره به و ده کا که «فهرهنگی ناشتی خوازانه، ته نیا له فزایه کا دا دتوانی دروست پت که تییدا هه مو وان مافی نه و دیان هه بن به شیوه یه کی هه م چش و نازادانه له هه مو بواره کانی ژبان دا زمانی دایکی خویان به کار بینن و که لکی لئ و درگرن.

له دنیای سه رده دا نیتر ژماره یه کی به چا و کاریه دستان و هه نسورانی ریخراوه دونه تیبه کان و کوه لگه ی مده نی هاتوونه ته سه ر نهم باوریه کی زمان له ناوه ندی هه مو ره نه ده جورا و جوره کانی ژبانی کوه لایه تی و نابوری و فهرهنگی دایه و جیتر کتولی له پایه خه کرداریه کانی ناکری هه بویه ش پیوسته حکومه ته کان روتو نیکی واره چا و بکه ن که له چوارچو یه سیستمه په روره دیه یه ره سمی و غیره ره سمیه کانیان دا پیگه و ژبانیکی گونجا بو هه مو زمانه جیا و زه کانی نیو ولاته کانیان ده سه به ر بکه ن. له راستایه نه گه رچی جارن دروشم و داخوازی زمانی زگماکی ته نیا وک گوتاری

به‌شیک له خه‌لک و رووناکییران وایوو، که‌چی به نه‌رخه‌یانییه‌وه نیستا وه‌ها به شیوه‌یه‌کی به‌ریلاو و هه‌مه‌لایه‌نه ریشه‌ی قورسی داکتواوه که تهنه‌ت له نیو کۆمه‌لانی خه‌نکیش دا وه‌ک گوتار و داخوازییه‌کی گشتی و مافیکی ره‌وای نیسانی و نه‌ته‌وه‌یی لئ هاتوو و رۆژه‌رۆژی به‌جسته‌تر ده‌یته‌وه. وینه‌چی نیتر له سه‌رده‌می به‌جیهانیبوون و ویرای نه‌و گه‌شه‌ بی سنووری راگه‌یاندن و زانیاریه‌کان له ناستی نیونه‌ته‌وه‌یی دا، چیدیکه حکومه‌ته سه‌رکوتکه‌ره‌کانی وه‌ک کۆماری نیسانی نیران نه‌توانن تاکا و کۆمه‌لی کورده‌واری له ده‌ست پیراگه‌یشتن به‌ فیژیوون و به‌کاره‌ینانی زمانی کوردی وه‌ک یه‌کێک له سه‌ره‌کیترین ماف و داخوازییه‌ ره‌وا و نه‌ته‌وه‌یه‌کیان دوور بخه‌نه‌وه و پیشی پێ بگرن. هه‌ر بۆیه‌ش پێویسته که هه‌موومان هه‌رده‌م به‌ یه‌که‌وه له خه‌باتیکی به‌رین و چالاکانی به‌رده‌وام دابین بۆ ده‌سته‌به‌رکردن و گه‌یشتن به‌ ماف و نامانجه ره‌وا و مرۆقانه‌که‌مان و یه‌ک له‌وان خویندن به‌ زمانی زگماکیمان واته‌ زمانی شیرینی کوردی و گونجاندنی نه‌و زمانه له تۆنی سیستی په‌روه‌ده‌یی، له قوتابخانه‌کانی ولاتدا. به‌لام نابێ تا نه‌و کاته‌ش هه‌رگیز ده‌سته‌وه‌ستان راوه‌ستین و پێویسته که هه‌ر کامیگمان له نیو بنه‌ماله و خیزانه‌که‌ی خۆمان دا، مانه‌وه‌مان وه‌ک قوتابخانه‌یه‌کی فیکاری زمانی کوردی بۆ مندا له‌کاممان لئ بکه‌ین و به‌ هه‌موو جۆریک و له هه‌ر لایه‌که‌وه هه‌وێ جیدی به‌دین بۆ فیکردنی نه‌وه‌کانی داها‌توو‌مان به‌ فه‌ره‌نگ و زمانی ره‌سه‌نی کوردی، که خۆی هه‌نگاوێکی به‌گچار گرینگ و پیشه‌وه‌نه‌ بۆ گه‌یشتن به‌ نامانجه به‌جاره‌کییه‌کان و رزگاری نه‌ته‌وه‌یه‌مان.

کوردستان و کورد
2011 / 3 / 7

باسیک له سه‌ زمانی زگماکی

به‌ بۆنه‌ی 2ی رده‌مه‌روژی جیهانی زمانی زگماکی

نووسین: ره‌زا نه‌مینی

نگارش در تاریخ توسط چاره‌روان‌باسیک له سه‌ر زمانی زگماکی

به‌شی یه‌که‌م: گرینگی زمان بۆ مرۆق و پیشکه‌وته‌کانی

به‌شی دووه‌م: نیران ولاتی فره‌ نه‌ته‌وه‌یی یه‌ک زمان و یه‌ک نه‌ته‌وه‌یه

به‌شی سه‌هه‌م: کوردوکیسه‌ی زمانی دایکی

به‌شی یه‌که‌م:

گرینگی زمان بۆ مرۆق و پیشکه‌وته‌کانی

زمان بره‌ری پشتی نه‌ته‌وه‌کانه. "ئورگانیسی" بۆ پێناسه‌کردنی نه‌ته‌وه، زمان به‌ کۆله‌که‌ی هه‌ر ناسیونیک دینیته نه‌ژمار.

وه‌ک ده‌لێن: له ناو چوونی هه‌ر زمانیک، به‌ واتای تیدا‌چوونی به‌شیک له فه‌ره‌نگی مرۆق‌یه‌تییه.

خاتوو د: "سه‌دیته‌ عه‌داله‌تی" مامۆستای زانکۆی هامبورگ، له وتاریک دا له ژێر زمانی زگماکی چیه‌وه‌ خاوه‌ن کام گرینگییه؟ ده‌ن:

"کاتی به‌ زمانی زگماکی ده‌نا‌خه‌وین. له راستیدا له نیوان د‌لو ه‌زرو زمانان، پێوه‌ندی چرو پ‌ریی‌ک‌ئ‌ن. چونکه‌ نهم قسانه‌ ساته‌کانی ژبان و نه‌زمونه‌کانی راب‌ده‌رومان ب‌یر ده‌خه‌نه‌وه‌ له ه‌زرو ده‌روماندا چه‌که‌ره‌ ده‌که‌ن. به‌ هه‌ر وشه‌یه‌که‌ هه‌ستمان ده‌رده‌برین. که‌یف خۆشو ته‌مبار ده‌بین و چاره‌روان ده‌مینین. به‌ زیندوو بوونه‌وی ره‌سته‌ گه‌لیک که‌ له ه‌زماندا قه‌واره‌یان گرتوو، شاره‌وه‌کانی ده‌رومان گیانیان وه‌به‌ر‌دا‌ئ‌ن. له ریگه‌ی زمانه‌وه‌ گشت هه‌ستو نه‌ن‌دیسه‌کانمان ده‌درک‌ئ‌ن و ده‌ورو به‌رام‌نی ل‌یت‌یده‌که‌یه‌نین."

مافی زمانی زگماکی، یه‌کێ له‌و چه‌مکه‌نه‌یه، که به‌ هۆی سیستی ده‌سه‌لاته‌ دیکتاتۆره‌کان له نه‌ته‌وه‌ ب‌ن ده‌سه‌لاته‌کان زه‌وت ک‌راوه. ب‌کوژانی فه‌ره‌نگ، زمانی زگماکی نه‌ن‌دیسه‌ی گه‌لان بۆ هه‌رچی سات‌ریالیزه‌تر کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لات، له بنه‌مارا ده‌ستیان داوه‌ته‌ قور‌غ‌کرد‌نی که‌لتۆره‌ ج‌یا‌وا‌ز‌ک‌ان و به‌رده‌وام، له پ‌رۆ‌س‌ی فه‌ره‌نگی ه‌یر‌شه‌را‌نه‌ دا له هه‌وێ ناسمه‌له‌ کردنی نه‌ته‌وه‌کانی داکۆکی‌کاری مافی فه‌ره‌نگی دا بوون. نهم ره‌وشه‌ ناداد په‌روه‌رانه‌یه‌ بۆته‌ هۆی به‌ره‌به‌ست ر‌یک‌ست‌نو له ناو چوونی ج‌ی‌یا‌وا‌زی‌یه‌ که‌لتۆری و ژ‌ش‌ن‌ب‌یری‌یه‌کان و کۆمه‌لگای مرۆق‌یه‌تی توشی خه‌ساری قه‌رده‌بوو نه‌ک‌راوه‌.

ل‌یکۆ‌ل‌ینه‌وه‌ی شاره‌زایانی نهم بواره‌ ده‌لێن: له ن‌یز‌یک به‌ (7000) زمانی دنیا، نیوه‌یان واتا پ‌تر له‌ (3000)، زمان له‌ گه‌ل مه‌ترسی مردن ر‌و‌به‌روون. چوونکه‌ زۆریک له‌و زمانانه‌ که‌مه‌تر له‌ (10000) که‌سه‌ ته‌نه‌ت ب‌گه‌ر که‌مه‌تر له‌ (1000) که‌سه‌ یان پ‌ینه‌که‌ن.

له نه‌ته‌سی زمانه‌کانی له مه‌ترسی مه‌رگدا یونیسکو راگه‌یاندوه‌ که‌ له لا‌کۆ‌ناس هه‌ل‌که‌وتوو له ولاتی پ‌رۆ (8) که‌سه‌ به‌ زمانی چامیکۆرۆ قسه‌ ده‌که‌ن "ناتالیا" ژنه‌ به‌ سالا‌چووی نهم هه‌ر‌یه‌ له هه‌له‌سه‌تی، به‌ هۆی له ناو چوونی زمانه‌که‌ی هه‌ستی ماته‌مینی خۆی به‌و شیوه‌یه‌ ده‌رده‌بر‌ئ‌ن:

"نهم به‌ زمانی چامیکۆرۆ خه‌ن ده‌بینم

به‌لام ناتوانم خه‌وه‌کانم بۆ که‌سه‌ ب‌درک‌ئ‌م

چوونکه‌ نیتر که‌سه‌ نه‌ماوه

که‌سیک ش‌ک ناب‌م به‌ زمانی چامیکۆرۆ قسه‌ ب‌کا"

"کون‌چ‌یرۆ ماتسورا" سه‌رۆکی پ‌ش‌ووی ر‌یک‌خ‌راوی یونیسکو ده‌ن:

"تا چ‌ه‌ند به‌ره‌ی داها‌توو و‌ینه‌چ‌ن له‌و (7000) زمانه‌ نیوه‌یان له ناو ب‌چ‌ن. که‌مه‌تر له‌ یه‌ک له‌ چواری نهم زمانانه‌ له شو‌ن‌ته‌ په‌روه‌رده‌ییه‌کان ده‌رسیان پ‌ینه‌خو‌ن‌د‌ر‌ئ‌ن و له ئ‌ین‌تر‌نی‌تو راگه‌یان‌د‌راوه‌ گشت‌یه‌کاندا که‌ل‌کیان نیوه‌رده‌گیر‌ئ‌ن. سه‌دان زمان هه‌ن که‌ ته‌ن‌یا له سه‌ر زمانی خه‌ل‌که‌وم‌ن و له ه‌یج شو‌ن‌ن‌یک‌ی په‌روه‌رده‌و ره‌ی‌نان یا راگه‌به‌نه‌ره‌ گشتی و ئ‌یک‌ترۆ‌ن‌یک‌یه‌کان که‌ل‌کیان نیوه‌ر‌نا‌ک‌یر‌د‌ن! له‌و هه‌روه‌ها له سالی 2008 له ده‌وله‌ته‌کانی ج‌یهانی و‌سته له سیستی په‌روه‌رده‌و به‌ره‌ینانی فه‌رمی و ناه‌فه‌رمی و کارو باره‌ ئ‌یج‌راییه‌کیان به‌ره‌ناه‌ه‌ که‌ل‌یک ب‌گۆ‌ن‌چ‌ین‌ن که‌ پ‌یکه‌وه‌ ژ‌بانی به‌ ناستی گه‌لان سه‌ر‌گه‌ر ب‌کاتو هه‌موو له مافی یه‌ک‌سان له‌و باره‌وه‌ به‌ره‌مه‌ند ب‌ن، تا مافی هاوولاتیان داب‌ین ب‌ک‌ر‌ئ‌ن"

بۆ چاره‌ سه‌ری نهم ناریشه‌ نیونه‌ته‌وه‌یه‌ سالی 1999ی زاینی ولاتی ب‌نگ‌لاد‌ش که‌ خه‌ساری به‌ر‌چاوی به‌ هۆی نه‌بوونی مافی زگماکی دیووو به‌ خویندان له سالی 1971دا توانی به‌ سه‌ره‌خو‌یی ب‌گاو زمانه‌که‌ی له مه‌ترسی مه‌رگ نه‌جات ب‌دا پ‌ش‌ن‌یاری به‌ لقی فه‌ره‌نگی ر‌یک‌خ‌راوی نه‌ته‌وه‌ یه‌گ‌رت‌وه‌کان واته‌ یونیسکو کرد که‌ رۆژی 2ی رده‌مه‌ (21 ف‌ب‌ریه‌) به‌ رۆژی نیونه‌ته‌وه‌یی زمانی زگماکی دیاری ب‌ک‌ر‌ئ‌ن. له در‌ئ‌ژ‌دی نهم هه‌ولانه‌دابوو که‌ سالی 2008 وه‌ک سالی زمانی زگماکی له لایه‌ن یونیسکووه‌ دیاری ک‌راوه‌ هه‌ر نه‌و ر‌یک‌خ‌راوه‌ به‌ نامانچی پ‌یکه‌ینانی که‌ش‌یک‌ی شیاو بۆ هه‌موو زمانه‌کانی ج‌یهانی سیستی په‌روه‌رده‌و به‌ره‌ینانی فره‌ زمانی به‌ ولاتانی فره‌ نه‌ته‌وه‌ی دنیا پ‌ش‌ن‌یار کردو ولاتانی ئ‌ام‌ریکا، ه‌ین‌د، کانا‌دا، سو‌یس، نۆر‌و‌یژ، هول‌ه‌ند به‌ زو‌ویی به‌ره‌و ب‌یری پ‌رۆ‌ژه‌که‌وه‌ چوون گرینگیان به‌ پرسه‌که‌ دا. ب‌ه‌م چ‌ه‌شه‌ پاراستنی زمانه‌ هه‌ر‌یه‌یه‌کان، که‌وتۆته‌ خا‌نه‌ی مافی‌ه‌روه‌رانه. هه‌نوکه‌ له‌و نه‌ته‌وانه‌ی زمانیان له مه‌ترسی له ناو چووندا به‌ ده‌توانن بۆ و‌ده‌ست خه‌ستنه‌وه‌ی نهم مافه‌ که‌ کۆمه‌لگای نیونه‌ته‌وه‌یی و ر‌یک‌خ‌راوی یونیسکو داکۆکی‌ک‌ر‌ئ‌ن. سکالا به‌ د‌ژی پ‌ش‌ن‌یکه‌رانی مافه‌ ره‌واک‌ه‌یان ب‌که‌ن و به‌ ر به‌ توانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی خۆیان ب‌گ‌رن.

له‌و ولاتانه‌ی له ده‌سه‌لاتی پ‌ل‌را‌ل — د‌یمۆ‌ک‌راتیک به‌ره‌مه‌ندن و نه‌ته‌وه‌ ج‌ورا‌ج‌ۆره‌کان له قه‌واره‌ی سیاسی فیدرال به‌ ته‌باب‌ی ژ‌بان ده‌که‌ن و ت‌یلۆ‌ران‌سو و‌یکه‌ت‌کردن ره‌وش‌یانه. له په‌نا زمانی فه‌رمی ولاته‌که‌ زمانه‌ ناوچه‌یه‌کان فه‌رمیزو له قوتابخانه‌کان و سیستی په‌روه‌رده‌ی ده‌وله‌تدا به‌ ته‌واوی که‌ت‌ک له زمانی زگماکی هه‌ر ناوچه‌یه‌ک و‌رده‌گیر‌د‌ن. ب‌لاقۆ‌کو رۆژنامه‌و میدیاکان به‌ زمانی ناوچه‌ی خۆیان له سه‌ر

له جوار چینی دسه‌لاتی ولاتانی ئیران، تورکیه، عیراق، سوریه که کوردیان به سەر دا کهرت کراوه. به توندی په‌لاماری زمانی کوردی دراوه. رهوتی سرینه‌وهی له‌باو به‌ته میژووی دورو دریتی هه‌یه. به‌و پینیه‌ش میژووی پان و پور له‌ خه‌بات بۆ پارێزگاری کردنی له‌ نارا دا بووه. به‌ فرتو فیلی جۆراو جۆر، بۆ ته‌کاندنه‌وه‌ی شوناسو زمانی کورد، له‌ شیواز گه‌لی جیواوز که‌لک وهرگیراوه‌و که‌له‌ کۆمه‌گی لیکراوه، تا کۆله‌که‌ی زمانیمان به‌ سه‌رمان دا بروخینن.

هه‌نوکه‌ نهم پرسه‌ ههم بۆ کورد و ههم بۆ بکوژانی نه‌و نه‌ته‌وه‌یه‌ بۆته‌ بابته‌ی سیاسی، چووکه‌ ره‌وشی سرینه‌وه‌ی سیستماتیکی نهم زمانه‌ به‌ توندی له‌ ریندایه‌ کورد ناچار بووه‌ له‌و باره‌وه‌ خوینی زۆر بدا. له‌ تورکیه‌ ره‌وتی ناسمه‌له‌کردنو قه‌لاجۆی کورد، به‌ هه‌رش بۆ سەر زمانی کوردی له‌ لایه‌ن که‌مال ناتاتورک² وه‌ ده‌ستپه‌نده‌کا قوناضی مه‌ترسیدار ده‌برئ. له‌ سانی 2009 که‌ کورده‌کان دسه‌لاتی نه‌و ولاته‌ ناچار به‌ پاشه‌کشه‌ی ئیستراتیژیک ده‌کهنو وازی پین له‌ ئیلمعی بِن به‌مای کورد به‌ تورکی کۆی دانان³ دینن ملیان پین به‌ ریفۆرمیکی روکەش دده‌نو برئ مافی فه‌ره‌ه‌نگیان لینه‌ستینه‌وه‌. هه‌رچه‌ند ده‌سه‌کوته‌کان زۆر بنه‌مای نابنو ناتوانن، کۆمه‌گی شیوا به‌ مافی فه‌ره‌ه‌نگی کورد بگهن. به‌لام له‌ جیتی خو‌ی دا ستۆپیکی ده‌مکوت بۆ به‌ر گرتن به‌ ژینۆسایدی سپی ده‌خه‌نه‌ به‌ر دم دسه‌لاته‌وه‌.

سانی 2009 و له‌ رۆژی جیهانی زمانی زگمکی دا،⁴ نه‌مه‌د تورک⁵ سه‌رۆکی پارٹی "DTP" به‌رانبه‌ر کۆمه‌لێ رگه‌زه‌پرستی ناو پارلمانی تورکیه‌، به‌ زمانی کوردی هاته‌ قسه‌و تابه‌ی قه‌ده‌غه‌بوونی زمانی کوردی له‌ پارلماندو بۆ دووه‌م جار شکاند. تابه‌یه‌ک که‌ پیشوتر "لیلا زانا" شکاندبووی ته‌نیا به‌ تاوانی کوردی قسه‌کردن 15 سال به‌نلی به‌سه‌ر دا سه‌ پاپوو.

له‌ گه‌ل هه‌مووی نه‌وانه‌. هه‌نوکه‌ مافی خویندن و نووسین به‌ کوردی، له‌ سیستمی په‌روه‌رده‌و باره‌نیانی نه‌و ولاته‌ یاساغه‌.

رۆژه‌لاتی کوردستان به‌ هۆی سه‌ پاندنی سیستمی ئیدنۆلۆژیک – توتالیتری دسه‌لاته‌وه‌، به‌ توندی له‌ گه‌ل مه‌ترسی له‌ ناو چوونی زمانی کوردی به‌ره‌وه‌وه‌یه‌ دوو جه‌سه‌ری هه‌رشه‌به‌ری، ئیدنۆلۆژی ئایینی و شوینییزی فارسی، کوردی له‌ به‌ر دم کیشه‌ی دوو قاتی داناه‌.

مندالانی رۆژه‌لاتی کوردستان له‌ مافی خویندن به‌ زمانی زگمکی به‌ش به‌راون. مامۆستا و پسرانی ناوه‌نده‌، په‌روه‌رده‌یی و باره‌نیانییه‌کان، ده‌بی به‌ زمانی نه‌ته‌وه‌ی بلاه‌ستی فارسی وانه‌ بلینه‌وه‌.

سه‌رنج راکیش نه‌وه‌یه‌! کۆمه‌لێ شوینیستی – راسیستی، زمانی کوردی به‌ بن زارووی زمانی فارسی که‌ پر له‌ وشه‌ی عه‌ره‌بی دینه‌ نه‌ژمارا...

کاربگه‌ری سیاسه‌تی سه‌قه‌تی فه‌ره‌ه‌نگی دسه‌لات له‌ ئیراندا، شیوه‌ی ناخافتنی کۆمه‌لانی خه‌لکی کوردستانی گۆریوه. له‌ شاره‌کانی رۆژه‌لاتی کوردستان، زمانی کوردی تامو بۆنی کوردانه‌ی که‌م پینوه‌ ماوه‌. به‌ وه‌ی هه‌ندیکان⁶ کلاسی دابه‌زیوه‌

نه‌گه‌ر زمانی کوردی نیوه‌نووه‌یه‌کی و به‌ره‌ماوه‌. به‌ هۆی پاراستنی له‌ ناوچه‌ لادیه‌یه‌کان و خه‌باتی حیزبو ریکه‌راوه‌کانی تاراوگه‌و کۆرو کۆمه‌ له‌ نه‌ده‌بی و فه‌ره‌ه‌نگی رۆشنییه‌یه‌کانی ناوه‌ندی شاره‌کانه‌. که‌ کۆماری ئیسلامی به‌ به‌رده‌وامی له‌ هه‌وتی کۆیرکردنه‌وه‌ی نهم دهره‌ویشه‌ دا بووه‌و ویستویه‌تی، ئیرادی ئایینی نووسینو کوردی تیکدان به‌ سەر رۆژنامه‌فانانو نوسه‌رانی رۆژه‌لاتی کوردستان دا به‌سه‌ پینن. زۆر گو‌قارو بلا‌قی کوردی، که‌ پین له‌ نه‌ده‌بیاتی پر و پووچی ئایینی و وشه‌ی زۆلی کوردی نیزی بلاو کردنه‌وه‌ی به‌ تیرازی زۆرو بودجه‌ی بۆریان پینه‌درئ، تا زمانی کوردی پین بشیوندرئ.

ده‌نگو ره‌نگی کۆماری ئیسلامی به‌ زمانی کوردی، زۆترین پیلانی بۆ تیکدانی زمانی کوردی تیدا به‌ کار ده‌برئ. که‌ ناوی هه‌موو نه‌و عه‌درانه‌ش به‌ خه‌مه‌تکردن دهرخیندرئ!

جیگی که‌ه‌یف خوشییه‌. له‌ گه‌ل هه‌موو نه‌و پیلانانه‌ که‌ کۆماری ئیسلامی به‌رنویان ده‌با. ده‌رتانیک بۆ رزگاری زمانی کوردی له‌ ژێر ستمی نه‌ده‌بیاتی ئایینی و شوینییزی فارسی هه‌رماوه‌ ریبوارانو سوارچاکی نه‌م گۆره‌پانه‌ی خه‌بات شلو شه‌که‌ت نایه‌نه‌ به‌رچاو.

له‌ سوریه‌ش دۆخه‌که‌ به‌و تراژیدیایه‌ به‌رنیه‌ ده‌چ و دسه‌لاتی نه‌و ولاته‌ به‌ چروپری، سه‌رقانی سرینه‌وه‌ی ناسه‌واری کوردو زمانه‌که‌یه‌تی.

گه‌لی کورد له‌ عیراقدو به‌ هۆی پینیلکردنی مافو نازادییه‌کانی له‌ لایه‌ن دیکتاتۆره‌کانه‌وه‌، به‌ ته‌واوی هه‌وتی له‌ ناو بردنی دراوه‌. له‌ گه‌ل به‌ دسه‌لات گه‌شترنو خاوه‌نداریتی سه‌ره‌ری نه‌ته‌وه‌یی خوین له‌ سانی 1991 دا مافی پاراستنی فه‌ره‌ه‌نگو زمانیان که‌ پیشوو لئ زه‌وت کرابوو توانیان به‌ هۆی دسه‌لاتی کوردی له‌ باشووری کوردستان وه‌ده‌ست بخه‌نه‌وه‌. به‌ر له‌وه‌ له‌ مافی زمانی زگمکی بِن به‌ش بوون. هه‌نوکه‌ له‌ قوتابخانه‌کاندا به‌ زمانی کوردی ده‌رس ده‌خویندرئ و له‌ سیستمی په‌روه‌رده‌و باره‌نیانی عیراقتی فیدرالدا مافی خویندن به‌ زمانی زگمکی بۆ کورد به‌ فه‌رمی ناسراوه‌ یه‌کتی له‌ دوو زمانه‌ فه‌رمیه‌یه‌کی نه‌و ولاته‌یه‌ به‌م جۆره‌ به‌ر به‌ توانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی گه‌راوه‌ به‌ش له‌و خه‌سارانه‌ی ره‌وتی له‌ ناو چوونی نه‌دب، که‌لتوو، فه‌ره‌ه‌نگو زمانی کوردی قه‌ره‌به‌و کراوه‌ته‌وه‌.

2- رده‌سه‌مه‌، ده‌رتانی له‌باری خویندنه‌وه‌ی کوردو و ده‌ره‌سته‌وه‌ی هه‌وتی هه‌موو لایه‌نه‌یه‌تی. تا ئاریشه‌ی زمانی کوردی به‌رته‌ ئیو کۆرو کۆمه‌له‌ ئیو نه‌ته‌وه‌یه‌یه‌کان و ریکه‌راوی یۆنیسکو له‌و مه‌ترسیانه‌ ناگادار کاته‌وه‌ که‌ به‌ هۆی سیاسه‌تی شوینیستی داگیر که‌رانی کوردستان، مه‌ترسی له‌ ناو چوونی نه‌ده‌بو که‌لتووو زمانی کوردی له‌ نارا دایه‌.

پترین له‌رک له‌و باره‌وه‌ ده‌که‌وتیه‌ سه‌ر شانی حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان و ریکه‌راوه‌ مه‌ده‌نییه‌کانی کورد له‌ هه‌موو پارچه‌کاندا.

ریکخراوه‌ لایه‌نه‌کانی به‌ره‌ه‌تسکاری دسه‌لاته‌ دیکتاتۆره‌کانی داگیرکه‌ری کوردستان، پتویه‌سه‌ به‌ پلاتفۆرمی هاویه‌ش پینه‌، نه‌و گۆره‌پانه‌ له‌ خه‌باتو داکۆیکاری به‌رگرتن به‌ فه‌وتانی زمانی کوردی بِن.

کوردستانییه‌کان ده‌توانن. ناکسیژنو که‌مه‌پینی میلیونی وه‌رئ خه‌ن و کیشه‌که‌یان له‌ به‌ردم کۆمه‌لگای ئیو نه‌ته‌وه‌یی دا بنین.

رووناکییانو دلسۆزانی فه‌ره‌ه‌نگو نوکۆرانی زمانی زگمکی، نه‌رکیانه‌ کۆمه‌لانی خه‌لک به‌ درێ هه‌رشی فه‌ره‌ه‌نگی ناماده‌ بگهن.

به‌ بۆنه‌ی 2- رده‌سه‌مه‌ رۆژی جیهانی زمانی زگمکی

کوئایی به‌شی سه‌هه‌مو دوایین به‌ش

نووسین. ره‌زا نه‌مینی

ژیده‌ر:

1 - جریانهای قومی در ایران ریشه‌دار هستند . یوسف عزیزی بی‌گرف در گفتگو با هفته‌نامه عصر کارون

2 - کودک و زبان مادری صلیقه‌ عدالتی

3- نامارەکان له‌ ئینتەرنێت وەرگیراوه

4- له‌ رۆژی جیهانی زمانی زگمکیدا زمانی کوردی په‌رله‌مانی تورکیای هه‌ژاند مادنیوز

5 - روز جهانی زبان مادری«مقاله»

6 - منبع:دویچه وله بان مادری روز جهانی زبان مادری، تنگناها و دستاوردها به قلم: بیژن بره‌مندیتاریخ انتشار مقاله 2009/02/23 به روز شه‌ 2009/03/29:

نہ تہوہ و زمان

به بونهي 21 فيبريه رۆژي جيھانيي زماني زگماكي يھوہ سەرچاوه: مالپھري كوردستان و كورد رۆژي 2 رھشەم بەرامبەر به 21 فيبريه رۆژي جيھانيي زماني زگماكي واتە زماني دايمە. پاش سەر بە خوڤي ولاتي پاكستان نەم و لاتە كە لە دوو بەشي پاكستاني رۆژھەلات و پاكستاني رۆژئاوا پيك دەھات زماني نۆردوو كە زماني پاكستاني رۆژئاوا بوو، كرا به زماني فەرميي نەم و لاتە. له حاليكدا زماني دانيشتوواني پاكستاني رۆژھەلات (بەنگلادشي نيشتا) بەنگالي بوو. به فەرمي راکەيانندي زماني نۆردوو لەم و لاتەدا مەترسي بەك بوو بۆ سەر زماني بەنگالي و تيبدا چووني نەم زمانە. هەر بۆيەش نەم فاکتەرە و كۆمە نيك فاکتەري ديكي وەك جياوازيادان و هەژاري بووە هۆي نارهزايەتبي بەنگالييەكان و سەرەنجام لە رۆژي 21 فيبريهي سالی 1952 دا حكومەتي پاكستان كۆمە نيك له نارهزايەكانی گولەباران كرد. تاواني ئەو كەسانە جيا لە ديفاع لە زماني زگماكي شتيكي ديكە نەبوو. له سەر داواي ولاتي بەنگلادش ريكخراوي يونسكو لە نوامبري 1999 دا نەم رۆژي به ناوي رۆژي زماني زگماكي ناودير كرد. ولاتي نيران لەم و لاتەدا كە پشتيوانيي خۆي لەم كەلەنەي بەنگلادش دەربريوە. ئەمە لە حاليكدا يە كە نەتەوہ ناپارسەكانی ژير دەسەلاتي رژيمي نيران لە خونيندن و نووسين به زماني زگماكيي خوڤيان بيبهري كراون و هەتا نيشتا به هەزاران شەھيديان لە پشناوي زگماری نەتەوہيي و يەك لە داخوارييە سەرەكي يەكانيان، نازاداي خونيندن و نووسين به زماني خوڤيان، پشكەش به نيشتمانەكەيان كردووە. چونكە هەركاتيەك بە مەبەستي داكوكي لەم زمانە زگماكييان راپهريون و به شينوي هيمانه و ناشينخوازانە داوايان لە دەسەلاتداران كردووە كە نيزني خونينديان به زماني خوڤيان پين بەدرن، ئەو روهريوي درندانە ترين كردووە بوونەتەوہ. هەر بۆيەش نەگەر رۆژي نەتەوہي كورد بخوازي لە نيو رۆژەكانی سال بەكيكيان بۆ ريزگرتن و يادگردنەوہ ئەو كەسانە هەل بژيرن كە لە ريگەي پاراستن و زيندوو راگرتن و پەردەپيداي زمانەكەي وەك يەكيك لە داخوارييە نەتەوہيي يەكاني دا شەھيد بوون، دەبن هەر هەموو رۆژەكانی سال بكاتە رۆژي يادگردنەوہي شەھيداي نەم ريگەيە. چونكە هەرەگي هيج بستە خاكيك نيه شەھيديكي ريگەي نازاداي تيدا نەنيژرابن هيج رۆژيكي نيه كە شەھيديكمان تيبدا نەداين. بەلام به راستي دوژمناني كورد و نەتەوہ ژير دەستەكاني ديكي نيران بۆ چي ريگا نادەن ئەو نەتەوانە به زماني زگماكييان بنووسن و بخوين؟

"ژاك لاكان" دەنن هيج شتيك لە دەرەوہي زمان بووني نيه. واتە هەموو بوون و بوونەوهرێك لە چوارچيوي زمان دا دەبن لە خۆي بگهري و خۆي جيھاني خۆي بناسن و تەفسير و تەعبيري لێ بکا. ناسيني جيھان لە ناوتنەي زمان دا بەكەم هەنگاوہ بۆ شكاندني سنووركاني تيگەيشتن. لە لايەكيشەوہ دەبينن لەو چوار رگەزە مادي و عەيني يەي بۆ پيناسکردني نەتەوہ لە بەرچاوگيراهە واتە: زمان، خاك، ميژوو و كولتور. زمان به پيني تايبەتە نەديەكاني خۆي دەكرن لە هەموان گرينگتر بن. ئەزموونە ميژووييەكانيش دەريان خستو كە ئەو نەتەوانەي زماني زگماكيي خوڤيان دەدوژينن و بە هەر هۆيەك فەراموشي دەكەن وردە وردە جەوھەري خاك و كولتور و ميژووەكەشيان بە نارسەيەكي ديكەدا دەروا و لە بنەواشي خۆي دوور دكەوتەوہ. "قبيتي يەكان و بەشيك لە گەلانی ناناتولي نمونەي بەرچاوي نەم بابەتەن. نەگەر ميللەتيك زمانتيك نەبن كە ميژووي خۆي پين بنووسينەوہ و باسي نيشتمانەكەي پين بکا و كولتورەكەي خۆي بە هەموو رەھەند و لايەنەكانيشەوہ پين وەسف بكاو بەو زمانە باس لە خەم و نازار و ناوات و جيھانيي خۆي بکا، ئەو جەستەيەكي بۆ رۆحە. تەنانەت رۆحيكی بچەستەش نيه. هەرچەندە زمان به رۆح و گياني نەتەوہ زانراوە. زمان و نەتەوہ پەيوەندييەكي چروپرو ليك دانەبرايان بيكەوہ هەيە و هەركام بۆ ئەو ديكە جەستە و گيانه. واتە هەر بەوجۆري نەگەر نەتەوہ نەبن زمان نابن نەگەر زمانيش نەميين شتيك بەناوي نەتەوہ بووني نابن. لە راديوي دەنگي كوردستان بلا و بۆتەوہ مالپهري گيارەنگ

بۆچی نابن به زماني زگماكي خۆم بخوینم!!

شۆرش گولكار

له هەر كۆمەلگایەدا كە مرۆف لە فيربوون و بارهينان به زماني زگماكي خۆي بيبەش بن له هەر كۆمەلگایەدا كە مرۆف لە فيربوون و بارهينان به زماني زگماكي خۆي بيبەش بن ، نيشانەي زوئەم و سەرەوہي سياسي و كۆمەلایەتي و نادادپەروەرە لەو و لاتە، چونكە زمانيك به سەر زمانەكاني ديكە زال دەبن ، كە نەمەش مانای ئەوہيە كە لەو كۆمەلگایەدا چەوساندنەوہي مرۆف و هەولدان بۆ سەينەوہي فەرهەنگو كلتور و ناسنامەي ئەو ميللەتە، پيلانی لە پيش دايرتزاروہ. هەر بۆيە دەسەلاتدارانی تاران بۆ لە نيو بردنی نەتەوہكاني ديكي غەيرە فارس كە لێك لە قەدەخەکردن و غەيرەسياسي كردنی زماني ئەو نەتەوانە دەگرن و بەو چەشنە دەیانەوہي فەرهەنگ و ميژوو ناسنامەي وان لە نيو بەرن و بيانكەنە كۆيلەو مرۆف گەلي پلە دوو و لە ناکامدا نيويان لە سەر لا پەري ميژوو بەسرنەوہ ، چوونكە ئەوان ئەوہ به چاكي دەزانن كە نەتەوہيەك كاتيەك هەرس دینتيو نيوي لە ميژوو نەسريتەوہ كە زماني زگماكي خۆي لە بيريكردين. ئەوان بۆ گەشتن بەم مەبەستە گوئ بە هيج ياساورتسيایەكي نيونەتەوہي نادەن و تەنانەت ویزدان و ئەخلاقی مرۆفایەتیش لە بەر چاو ناگرن و گوئ خوڤيشان لێ ناخينيوە و بەردەوامن لە سەر ئەم كارە دزيوڤيان و هەركاتيەش نەتەوہي ژيرچە پۆكەو زوئەم ليكراوي كورد داكوكي بكات لە سەرەتاتيەري مافي خۆي كە خونيندە به زماني زگماكي. بەجەواشەكارەوہ پين دەتین كە سەردەمي ئەم قسانە تيبهريوہ، هەنوگە سەردەمي "جيھاني بوونە" و زمانيش تەنيا كە رەسەي ناخواتن و لە يەك تيگەيشتن نيهي هيج جياوازيكيشي نيه نەتگۆ به چ زمانيك قسان بکەي و بنووس! بەلام نەمە بۆچوونيكي فيلبازانەيە چونكە زمان تەنيا رۆل و لێركي ناخواتن و لە يەك تيگەيشتن نيهي، بە لێكو دلاقەي زيني مرۆفە بەرەو پەراپهري دەروويەري و بناخەي زيني ئەو ! هەرودها مرۆف به زمانەوہ مرۆفە كە دورويەري هەست پين دەكاتو پينكەتەي فيكري شکل دەرکړي. چوونكە زمان كە رەسەي روناكبييري و دەهينانە. مەخابن نەم كوردووەوچەوساندنەوہ سيستماتيكي كە لە لايەن حكومەتي ناوهندیەوہ بەرنيو دەچن لە بواری زانستی و پەروەردەگردنەوہ كە وەرەترين كۆسپ لە سەر ريگاي گەشەكردنی مندالانی كورد دروست دەكات، چوونكە مندالنيك نەگەر به زماني زگماكي خۆي نەخوينن ، سەرشتيە كە ناتوانيتيش هاوناھەنگي لە تيوان فيكر و زمانيدا دروست بکا و تووشی خودسانسۆري و شەرميوني دەبن ، لە ناکامدا مندال وابە باش دەزانی كە لەوہا كەش و هاوايەكدا كە بۆ ئەو نامۆيە يان بێ دەنگ بێ يان كە مەتر قسان بکا، چوونكە بەردەوام لە لايەن نەتەوہي بالادەستەوہ لە پەراويز خراوە كە نەمەش بووتە هۆي ئەوہي كە تووشی خۆ بەكەم گرتن بن و تەنانەت نەويزي بيروبوچووني خۆي به ناسانی دەربري چوونكە هەست دەكات بەرلەوہي گوئ بە بۆچوونەكەي بەدەن بە شينوہزاري قسان كەرنەكەي گاننە دكەن و پين دەكەن. هەرودها جيگاي نامۆيە كە مندالی خوشرين و مرزي ژباني هەر مرۆفیکە، وەرزیک كە خاويني و كامەرائي و جواني تيبدايە و تيبكادي ئەم وەرزەش تەنيا لە دەسەلاتدارانی سەردەو و شوينستوو بە روانەت مرۆف دەوشتيەوہ، كە به پين بەشكردنی مليونها مندالی تامە رۆژي خونيندن به زماني زگماكي، بوونەتە مەزنترين پيشيل كەري مافي مرۆف. لە كۆتاييدا نابن ئەم شتە گرینگەش لە بيريكەين كە پارسانتي زماني زگماكي لە لايەن نەتەوہي بن دەست و زوئەم لێ كراوہ وەكو ئەوہ وابە كە بەندييەك لە بەنديخانە بيت و كليلي دەرکەي

به‌ندیخانه‌کەش له گێرفانیادی.

<http://manisht.blogspot.com/1388/12/18/post-36>

18 سەنڤەر ماوە - 1388

زمان و ڕه‌گه‌زه‌ره‌ستی .؟

.. بۆچوونیکی سەیر کە لە نێو کوردان دا بۆتە باو و مەکوو باوەریک تان و پێی سەندۆتەوه، ئەوهیبه کە زانیین و قیروون و نووسین به زمانی کوردی به ڕه‌گه‌زه‌ره‌ستی ده‌زانن! نازانم چی و کێ سه‌رچاوه‌ی ئەم باوه‌ریه‌ کە له لایه‌ن زۆریه‌ی کوردوه‌ جا چ له ده‌ره‌وی وڵات بێ چ له ژووری، ژۆری پشت پێ ده‌به‌ستری ...

.. بلیی نه‌وانه‌ی له سه‌ر ئەو باوه‌ریه‌، بۆ ته‌نیا جارێکیش ئەم پرسیاره‌یه‌یه‌ن له خۆیان کردبێ، ناخۆ ده‌توانن هه‌ر که‌سیک که به زمانی زگماکی خۆی قسه‌ ده‌کا، جا سه‌ر به هه‌ر نه‌ته‌وه و وڵاتیکی بێ، به ڕه‌گه‌زه‌ره‌ستی تاوانبار بکەن؟ باشه‌ تو ده‌توانی که‌سیکی تورک زمان، فارسی زمان، نینگیزی زمان یان هه‌ر که‌سیکی تر که به زمانی زگماکی خۆی قسه‌ ده‌کا، مۆری ڕه‌گه‌زه‌ره‌ستی له نێوچاوان ده‌ی؟ بۆ نه‌گه‌ر کورده‌که‌ به زمانی خۆی قسه‌ی کرد، ڕه‌گه‌زه‌ره‌سته‌؟؟ ده‌لێن " دار تا خۆره‌ی له خۆ نه‌یه‌ نارزی "، خۆ نه‌گه‌ر که‌سیکی خه‌لکی هه‌ر وڵاتیکی تر ئەم قسه‌یه‌ت پێ بلێ هه‌نده‌ ژانی نیه‌ تا که‌سیکی خۆمانی!

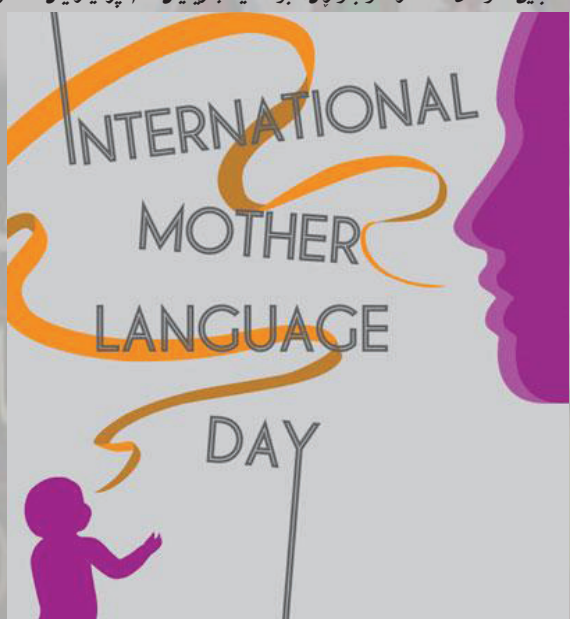
.. ته‌نیا نه‌وه‌ی که من سه‌ری لێده‌رناکه‌م ئەوه‌یه‌ که زانیینی زمان چ پێوه‌ندیکی به ڕه‌گه‌زه‌ره‌سته‌یه‌ هه‌یه‌؟ زمان یه‌کن له و تایبه‌تمه‌ندیانه‌ی که مەژۆ له گیانه‌به‌ره‌دکانی تر جیا ده‌کاته‌وه، به‌لام به پێی ئەم بۆچوونه‌ تازه، نیدی که‌س مافی ئەوه‌ی نیه‌ به زمانی خۆی قسه‌ بکا!

.. سه‌روشت کاتێ جوانه‌ که هه‌ر شتیکی له سه‌ر جینی خۆی بێ و هه‌ر شتیکی به جوانی خۆیه‌وه‌ جوانه‌ .. چۆنه‌ نه‌گه‌ر دار که‌لای ڕه‌ش دهر بکا یان له سه‌ر په‌ره‌ی گۆل دروو شین بێ له جیات له سه‌ر لاسکی گۆل؟ ڕه‌نگاوڕه‌نگی نه‌ته‌وه‌دکانیش به‌وه‌وه‌ جوانه‌ که هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک له گه‌ل ئەوه‌ی تر جیاوازه‌ و هه‌ر کامه‌ی زمان و فه‌ره‌نگ و که‌له‌پووری تایبه‌ت به خۆی هه‌یه‌. پاراستنی ئەم تایبه‌تمه‌ندیانه‌ش به مانای ڕه‌گه‌زه‌ره‌ستی نیه‌، به‌لکو پاراستنی ئەم جیاوازیانه‌یه‌ بۆ ناساندنیان به یه‌کتر.

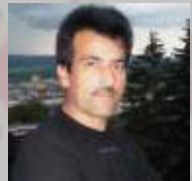
.. پێم خۆش بوو بزانم ئەو که‌سانه‌ی فارسی، عه‌ره‌بی یان تورکی قسه‌کردن و کوردی له بیرکردن به پێشکه‌وتوویی و دوور له ڕه‌گه‌زه‌ره‌ستی ده‌زانن، ناخۆ بۆ ته‌نیا جارێکیش له که‌سیکی سه‌ر به ئەو نه‌ته‌وانه‌یه‌یه‌ن پرسیار کردوه، ناخۆ ئەوان حازرن زمانی زگماکی خۆیان له بیر بکەن و کوردی بکەن به زمانی خۆیان؟ بێگومان وڵامه‌که‌ی "نا" یه‌، چون هه‌یج که‌سیک حازر نیه‌ یه‌کن له تایبه‌تمه‌ندیه‌دکانی نه‌ته‌وه‌که‌ی که ناسنامه‌یه‌کی جیاوازی ده‌داتن و ده‌توانن خۆی پێ بناسینن له نێو خه‌لکانی تر دا، بۆ هه‌میشه‌ له بیر بکات. قیروونی زمانیکی جیاواز له گه‌ل قیروونی ئەو زمانه‌ و له بیرکردنی زمانه‌که‌ی خۆت، تۆقیری ژۆره‌!!

.. به‌قه‌ولی "ته‌وار" پێم وایه‌ نێمه‌ هه‌موو شتیکی تیکه‌ل ده‌کەین .. بلیی ڕۆژیک بێ له لای نێمه‌ش هه‌ر شتیکی مانای خۆی هه‌بیت و قه‌دري بايه‌خه‌کان بگه‌رن و به چاوی خۆمان له شته‌کان به‌روانین و لێکیان ده‌ینه‌وه، نه‌ له چاوی که‌سانیکی ترمه‌ سه‌یری دنیا بکەین؟

ڕه‌شمان و بیلاگ

زمانی شیرینی دایک و که‌مه‌تر خه‌می کوردانی ده‌ره‌وه‌ی وڵات.

سه‌کۆ بێکه‌س .

زمان یه‌کیک له گه‌رنه‌گه‌رن شوناسی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌که‌ بۆیه‌ گه‌لی کورد به زمانی کوردی و زاواوه‌ی جیا قسه‌ ده‌کات و هه‌ر ئەم قسه‌ کردنه‌ بوته‌ هه‌وینی ئەلف و بێ کوردی و نووسینی کوردی ناسان کردووه‌ که به سه‌دان هه‌زار کتێبی کوردی نیستا له به‌ر ده‌ست دایه‌ له هه‌موو باوه‌ریکان دا. ته‌نیا به‌شتیک له چوارپارچه‌ی کوردستان که باشوری کوردستانه‌ له میژ ساڵه‌ خویندن به زمانی کوردی رسمی یه‌ و له پارچه‌کانی تری کوردستان دابه‌ داخوه‌ کوردی خویندن و نووسین هه‌ر بقیه‌یه‌، نامه‌وه‌ی باسه‌که‌م بۆ ئەم بابته‌ ته‌رخان بکەم ، چونکه‌ ئەوه‌ی من ده‌مه‌وه‌ی له سه‌ری بدوینم زمانی کوردی له ناو کوردانی ده‌ره‌وه‌ی وڵاته‌. به‌ له به‌ر چاوی گه‌رتنی ئەو ماوه‌ی که من له ده‌ره‌وه‌م که یازده‌ ساڵه‌ و له نزیکه‌وه‌ له گه‌ل زۆریه‌ی هه‌ر زۆری کورده‌کان دا هات و چو و ناسینم هه‌یه‌. ده‌توانم لاکامی زمانی کوردی له بۆ چوونی خۆمه‌وه‌ به‌م شیوه‌ هه‌ل سه‌نگینم

به‌ داخوه‌ ده‌بێ بلییم زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری دایک و باوه‌ریکان نه‌ک هه‌یچیان بۆ منداڵه‌کانیان نه‌کردووه‌ به‌لکو ناراسته‌وه‌ خۆ بوته‌ته‌ هه‌وینی فه‌وتان و نه‌مانی زمانی کوردی. بۆ نمونه‌ له سه‌دا نه‌وه‌د و نۆی منداڵانی ته‌راوه‌که‌ ناتوانن کوردی هه‌ر بخویننه‌وه‌ و ده‌توانم بلییم له سه‌دا په‌نجای هه‌ر ناتوانن به کوردی قسه‌ بکەن ته‌نیا له چهند وشه‌ یان چهندرسته‌ی تیک و پیک شکاو و تیکه‌ل و پیکه‌ل که سه‌رو بنی قسه‌کان دیار نین.

بۆیه‌ منداڵه‌کان به زۆری له نێوان خۆیان دا و ته‌نانه‌ت جار و باریش له گه‌ل بنه‌مانه‌کانیان ته‌نیا به زمانی ئەو وڵاته‌ قسه‌ ده‌کەن که تیندا ده‌ژین

داخوا کێشه‌کان چین و بۆ وایه‌

کێشه‌ی یه‌که‌م

له ده‌ره‌وه‌ زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری بنه‌مانه‌کان ناچارن منداڵه‌کانیان بێننه‌ داینگاکان که له‌وه‌ی یه‌که‌م شت ئەوه‌یه‌ که له نێوان منداڵانی تردا تیکه‌ل ده‌بن و منداڵ ناچاره‌ به زمانی ئەم وڵاته‌ شاره‌زابیت و هه‌ر له گه‌ل پشکووتنی زمانی به‌ وشه‌ قسه‌ کردنی ئەم وڵاته‌ ناشانا ده‌بیت و زمانی ئەم وڵاته‌ به کار دێنێ. بۆیه‌ زمانی دایکی لا ئەسته‌م ده‌بیت نه‌گه‌ر بنه‌مانه‌کان هه‌وینی جیسی نه‌ده‌ن بۆ قییر کردنی منداڵه‌کانیان ئەوه‌ قییر نابن.

من له وڵاتی نۆریده‌ ژێم و به پێ قانونی ئەم وڵاته‌ له ناو قوتابخانه‌ رسمی یه‌کان دا نێزن نادری زمانی دایکی له پال زمانی ئەم وڵاته‌ دا بخویندری، واته‌ ده‌کرێ ماموستای کوردی به‌قه‌ولی ئەوان ماموستای زمانی دایک هه‌بیت بۆ منداڵه‌کان به‌لام ، ده‌بێ ئەو ده‌رسانه‌یه‌یه‌ن بۆ شه‌رح بکات که ڕۆژانه‌ ده‌ی خوینن که تایبه‌تی به ده‌رسه‌کانی قوتابخانه‌ و به هه‌یج شیوه‌یه‌ک منداڵ بۆی نی یه‌ کتێبکی ئەلف

و بن زمانی کوردی بیات و له و کاترمیره که له هه‌وتوو دا بو زمانی دایک ته‌رخان کراوه نه‌وه بخوینن، بۆیه ناراسته‌وه خو نه‌وه ولاته له‌هه‌دا ریگه‌دا ریگه‌دا له خویندن زمانی دایک له پال زمان و خویندن نه‌وه ولاته‌دا.

به‌لام له گهل نه‌وه‌ش دا ریگه‌یه‌کی تریان بو چاره‌سه‌ری نه‌وه گرته‌ کردو‌ته‌وه که‌نیزن به هه‌ر کس و ریگه‌او‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی ده‌دات و ته‌نانه‌ت یاره‌مه‌تیان ده‌دات گه‌ر بیان هه‌وئ کلاسیکی زمانی دایک دابه‌زینن جا له هه‌ر نه‌ته‌وه و زمانی بن ، بۆیه کورد‌ه‌کان به ناسانی ده‌توانن گه‌ر بیان هه‌وئ ، شوین و نیم‌کانه‌تی ده‌رسی بو

من‌دانه‌ کورد‌ه‌کان فه‌راهه‌م بکه‌ن له ریگه‌ی ده‌زگا پنه‌وه‌ن داره‌کان و بن هیچ کیشه‌یه‌ک ته‌نیا ، که‌میک کاری نیداری ده‌وئ و فیداکاری چهن‌د کوردیکی دئسوز و له خو بردوو که بتوانن وه‌ک هاوکاری ده‌رس بپێنه‌وه. بیان داوای هاوکاری بکه‌ن له‌هه‌م ولاتانه و نه‌وانیش به پین نیم‌کان هه‌م نیم‌کانه‌تی ده‌رسی و هه‌م شوین دابین ده‌که‌ن بو نه‌وه کاره. که به داخه‌وه زۆر جار هه‌م شوین دابین کراوه هه‌م که‌سیکی خۆیه‌خس ناماده بووه وه‌ک ماموستا ده‌رس بپێنه‌وه به‌لام من‌دانه‌کان ناماده نه‌بوون بچهنه ناو کلاسی زمانی دایکه‌وه بیان ته‌نیا چهن‌د من‌دانه‌یک له یه‌که‌م رۆژ‌ه‌کان هاتوون و دواتر ماموستا‌مه‌وه‌ته‌وه له گهل میز و کورسی به‌کان و کلاسیکی خانی، که نه‌مه جیگه‌ی داخه و ده‌که‌ریته‌وه بو نه‌وه‌ی که کورد نه‌ی توانیوه گرینگی زمانی دایک بزانی به تایبه‌ت له ده‌روه‌ی ولات.

کیشه‌ی دوهم.

بنه‌مه‌نه‌کان و من‌دانه‌کان. به هۆی ئیانی سه‌ختی نه‌وه ولاتانه ده‌ین به‌رده‌وام دایک و باوک کار بکه‌ن تا بتوانن خه‌رجی ئیانی گوهران و کیری خانوو و کاره‌با و زۆر شتی تر دابین بکه‌ن ، بۆیه کاتیان زۆر که‌م ده‌بیت تا بتوانن ته‌رخانی بکه‌ن بو من‌دانه‌کانیان و به تایبه‌ت گه‌ر بو نمونه شوینیک وه‌ک قوتابخانه بکریته‌وه له یه‌که‌م گه‌ره‌که‌کانی شارنک دا ، هات و چو ناسان نابیت چوکه هه‌ر کورده و له گه‌ره‌که‌یک و ته‌نانه‌ت شارنکی تره و دووری ریگه که و نه‌بوونی کات ، ده‌بیته هۆی نه‌وه‌ی که هه‌موو کس به ناسانی نه‌توانن هه‌وئ بو چاره‌سه‌ی نه‌وه کیشه‌یه‌ بده‌ت تا بتوانن هاوکارین بو فێر بوونی زمانی شیرینی دایک بو من‌دانه‌کانیان.

کیشه‌ی سه‌یه‌م

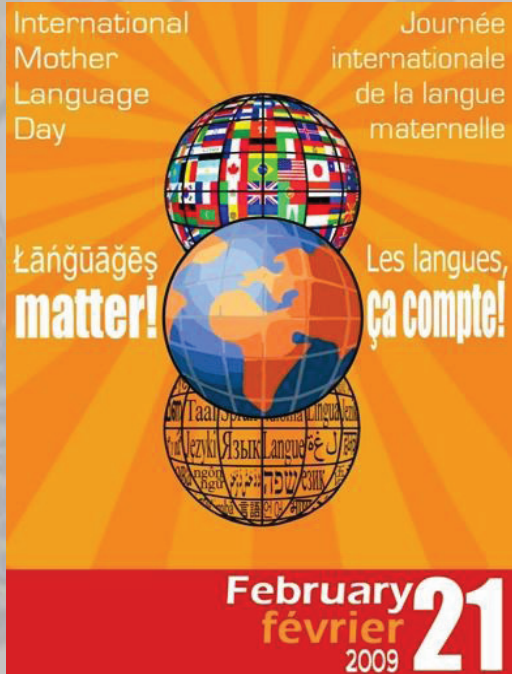
له‌لایه‌کی تره‌وه به داخه‌وه من‌دانه‌کانه‌که‌ن که له سه‌دا یه‌کی نارزویی خویندن زمانی دایکی نی یه و گه‌ر دایک و باوکه‌که هه‌وئیه‌کی زۆریش بدن و کار ناسانیان بو بکه‌ن من‌دانه‌که‌یان نابیه‌وئ و ناماده نین له کلاسی زمانی دایک دا به‌شدا بن و بۆیان گرینگ نی یه به داخه‌وه زۆر بێ بایه‌خ سه‌یری زمانی دایک ده‌که‌ن چونکه به قسه‌ی زۆریک له‌وان وا باشتره به سه‌ر زمانی نه‌وه ولاته‌دا زان بن که تیندا ده‌ژین ده‌توانم بئیم له سه‌دا نه‌وه‌ی زیاتر هه‌ر سه‌یری ته‌له‌فزیونی کوردی ناکه‌ن و هه‌وا‌نه‌کانی کوردستان هه‌ر بۆیان گرینگ نی یه ، بۆیه نه‌مه کاره‌ساتیه‌کی یه‌که‌جار سه‌خته که به سه‌ر نیه‌ی کورد دا تپیه‌رده‌بیت که به سه‌دان هه‌زار کورد له ولاتانی ئوروپایی دا ده‌ژین.

به سه‌ر‌نجدان به‌م خالانه‌ی سه‌روه به داخه‌وه زۆریه‌ی هه‌ره زۆری بنه‌مه‌نه‌کان له‌وه پروسه گرینگه‌دا شکستیان خواردوو، و هه‌ر نه‌وه بوته هویی نه‌وه که من‌دالانی نیره به داخه‌وه زمانی دایک نازانن و ناتوانن نه به‌باشی قسه‌ی پین بکه‌ن نه پین بنوسن و نه بیخوینه‌وه، بۆیه نه‌مه ده‌که‌ویته سه‌ر که‌م کارایی کورده‌کانی دانیشتی نه‌وه ولاتانه، که به داخه‌وه ئیکه‌جار زۆرن نه‌وه بنه‌مه‌لانه‌ی که کوئ ناده‌نه نه‌وه پرسه گرینگه و زمانی شیرینی دایک چهن‌د سالیکی تر له‌وه ولاتانه به‌ره‌وه‌ه‌وتان ده‌چن و نیتر کورد‌ه‌کان به زمانی نیشاره و زمانی بیگانه ته‌نیا قسه ده‌که‌ن له گهل به‌کتر.

بۆیه هیوادارم کورده‌کانی ده‌روه‌ی ولات خه‌می نه‌وه کیشه گرینگه بخون و هه‌وئ جیدی بدری بو زیندو راگرتنی زمانی شیرینی دایک له ناو بنه‌مه‌نه‌کانمان دا و له ناو کوردانی ده‌روه‌ی ولات دا که له نه‌وه پهری پشت کوئ خستن دایه و نیتر به داخه‌وه گرینگی پین نادری.

دووشه‌مه، 20. 2. 2012

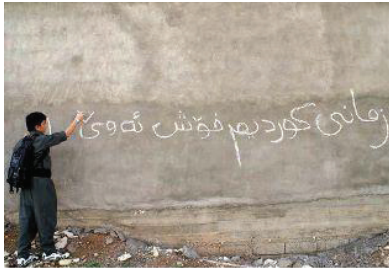
مائیهری خاکه‌لیوه

2012.02.21

زمانى داىك

Feb 2012 19

بەر لە باس کردن لەسەر زمانى داىك، پىنچىستە سووکە ناوړىک وەسەر خودى زمان بەدەينهوه و لەو پىنچىستەدا بە چەند روانگەى جىياوازدا تىبەرىن کە لە گۆشەنىگای جۆراوچۆرەوه پىنچەسە کراوه.

1. پىنچەسەى زمان
2. زمانى داىك
3. زمانى كوردى

پىنچەسەى زمان:

بۆ ئەووى کە بە باشى زمان بناسين و بزانیين مانا و چەمكى زمان لە زانستى زمانناسیدا چۆن لىكدراوەتەوه، سەرەتا بە پىنچەسەى كوردى زمانەوانییدا تىبەردەرىن و پاشان سەر بە وردەكارى بەكانى زانستى زمانەوانیى دادەكەين.

دەتێن:

ئەلف (زمان وەسىلەى دەرىزىن و بەیانى ئەندىشە و فەكر.

ب) دياردەيهكى پاورانزانەى تاكە كە پرۆسەى "تكام" ى كۆمەڵ دەپیتۆ و بەرەو داهاوتوى رادەگۆزێن.

پ) زمان نامرازى دەرىزىنەى هەستە بۆ گەيشتن بە مەبەست (وەك تىنوتى؛ يانى كاتىك مەوقە تىنوو دەبن ئەوە يانى هەست بە تىنوو بوون دەكات، پاشان داواى ناو دەكات يانى هەستى دەر دەبێن.

ئەوجار ناوێ ددخواتەوه بۆ ئەووى بە مەبەستى خۆى - كە لا بەردى تىنوو بە تىبە - بگات)

ت) زمان ئەداتى دەرىزىن و نامرازى هەستە كە مانا و فەكر و فەرەنگ و مێژووى كۆمەلگا دەرەخا و بە تىبەردى بوونى زمان، زمان ئەمانەتەكان بۆ مەوقە هەلەدەگرێ و نەپىسەى بەكانى دەپارێزێن.

د) زمان بوونەوێزى سەردەتايى و زگمەكە كە رىشائى بەنىو قولايى كۆلتوردا بلاوكردۆتەوه و هەربۆيەش هەموو گەشە كردنەكانى كۆلتور و كۆمەلگا لە سەر زمان تەواو دەبێ و دەپىرەتەوه.

ئىستە كە بە كوردى زمان پىنچەسە كرا و تا رادەيهك روون بۆوه كە كار و ئەركى زمان جىبە، دەبێ لە وردەكارى و هۆكارەكانى زمان ورد بىنەوه كە ناخۆ چۆناوچۆن دەكرێ زمان بىنەوه كە رەسەى تىگەيانەندى مەوقە و ئەمانەتەكانى بۆ راگۆزێت

زمانناسى تىئورىك (Theoretical Linguistics)

ئەم بەشە باوترىن بەشى زمانناسى و بەشێكى گرێنگى زۆرى هەرە زۆرى كۆلێژەكانى زمانناسى. ئەم لكەى زمانناسى لە زمان وەكوو دياردەيهكى نىسانى و كەرسەيهكى پىنچەسەى گرتن دەكۆتێتەوه. چۆنكە زمان لە چەندىن پىچەكە، وەكوو دەنگ، وشە، رستە، مانا و هتد، دروست بووه. ئەم لكەى زمانناسى خۆى بە چەندىن لكى بچووكتەر دا بەش كراوه. ئەم لكە بچووكتەرە برىتێن لە:

فۆنەتىك، فۆنۆلۆژى، مۆرفۆلۆژى، رستەسازى، واتاسازى، پراگماتىك (كارىگەرى هەلەمەرج لە سەر بەكارهێنانى زمان)

زمان لە ئەسەتەكانى ئەدەبىدا

1. زمانى ئەدەبى: ئەو بەشە لە زمان، زمانى نووسىن و دەرىزىنەى شاعيران، نووسەران و هۆنەران و هونەرى هونەرەندان و ئەدەبىيە كە زمانىكى ناسك و پىرەستە.

2. زمانى دىيالۆگ (گفتەمان) لەو بەشەش لە دا بەش كۆردى زماندا، خەلكى رونكەبەر، لە باورە جىيا جىياكانى سىياسى، كۆمەلەپەتە، مەدەنىيە، ئىدارى و هتد... بە شىو بەيهكى رەوان و پاراو پىس دەدۆن و تا بكۆرێ خۆ لە هەلەى وشەى، رىزەمانى و رستەى دەپارێزێن

3. زمانى عامىيە و ناماتۆر ئەو بەشەش، زمانى كوچە و بازارە كە بە هۆى تىگەلەوى زۆرى خەلك لە بەكارهێنانى ئەو زمانەدا و، هىندىكيش بە هۆى نەخويندەوارى و ئەناسى تۆن و بنەنگايى لە زانستى زمانەوانى، توشى هەلەى وشەى، رستەى و رىزەمانى دەبن.

سرخ: زمان لە هەرسىك حالەتدا، دىنامىكە ئەك ستاتىك و سابىت. يان بەرەو پىش دەروا يان پاشەكشەدەكا و لەناو دەچىت.

- رىژەى زمانەكانى دووياً و مەترسى لەناو چوونيان

پۆلێن كۆردن و دەستەبەندى زمانەكان

1. زمانى يەك هىچايى

ئەو زمانەندى لەو خانەدا جىبەدەكرن،

وشەكانيان، لە يەك بزۆنى نەگۆر" تىبەردەرىزىن " پىچەكەتوون. نە رىشەى وشە دەگۆرێ و نە پىشگەر و پاشگريان پىتۆ دەلكن. زمانى سەردەتايىن. وەك چىنى، تىبى، سىيامى

2. زمانى پەيوەند (التصاق)

لەو دەستەبەندا، وشەكان لە يەك يا چەند هىچا يا بزۆنى نەگۆر" تىبەردەرىزىن " دروست بوونە كە دەتوانن پىچەكە و بنوسرێن و پاشگەر و پىشگەر بگرن هەتا ماناى نوێ بەدەن. وەك زمانەكانى قنلاندى،

توركى، مەغولى، تاتارى، ژاپنى و كورەى

3. زمانى "مشق يا صرفى"

وشە لە يەك يا چەندىن هىچا يا بزۆنى گۆرانگەر" تىبەردەرىزىن " دروست بووه. رىشەى وشەكان دەگۆرێن و بە شىو بەيهكى جۆراوچۆر دەنۆنن. پاشگەر و پىشگەر دەكرن.

زمانەكانى گرێنگى دنيا لەو دەستەبەندا. وەك: زمانى هىندى، يونانى، ئىترانى، لاتىنى(هەرانسەوى، ئىتالىيەى، ئىسپانىيەى، پرتگالى...)، ژەرەمە (ئىنگلىسى، ئالمانى، هولەندى، نوروژى، سوئىدى)، ئىسلانوى (روسى، چكى و ئىستەنى)، سامى (عەرەبى، عىبرى، ئاشورى، فنىقى، ماد، كەلدانى و برىانى)

روون كۆرەو بەيهكى بچووكت:

اىگورەمىخائىلووىچ دىياكونوف" لە كىتیبى تارىخى ماد، وەرگىرانى " كریم كشاووز" دا دەنوسو كە " مادەكان بە چاولىگەرى لە فەنىقى بەكان، لە خەتى مېخى بابىل، ئەلف و بىبى بەيهكى جىياواز و سەربەستيان دروست كۆردە زمانى مادەكان بەو ئەلف و بىبە دەنوسرا و ئىستا زمانى كوردى بەشێكە لە زمانى ئىمپىراتۆرى ماد " ئىستراپون(جۇغرافىزانى يونانى) - دارەستىز و لە هەمووى گرێنگەر زانستى "

اتنۆگرافى" يا قوم شناسى پىس وایە زمانى مادەكان زمانى كوردى ئەو رۆبە (بە هىندىك ئالۆگۆهوه) بۆبە دەكرێ بلىنێن زمانى ناوستنا لەسەر شىو بەيهكى زمانى كوردى نوسراوه.

دەكرى لەو بۆچوونەوه بۆى بچێن و بلىن رەنگە راست بن. چوونكە نەردەشیرى بابەكان كە يەكەم پادشای ساسانى بەكان بوو، دىنى زرتشتى لە ئىترانى دا رەسمى ئىعلام كۆرد. و كىتیبىكى نووسى بە نىوى كارنەمەى ئەدەشیرى بابەكان. لەو كارنەمەدا بۆبەكەم جار وشەى كوردى تىدا نووسى. ئىستا لە موزى ئىبنىنگرادى سەكوپە لە موزەدانراوه. حملولا مستوفى لە دەورى ئىلخانى بەكان....

زمانى داىك

زمانى داىك چەمكى فرە رەهەندە و فرە مەدلۆل كە پىنچ هاتوو لە چەند تەووردى سەرەكى:

1. زمانى مال(Dilmma) كە ئارىشەيهكى كۆمەلەپەتەيه

2. زمانی دره‌دوی مان که ناسنامه‌یه‌کی سوؤسیسیاسی هه‌یه. زمان له‌به‌ردم چه‌ند زمانی دیکه‌دا راده‌وستی و مانه‌ودی خوی له هه‌بوونی خویدا ده‌یینته‌وه.
3. زمانی لانک (Cradle language) که زمانی گروگان، دواندنی مندان و جموجۆئی چاو و نه‌نده‌ه‌کانی دیکه‌ی له‌شه
4. زمانی دوی قونخانی لانک (Regular language) که زمانی زمانی فیربوونی وردکاره‌کان و وشه شاره و نه‌بیسراوه‌کانه.
5. زمانی ره‌سه‌ن (Nativ Language) که له پرۆسه‌یه‌کی زمانیدا پنده‌گات.

سرنج

چار هه‌یه زمانی دایک ناسنامه‌ی نه‌ته‌وویی ون ده‌کات. به‌تایبه‌ت نه‌گه‌ر پیاو ده‌گه‌ل ژنی غه‌یری نه‌ته‌وه‌که‌ی ژبانی هاو‌ه‌ش پیکینیتی و ناکامی نه‌و ژبانه‌ مندان‌ی لیکه‌و‌یتته‌وه. بیان خود مندان له هه‌تیوخانه‌ گه‌وره‌بیت و زمانی هه‌تیوخانه‌ زمانی غه‌یری نه‌ته‌وه‌که‌ی بیت

بۆ زمانی دایک؟

له‌یواری زانستی‌یه‌وه وشه‌ی زمانی دایک که‌متر به‌کار ده‌هیندریتا.

Mother Tongue

زانایانی زمان‌ناسی، ره‌وان‌ناسی و "عصب‌شناسی رفتاری"، له جیاتی وشه‌ی دایک زمانی یه‌که‌میان به‌کار هیناوه.

زمانی دایکی بیان زگمکی:

نهنسان له دورانی "جینی" واته ناو زگی دایکی‌یه‌وه ده‌گه‌ل زمانی دایک ناشنا ده‌بیت.

دوی له‌دایک‌بوون به بیستی نه‌و زمانه هه‌نسوکه‌وت نیشان ده‌دات. له نیوان میشک و زمان و دلدا، پیوه‌ندیکی راسته‌وخۆ هه‌یه که هاوکات، ده‌گه‌ل هه‌ست و نیجساس ده‌بزوئ و هاونا‌ه‌نگ ده‌کریت. خاتوو د. سه‌دیقه‌ عه‌داله‌تی ماموستای زانکۆی هامبورگی نا‌ئمان، له وتاریکدا له ژنیر ناوی زمانی زگمکی جیبیه و خاوه‌ن کام گرینگیه‌؟ ده‌ئ:

"کاتی به زمانی زگمکی ده‌دوین. له راستیدا له نیوان دل‌و هزره زمانماندا، پیوه‌ندی چرو پر پیکدیتا. چونکه نه‌م قسانه ساته‌کانی ژبان و نه‌زموونه‌کانی رابردوومان بیه ده‌خه‌نه‌وه‌وه له هزره دورونه‌ماندا چه‌که‌ره ده‌کهن. به هر وشه‌یه‌یک هه‌ستمان ده‌ره‌برین، که‌یف خوش بیان خه‌مبار ده‌بین. به زیندوو بوونه‌ودی ره‌سه‌ گه‌لیک که له هه‌زماندا قه‌واره‌یان گرتوو، شاره‌وه‌کانی ده‌رونمان گیانیان وه‌به‌ردی. له ریگه‌ی زمانه‌وه‌ گشت هه‌ستو نه‌ندیشه‌کانمان ده‌درکین و ده‌وو به‌رمانی نه‌تیده‌گه‌یه‌نین."

مافی زمانی زگمکی، یه‌کن نه‌و چه‌مکه‌نه‌یه، که له ریگه‌ی سیستی ده‌سه‌لاته دیکتاتوره‌که‌نه‌وه له نه‌ته‌وه‌ بن‌ده‌ست و بیه ده‌سه‌لاته‌کان زه‌وت کراوه.

بکوژانی فه‌ره‌نگ و زمانی دایکی، بۆ هه‌رچی ساتن‌ریالیزتر کردنی ده‌سه‌لات، له بنه‌مارا ده‌ستیان داوه‌ته قورغکردنی کولتوره‌ جیاوازه‌کان، و به‌ردوام له پرۆسه‌گه‌لیکی هیزشبه‌رانه‌ی فه‌ره‌نگیدا له هه‌وتی ناسمه‌یه‌ کردن و توه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی دا‌کو‌یکاری مافی فه‌ره‌نگیدا بوونه. نه‌م ره‌وشه‌ نامرۆقانه و ناداد‌په‌روه‌رانه‌یه‌ بۆته هۆی به‌ره‌ست کردن و له ناو چوونی جییاوازی‌یه‌ کولتوره‌ی و ره‌وشه‌یه‌یه‌کان و کۆمه‌لگای مرۆقاییه‌تی توه‌شی خه‌ساره‌تی قه‌ره‌بوو نه‌کراو کردوو.

یا زمانی یه‌که‌م First Language

جیگه و پیگه‌ی زمانی دایک ...

. زمانی یه‌که‌م یا زمانی دایک جیگای تایبه‌تی له نیو میشکدا هه‌یه. ته‌نانه‌ت نه‌وانه‌ی توه‌شی هیزشی له‌نه‌کاوی سه‌کته‌ی نیسمیکی میشک واته "سکته‌ اسمیک مغزی" ده‌ین، جگه له زمانی دایک، هه‌موو نه‌و زمانه‌ی که پاش زمانی دایک فیزی بوونه، له‌بیر ده‌کهن. به‌لام نه‌و نه‌خۆش‌یه‌ بۆ هۆی جیگیربوونی زمانی دایک واته یه‌که‌م زمان له ناو به‌شیکی تایبه‌ت له میشکدا (که ته‌نیا زمانی یه‌که‌می تیدا هه‌نده‌گیریت) شویندانه‌ری و کاره‌گری له سه‌ر زمانی دایک داناییت.

له‌یاره‌ مندان هه‌تا ته‌مه‌نی قونخانه‌، زانستیکی نیسی له بنه‌مانه و ده‌وره‌یه‌ر په‌یدا ده‌کات. به‌لام پاشان که نه‌و قونخانه‌ ده‌بیرئ و خۆ ده‌ناو چوار چیه‌ی کۆمه‌لگای داوی، نه‌و کات نه‌گه‌ر له ولاتیکی فه‌ره‌نگ‌ه‌وه‌یی و فه‌ره‌زمانی‌یه‌ دا‌بژئ، به‌ هۆی نه‌بوونی ره‌سمیه‌تی زمانی دایک له‌و ولاته‌دا، توه‌شی کیشه‌ی زمان به‌گشتی و زمانی دایک به‌تایبه‌تی ده‌بیتا. زمانی دایک نه‌وه‌نده‌ گرینگی پنده‌راوه‌ که سازمانی یونسکو بۆژگی به‌ تیبی رۆژی جییه‌نی زمانی دایک نیو‌دیر کردوو.

یونسکو: سازمانی تربیتی، علمی و فرهنگیه‌ نه‌ته‌وه‌ به‌گرتوکان - هه‌ل: برقراری صلح و امنیت له ریگای هاوکاری نیونه‌ته‌وه‌یی ...

خویندکارانی بنگلادشی سالی 1952 ی زاینی دژی ده‌سه‌لاتی سیاسی پاکستان و زمانی نۆردوو را‌په‌رین و داوی زمانی بنگالی واته زمانی دایکی خویان کرد. سالی 1971 شو‌شه‌که‌یان سه‌رکه‌وت و سه‌ره‌خویان وه‌رگرت. سالی 1999 له سه‌ر پینشیا‌ری نه‌وان، سازمانی یونسکو، رۆژی 21 ی فوریه‌ واته 2 ی شه‌مه‌ بیان وه‌گ رۆژی جییه‌نی زمانی دایک په‌سند کرد.

ده‌گه‌ل نه‌وشدا کیشه‌ی زمانی دایک بۆ زۆر نه‌ته‌وان، به‌تایبه‌تی نه‌ته‌وه‌ بن‌ده‌سته‌کان هه‌ر له جیگای خویه‌تی. دیاره‌ نه‌و کیشانه، هه‌ر هه‌مووی خه‌تا و تاوانی داگیرکه‌رانی زمان نیه. زۆر کیشه‌ هه‌ن که نه‌ته‌وه‌کان خویان بۆ خویانی دروست ده‌کهن. با له بنه‌ره‌تیشدا خه‌تایخویان نه‌ین... با زیاتری له‌سه‌ر بلوینین

کیشه‌ی زمانی کوردی وه‌گ زمانی دایک بۆ کورد چیه

زمانی کوردی یه‌کیک له زمانه‌ کۆنه‌کانه‌ که نیستاشی ده‌گه‌ل بیه کیشه‌ و گرقتیکی به‌رچاوی هه‌یه.

له‌ناوچوونی هه‌ر زمانیک، به‌واتای تینا‌چوونی به‌شیکی هه‌ره‌ به‌رچاو له فه‌ره‌نگی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌که ...

. نه‌بوونی هارموونی و هاونا‌ه‌نگی.

- نه‌بوونی زمانی یه‌ک گرتوو، به‌ هۆی لیک‌ه‌بانه‌ی کولتوره‌ی و دابه‌شبوونی کوردستان یان نه‌بوونی ده‌سه‌لاتیکی سیاسی و دیسکۆرسی نه‌ته‌وه‌یی

سرنج: زمانی ستاندارد واته زمانی یه‌گرتوو هه‌رچ نییه‌ ته‌نیا له ریگه‌ی ده‌وله‌تی نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌وه دروست بیتا.

زمانی نوئی عیبری ناسیۆنالیزی جووه‌که له سالی 1948 له تاراوکه‌ و له ریگه‌ی خه‌نکه‌وه دروست بوو. زمانی خه‌نکی یوگسلاوی، هه‌نگاری یا مجارستان، نۆکراین نمونه‌ی به‌رچاوی دیکه‌ن که له ریگه‌ی هه‌وله‌کانی خه‌نکه‌وه به‌ ناکام گه‌شتن.

تا سه‌ره‌تای چله‌کانی سه‌ده‌ی 19 زمانی لاتین زمانی ده‌وله‌تی پرسی (نوتریشی و مجاری) بوو. شو‌رشی ناسیۆنالیستی، زمانی هه‌نگاری کرده‌ زمانی ره‌سمی. شاعیری ناسراوی مجاریی ساندرو پینتۆچی به‌رگری له که‌مه‌ نه‌ته‌وه‌کان ده‌کرد. به‌لام را‌گه‌یه‌ندرا نه‌وه‌ی له سنوری ده‌وله‌تی هه‌نگاریا ده‌ژی ده‌ین به‌ هه‌نگاری قسه‌بکات. زمانی نۆکراینی . ش هه‌روه‌ها. له سالی 1804 ی زاینی زمانی نه‌ده‌یی نۆکراینی سه‌ره‌تا له ریگای شه‌ره‌وه‌ ده‌رکه‌وت. چل سال داوتر یه‌که‌مین ریکه‌راوی ناسیۆنالیستی نۆکراینی دا‌ه‌ه‌زا که که‌وته‌ خه‌بات بۆ دا‌ه‌ه‌ه‌راندنی ده‌وله‌تی نه‌ته‌وه‌یی. که وایوو، زمانی خه‌نک هه‌میشه‌ ده‌ین بیته‌ پیناس و ناییده‌تییتی زمانی ده‌سه‌لات و ده‌وله‌ت.

. جیاوازی نه‌لف و بیه و رینووسی کوردی. نه‌وه‌ش کۆسیپکی هه‌ره‌ گه‌وره‌یه‌ که به‌داخه‌وه به‌ کرده‌وه کورد به‌ره‌و دابه‌شبوونیکی دیکه‌ ده‌بات.

دریژی هه‌یه.....

هیوا نه‌حه‌دی

زستانی 1390 ی هه‌تای

